

Irodalmi tükör / szépirodalom

Kabdebó Tamás:	Ünnepi könyvhét.....	3
Makkai Ádám:	Lepke-halál, A vén bazároszhoz, Hangyaboly-„én“-ek, Csillagvilág	6
Somogyi Zoltán:	Magánymitológia	8
Tóth Imre:	Kardinális, Appel, Seholvilág	14
Szoliva János:	Átkelek, Lelepleződik, Ideje van, Beférek	15
Gyenes Imre:	Szabadnapos angyal, Sánta pók, Várszínház, Középső polc	16
Nagy Zsuzsa:	Arról, ami a hőemberrel történne (azaz egy istenség végleges letűnése) Feminista vers, Szívátültetés NIX!, Fogamzásgátlás NIX!, Következtetés és tagadás	20
Geresits Gizella:	Kisbence, Bence ébresztő, Lívia, B. László	22
Lackner László:	Menekülés a valóságba	24
Sebestyén Péter:	A papírrepülő meséi (1-4.) Részletek	29
Lőrincz Lajos:	A világ arca, Öhöm-Böhöm, A tû foka, Tempefői ..	30
Bence Utroša		
Gabriella:	Mi és ő	31
Pápes Éva:	Szépség, A mozdulat, Dalmáciai anizsz /Plázs	33
Molnár Gábor:	..., ima után, végkép, rühvall,	35
Gaal Zsuzsa:	Állatmesék 1. Mese a kiskakasról meg az EU-ról, 2. Vállalkozás, ingatlanfedezettel	37
Bence Lajos:	Tájkép csata után, avagy példabeszéd a hiúságról ..	41

Tanulmány – Kritika

Szemes Péter:	Az életviszony-változás és a drámai műfajok	42
Zágorec-Csuka		
Judit:	A muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja	44
László József:	Tájhaza a magasban (Németh István Péter: Mit hoztál?)	49
Péntek Imre:	Lépések a Jelalkotó lábnyomaiban... (Geresits Gizella: Áradó)	51
Szemes Péter:	Történelem – gyermekszemmel (Lackner László: A Skorpió jegyében)	54
Nagy Beáta:	A kőbálvánnyá lett asszony vallomása (Rátai Magyar Katalin: Lót felesége).....	57

Tükör-kép /színház, zene, képzőművészet

Hagymás István:	„Lét-leletek“ alkotója.....	59
Péntek Imre:	Az alsólendvai csillag (Gálics István (1944-1997) festő és grafikus)	59
Varga Enikő:	Helyi (szellem)idézés – kortárs műalkotásokkal (Zalai Tárlat, 2005)	70
Chak István:	Jelentés a kakasülőről (Pécsi POSZT-olás)	80
Szemes Péter:	Fjordulatok (Évadvégi beszélgetés Hajdú Sándorral, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház karnagyával)	82
Szemes Béla:	„Ki hú nyáron?“ (Heltai Jenő: Naftalin)	86
Szemes Béla:	Groteszk krimi bohózat elemekkel (Ivan Kušan: A balkáni kobra)	87
Ferencz e. Győző:	Egy hegedűművész-zeneszerző Herszonból (Beszélgetés Alekszandr Gonobolinnal)	89
Király László:	Ars Musica Fesztivál Brüsszel 2005, avagy a császár új ruhája	91
Horváth Attila:	JazzLand Cserfön	96

Műhely Hír – Tükör

Szijártó István:	Pannónia dicsérete (Egy találkozó-sorozat krónikája	99
-------------------------	--	----

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Bogár Imre – Zalaegerszeg
Kiss Gábor – Zalaegerszeg
Müller Róbert – Keszthely
Papp Ferenc – Nagykanizsa
Szántó Endre – Hévíz
Nógrádi László – Lenti
Vajda László – elnök, Zalaegerszeg

SZERKESZTŐSÉG

Péntek Imre – főszerkesztő
Bence Lajos (Szlovénia) – főszerkesztő-
helyettes

Czupi Gyula

Kiss Gábor

Kostyál László

Molnár András

Tar Ferenc

szerkesztők

ROVATVEZETŐK

Pék Pál – vers

Szemes Péter – tanulmány, kritika

Király László – zene

Tóth Imre – pályakezdekők

MUNKATÁRSÁK

Kabdebó Tamás – Newcastle, Írország

Major-Zala Lajos – Pensier, Svájc

Makkai Ádám – Chicago, USA

Ferencz Győző olvasószerkesztő;

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége,
8900 Zalaegerszeg, Lendorhegyi út 21.
E-mail: pannontukor@goncziamk.hu
Telefon: 92/598-070

A nem kért kéziratokat lehetőség szerint
gondozzuk, felbélyegzett válaszboríték
esetén megválaszoljuk.

KIADÓ

Zalai Írók Egyesülete

8900 Zalaegerszeg, Európa tér 4.

E-mail: animator@zalaszam.hu

Telefon: 30/9562-303

Kiadóvezető: **Lackner László**

Előfizethető csekken vagy számlázással,
mely a kiadó címén igényelhető.
Az egyes számok ára: 300 Ft.
Előfizetői díj egy évre: 1200 Ft.

Számlasszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet,
Zalaegerszeg, 75500258-10809415

ISSN 1219-6886

Előkészítés és nyomdai munkák:

Gura Nyomda Bt.

Zalaegerszeg, Hock J. u. 92/B

E-mail: gurabt@axelero.hu

Telefon: 92/599-464

Készült Zala Megye, Zalaegerszeg,
Nagykanizsa, Lenti, Hévíz önkormány-
zatának, a Nemzeti Kulturális Alapprog-
ram és a Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma támogatásával.

Németh Miklós: Halászkirályné legendája (tusrajz)

Kabdebó Tamás

Ünnepi könyvhét, 2005

Ha jól emlékszem vissza irodalomtörténeti ismereteimre, az első könyvhétet Budapesten rendezték az egyik békeév koranyarán, 1929-ben. A kiállítók között volt Móricz Zsigmond is és vele együtt nem több, mint húsz író. A háború első éveiben, az akkor visszakerült magyar területeken voltak olyan kultúrünnepek, ahol a magyar könyv is szerepet kapott, de ezeknek nem volt rendszere és az anyaország tájain is csak esetleges könyvkiállítások, könyvbemutatók bukkantak fel, a könyvhét intézménye mellett. Emlékezetes fájó pont volt József Attila Nagyönkötetnek bemutatása, a költőzséni kiadója jóformán nem adott el semmit. Cserépfalvinak kellett tettetnie, hogy a közönség is várja és szavalja, a bennfentesek is kéri a verseit. Ha ezekre a példákra gondolunk, akkor az ünnepi könyvhétek utóbbi 60–70 éve kifejezett sikorsorozat. Immáron számos magyar város, tájegység hozakodik elő az új természéssel, mely íróhadsereget sorakoztat fel a közepéstől a kitünőig.

És ha így van, miért nem vagyunk mégsem teljesen elégedettek? Az első pontom az, hogy a könyv fontossága csökken. A rivális rádió, televízió és mozi csökkenti az olvasásra fordítható szabadidőt, és felnevelődik egy olyan nemzedék, mely képek emésztésére van berendezkedve, nem pedig arra, hogy a leírt képeket és képzeteket saját agyának belső ernyőjén megjelentesse. Ez persze természetes velejárója a modern életnek. A második pont az, hogy bár az írók száma nőtt, a szám szerinti növekedés nem jelent minőségi szintemelést. Az irodalom mindenkor több céllal működött, ezekből három volt az igazán fontos: a *kommunikáció*, vagyis az olyan közlés, mely válaszra készitet, az *üzenet*, régiesen a mondanivaló megformálása és megértetése, valamint az olvasóközönség *szórakoztatása*. Az első és a harmadik pont nem sikertelen magyar vonatkozásban.

A magyar irodalomnak eddig két kiemelkedő korszaka volt. Az első a szabadságharcba hajló reformkor – és annak siratása és megemésztése, tehát kb. az 1840–1860-as időszak.

A második a 20. században az első világháború előzményeitől a második világháború kezdetéig, tehát az 1910-es évektől az 1940-es évek elejéig. Különös, hogy azóta az író-ármádia nem mutatott fel egyetlen egy olyan szellemi tábornagyot, mint Petőfi, Arany, Jókai, Mikszáth, Vörösmarty, Ady, József Attila, Móricz Zsigmond vagy Krúdy Gyula. Könyvük száma, megjelenésük pillanatában csak ritkán volt jelentős, de később világitótornyok lettek, műveik elsőrendű szellemi táplálékaink.

A felsoroltak közül egyiküket, másikukat díjazták itthon, de a Nobel-bizottság észre sem vette őket. Nemcsak azért nem, mert nyelvünk, kultúránk hermetikusan titok, hanem azért sem, mert a díjak felét nem irodalmi, hanem politikai megfontolások szerint ítélnek oda. Minden tölem telhetőt megtettem, 1968-ban hogy egy angol nyelvű verseskötettel megnöveljem Ilyés Gyula esélyeit, de ő második lett, mivel akkor politikailag Nyugaton kívánatos orosz írónak ítélték az első díjat. Ez ugyebár a hidegháború egyik lövése volt. Három éve pedig, a rossz német lelkiismeret kapott Nobel díjat, 1953-ban viszont Churchill, aki nagy politikus és stratégiai elme volt, de mint szépíró, csaknem olvashatatlan. A 20. század legjelentősebb regényírói közül Kafkát, Joyce-ot és Proust-ot ignorálták, az elképesztően eredeti és csodálatos Jorge Luis Borgest észre sem vették. Eyvind Johnson, a hetvenes évek legjobb regényírója Nobel díjat kapott, méltán, de svéd származása miatt a bizottságot részrehajlással vádolták, igaztalanul, Johnson pedig öngyilkos lett.

Ha ebbe a kontaktusba teszem a magyar díjazási gyakorlatot, akkor nem lehet különösebb okom a panaszra. Az, hogy Budapesten a tűz körül melegedőknek jutnak a legnagyobb falatok, csaknem természetes. Ki ne kedvelné a mi kutyánk kölykét? Viszont a régiós részrehajlás is jól kimutatható. A kedvelt főosztály az otthonélők, a második osztály az utódállamok magyar szerzői, a futottak még a szigetmagyarság írói. Így tehát nem meglepő, hogy a forradalom utáni korszak legjobb regényírója, Gion Nándor nem lehetett Kossuth-díjas. Azt mondanám: a jelenlegi magyar égboltozaton ragyog kb. két tucat csillag, egyenlő fénnel. Egyikük sem üstökös, nincs Móricz, nincs Krúdy, nincs József Attila léptékű költői tehetség, évtizedek óta nem született olyan könyv, melyet külföldi nagyságok Frankfurtban, Észak- és Dél-

Amerikában túl ne szárnyaltak volna. Változatlanul tudunk szórakoztatni, kommunikációképesek is vagyunk, de nagyítóval keresem, és nem találok azt az üzenetet, mellyel közösségünket maradandóan gazdagítottuk volna, és ami még fontosabb: amit a következő generációkra hagynánk. Bár sok az író, a magyar nép a népességet tekintve számszerűen fogy, a mondanivaló beszűkül, sokszor az egyén panaszaira. Nincs olyan riadó, mint a *Tardi helyzet*, az *Elsodort falu*, nincs olyan összeköttetés a múltnak a jelenrel, mint az *Erdély-trilógia* volt. Van azonban a jelenlegi magyar irodalomnak egy olyan vonása, mely kedvet ébreszt a folytatásra. Azzal kezdeném, hogy az elszakított területek írói görcsösen kapaszkodnak magyar kultúrájukba és elsősorban az ő révükön él meg a magyar szó Kárpátalján, Erdélyben, a Vajdaságban. Kisebb mértékben, de igaz mindez a külföldön élő magyar írókra vonatkoztatva is. Az a címke, hogy „határon túli” túl laza rájuk nézve; az a megjelölés, hogy „emigráns”. 1982 óta már nem érvényes rájuk. Ők tehát a „szigetmagyarság” írói, akik önkéntesként élnek a végvárokon.

Az itthoni irodalom sajátossága, hogy a rendszerváltozás óta a magyar irodalmak felnőttek a budapesti mellé. Azt mondhatnám, a mostani itthoni irodalom olyan köztársaság, melynek szenátorai Zalában, Hevesben, Bács-Kiskunban élnek és tevékenykednek, konzuljai azonban kizárólag Budapesten. Nem ismerek még egy olyan irodalmat Európában, vagy azon kívül, ahol az írásigény és az irodalmi közlés olyan széleskörű lenne, mint Magyarhonban. A zsenik hiányoznak, de az íródeákok ébren tartják a magyar eszméletet. Nyugaton pedig a végváriak.

Szerencsére a végvári vitések koplaltatása sem általános jelenség. Itt van például az Új Horizont, melynek lapjain egyenlő mértékben kap helyet a három regiment: az itthoni, a határon túli és a „szigetmagyar”.

Van azonban egy lényeges aspektus, melyben a magyar megyei és fővárosi lapok egyaránt gyengék, melyben, hogy úgy mondjam, az egész jelenlegi magyar irodalom zsenge. Ez a bírálat. Könyvek jönnek és tűnnek, még csak értesítést sem kapunk róluk olyan formán, hogy „beérkezett könyvek”. Talán minden tizedikről készül kritika. Jó kivétel a CET, ahol helyel-közzel minden jelentősebb könyvről írnak, ha más nem, zsebkritikát. Mindez annál sajnálatosabb, mert szerény tudomásom szerint olyan kiadvány nincs, mely könyvkereskedői alapon, maradéktalanul közölné a könyvek bibliográfiai adatait. A Széchenyi Könyvtár elvileg minden magyar könyvet megkap, vagy megszerез, s ezeket lajstromozza. Csak az a baj, hogy nem minden könyvet kap meg – a be nem érkezett könyveknek nem tud utánajárni, és a beérkezettek lajstromozása késik. Aki általuk akar tudomást szerezni a kiadott könyvekről, az gyakran elkésik a vásárlással. Mivel ezen a helyzeten hamarjában nem tudunk változtatni, három dolgot ajánlanék:

1. Minden irodalmi-művészeti folyóirat, a saját területén, régiójában megjelent köteteket sorolja fel hasábjain.
2. Minden számban, mondhatni kötelező jelleggel közöljön legalább három műről recenziót, kritikát.
3. Tűzzön ki egy, az év legjobb kritikája díját, a szerkesztőbizottság megítélése szerint.

A valóság persze sokrétű, sok szállal köti a könyvet az író a talajhoz és az álmokhoz. A sok folyóirat arra is való, hogy egyrészt magyarságunk lényegét közvetítsük, másrészt annak tájjellegét, vidéki zamatát se feledjük. Megboldogult apámtól tudom, hogy még a háború elején is itt, Zalában volt a legörvendetesebb vadászat. Baja elképzeltetlen a Duna és a halpaprikás nélkül. A dunántúli ember kiejtése, magán- és mássalhangzó formálása számomra, aki egykor magyar nyelvésznek készültem, a legkedvesebb. Annak is mindig örülök, mikor egy-egy a tájban gyökeredző géniusz ünnepelnek, Deák Ferencet, Berzsenyit vagy Vörösmarty Mihályt. A méltatlanul elkapott vagy kihullott szavak újraélesztgetése is lehetne egy-egy adott megyei kiadványnak mellékfeladata.

Bár hiányoltam az üzenet, a mondanivaló elvékonyodását, ezt politikai tények folytán meg kell értenünk. Aki csak a befaragott magyarhon határokon belüli lehetőségeire gondol, az máris beszűkülten nézi a világot. Aki 1989 előtt valamilyen módon elkötelezte magát a bukott rezsimnek, annak aligha van igaz lelkesedés a tarsolyában – kivéve, ha Szent Pálnak születik. Aki nem látja azt, hogy ezt a népet szaporodásra kell serkenteni, mert egyébként elsatnyul és kihal, az nem érti igazán a magyar sorsot.

Bár a játékoság az irodalom egyik kedves velejárója, az irodalom nem csak játék. Érthető az a reakció, mely a kötelező szocialista realizmus és a kenőzsír(os) kádárizmus dózisa után kerülni akart minden irányítotttságot, politikát, párt-vállalást. Érthető hogyan és miért népszerűsödtek a tartalmilag üres játékok. De az is érthető, hogy bár értékeljük – a játékosok kizárólagos korszakának vége. A magyarság problémáival kell foglalkoznunk, nem mások kizárásával, hanem sorsunk hangsúlyozásával. A felemlített médiumokon túl a könyv az egyetlen olyan intellektuális eszköz, mely mélyebb, alaposabb gondolkodásra készítet. Komolyan kell venni ezt mindazoknak, akik bábáskodnak a sorsa felett: a támogatóknak, a könyvtárosoknak, a kereskedőknek, az olvasóknak és az íróknak.

Köszönöm szépen, hogy meghallgattak.

(Elhangzott június 2-án, a Könyvhét zalaegerszegi megnyitóján.)

Makkai Ádám

Lepke-halál

Sinka István emlékének

Parányi agy vezérelt: véget értél;
 a párna rád csapott, fejed letépte.
*(Az éjszakában, mintha kongna lépte
 kitől hatalmat így csapkodni nyertél –)*
 „ah, mit, hisz' csak a lámpa csalta lépre...”
 – Szegény kis tébolyult! Amíg kerengtél
 izzadt a hátgerincem. Egy kerek fél
 órán keresztül küszködtél, míg végre
 végéhez ért a céltalan mutatvány.
 S meglátni véltem – mit a falra festett –
 a barna foltban – széplapított tested
 a *létezés*t, mely önmagát kutatván
 csupán csak létezik, de nem teremthet.
 Te váltsd, halál, tudatra ezt a terhet!

A vén bazároshoz

Hazai lét, te vén irigy bazáros,
 ne adj tovább hitelt! – Hisz' egyre görnyed
 fáradt gerincünk. Ne „csábítsd a hölgyet”,
 s ne vonzza vágyaink a „Messzi Város”,
 hová kit űz a vágy, remélve törtet,
 mert szenvedésünk tengerral határos.
 – Ne adj tovább hitelt! „Kegyed” ma káros,
 mert szörny a képzelet. Valódi szörnyet
 mutass nekünk, ha már alátepertél,
 ki öl, de nem sebünkön sertepertél,
 jöjjön tank-osztag, s bombázók, atommal!
 Szabadság? – Ugyan! Egy-két labirintus
 közt sóhaj-átmenet, taps, talmi virtus:
 új kátyú ránt be minden alkalommal.

Hangyaboly-“én”-ek

Emberi ész, miért nem szállsz te perbe,
 hogy tenmagad felfedezője légy?
 Lecsaphatod, mert gyengébb szörny a légy,
 de szállni tud, s te sárba vagy teperve.

Hogy kettéválni bátorságot végy,
 nem kell, csupán küzdésed régi kedve,
 de épp a cél, a *kedv* van elfeledve:
 azt sem tudod: állsz, ülsz, vagy merre mégy.

„Létezem-é hát enmagam?” – ha kérded,
 az egyedüllét küzd benned, teérted,
 a létező való: *egy társ* helyett.

Nézd hát a hangyát: akkor nő ki szárnya,
 mikor a sav, mely úzi őszi nászra,
 nem kérdi: ki az úr a boly felett?

Csillagvilág

Csillagvilág! Terád kell most figyelni:
 érteni kell, hol áll a *Jupiter* –
 rossz jósktól a jót nem unni el:
 karmánk térképe egy óriás fegyelmi
 intő: nyaraid ura *Uriel*,
 – az aratásért neki kell felelni –
 a tavasz ura *Raphael*: lehelni
 a tél havát ő szokta: *Gábriel*;
 az ősz urát *Michael*-nak nevezni
 jó s bölcs dolog. Csillagnak sügni kell
 hogy „hulljatok az augusztusi égen”
 mint egykoron, a Balatonnál régen...
 ...S az arany-Göncöl tisztán, s úgy visz el,
 mint ezüst korcsolya, ha fut a jégen.

Somogyi Zoltán

Magánymitológia

Mikor az apja bejelentette, hogy nyárra nevelőintézetbe fogja adni, akkor Dávid első gondolata az volt, hogy megöli magát, de aztán úgy döntött, inkább az apját öli meg. Az volt a terve, hogy megvárja, míg elalszik, és egyszerűen szíven szúrja egy késsel. A legnagyobbal, amit csak a konyhában talál. De aztán úgy döntött, hogy inkább megszökik, mert még a gondolatától is undorodott annak, hogy az apja fekete, lemoshatatlan vére netalán a kezére fröcsöghet.

Megvárta a hajnali két órát, és a szobája ablakán át távozott a házból. A vasútállomásra ment, de se a pénztár, se a váróterem nem volt még nyitva, ezért egy kinti padra ült le és várt. Az éjszaka nem volt hűvös, bár a szél csendesen keresztülvitorlázott a pályaudvar túloldalán lévő fák fiatal levéltengerén, apró hullámokat és zizegő csobogásokat gerjesztve a lombkoronákon. Dávid ezt a szeszélyes mozgást nézte, meg a levelek néha megcsillanó fonákját, és a reflektorok magasból alázuhanó különös fényét, amikben bonyolult koreográfiára táncoltak hatalmas szúnyogfelhők. A kihalt állomáson nyikorogva aludtak a vagonok, néha zizegve felhorkantak a felső vezetékek és a megpörkölődött vas kesernyés illata érződött. A csillagok láthatatlanul lassan vánszorogtak az égen és Dávid elbóbiskolt a kényelmetlen, kopott padon.

A hajnal rózsaszínen pattant fel a horizont hátára, és gyorsan felkapaszkodott az égre, miközben fehér lyukká dagadt. A pályaudvar az új nap első szívdobbanására megtelt étellel, és elégedetten hagyta beáramlani az utasokat vonatai gyomrába. Dávid hamar felébredt, és jegyet vett a fővárosba induló első szerelvényre, majd enni és innivalót vásárolt a méregdrága restiben.

Lelkében a libikóka sebesen billegett fel s alá; és hol a boldog izgatottság, hol a szorongó kétségbeesés oldala röppent magasra, csak hogy visszazuhanva még magasabbra lökje a másikat. Nem tudta pontosan, hogy mihez fog kezdeni, ha egyszer megérkezik a nagyvárosba, mert nem voltak ott se barátai, se ismerősei, és helyismeretnek is híján volt. Sok ideje nem is volt töprengeni a városbéli új, önálló életén, mert a rendőrök az egyik megállónál leszedték a vonatról és hazavitték az apjához.

Amikor beléptek a fülkéjébe, Dávid rögtön megértette, hogy nincs esélye a menekülésre, és készségesen az egyenruhákkal tartott. Nem az aggasztotta, hogy kísérlete kudarcot vallott, vagy hogy nevetségesen gyorsan elkapták, hanem az töltötte el rettegéssel és rendítette meg, hogy ezek után tényleg nincs más lehetősége: meg kell ölnie az apját. Mert egy dologban egészen biztos volt: nem fog átnevelőintézetbe menni, hogy szadista pedofilok átmoshassák az agyát. Vagy ha mégis odajuttatják, akkor azt meg kell bosszulnia az apján, és az életért étellel kell fizetni. Úgy érezte, hogy a sors levette a döntés és a tett felelősségét a válláról, mert úgy intézte a dolgokat, hogy ne tudjon megszökni, hogy ne kínálkozzon számára semmiféle egérút. Menekülésének sikertelensége jel, a világegyetem azt közli vele, hogy ölje meg az apját.

Hazaérve újabb jelek várták, amikből arra kellett következtetnie, hogy az élet kegyetlenebb, aljasabb és rohadtabb, mint azt valaha is képzelte. A szobája ablaka elé épp egy hatalmas kovácsoltvas rácsozatot hegesztettek fel munkások. A yard egészen a szobájáig kísért, ahol az apja vörös fejjel és rezignált hangon közölte vele, hogy a saját érdekében két hétig szobafogságban lesz, és hogy azalatt gondolkodhat azon, hogy mivel tartozik az édesapjának, és hogy mihez akar kezdeni az életével. Dávid rá se nézett és szóra se méltatta, számára az apja már élőhalott volt, a múlt kísértete, az idő tréfája. Akkor kezdett el ordítva szitkozódni, amikor meghallotta, hogy az apja kulcsra zárta mögötte az ajtót.

Hiába dörömbölt, hiába kiabálta torkaszakadtából apjára az összes ocsmányságot, ami csak eszébe jutott, semmi sem történt. Fájó torokkal, a visszafojtott sirástól remegve, erősen könnyezve az ágyára kuporodott, és a kifosztott szobáján körbe nézve tudta, hogy a dolgok helyrehozhatatlanul eldurvultak, és hogy nincs semmilyen eszköze az apja ellen. Nem menekülhet el, nem képes rá, hogy megölje és az apja többé azt sem fogja bevenni, ha színleli, hogy megváltozott, és kész mindenben együttműködni vele. Tegnap esete még nem volt bezárva, lehetősége lett volna leszúrni ezt a rátekeredő borzalmat, aki a világ-

ra nemzette, nyilvánvalóan azért, hogy valami különösen perverz kísérletet hajtson végre rajta, ami abból áll, hogy a saját képére formálja, de eljátszotta az egyetlen kínálkozó lehetőséget, gyenge volt, gyáva és tehetetlen. Ha csak eszébe jutott az apja, a düh belerobbant az agyába és fényes sziporkái elvakították. Összeszorított fogakkal szívta be és préselte ki a levegőt nagyon gyorsan és hangosan zihálva.

Aztán kicsavarta a villanykörtét, a takarója alá tette és ráütött. A legnagyobb szilánkot kikeresve a törmelékből, és vele megvágva a mutatóujját, teleírta a falat a véleményével. Majd hirtelen eszébe jutott, hogy az életből valami kellemes élménnyel kéne távoznia, ezért meztelenre vetkőzött, és megpróbált önkielégíteni, de nem akart neki felállni, amitől még dühösebb és elkeseredett lett; felzokogott, de ezt észre sem vette, mert hosszában és jó mélyen belehasított az üvegszilánkkal a bal karjába, ami hatalmas fájdalommal járt, majdnem elveszette az eszméletét, olyan tömény ingerlőket érte az agyát, de aztán leküzdötte és a másik kezébe is belevágott, majd újra és újra, egészen addig, míg a szilánk bele nem törött az egyik sebbe. Már síkos volt az egész teste és nem bírta megállni, hogy ne kiabáljon a fájdalomtól, de közben nevetett is. Hirtelen kivágódott az ajtaja, és ott állt az apja, meredten bámulta őt, majd elrohant, Dávid pedig összeszedve utolsó erőtartalékait előkotorta az ágyából a többi üvegszilánkot, a markából a szájába tömte és lenyelte őket. Egyszerre okádott és fulladozott, de még mindig nem vesztette el az eszméletét. Az jutott eszébe, hogy inkább a konnektorba kellett volna belenyúlania valami fémmel, mert így nagyon fáj meghalni.

Az utcában idegesen vonyítottak a kutyák, és lógott a nyelvük, mert az árnyékos helyeket elkerülve a tűző nap alatt futkostak leállíthatatlanul, és láthatóan valamiért könyörögve. A szomszédokból összesereglett közönség főleg nyugdíjasokból állt, akik a hordágyon Dávidot meglátva ugyanúgy jajgatni kezdtek, mint a kutyáik. A műanyag kerti asztalok körül ülve a porszagú, izzó délutánok és a viaszosvászon asztalterítők körüli lisztuszályos otthonkák sugdolózásai hetekig csak vérről és szétroncsolt torokról szóltak, és megérdemlésről, meg nem érdemlésről, bűnökről és büntetésekről, csonka családok hiányzó részeinek fantomfájdalmáról, meg a folyton romló világ egyre erősebb bukójáról. Míg egy, a közhelyes sémáktól eltérő, pénzz szállító elleni támadás forgatókönyve új sopánkodásokra és régi következtetések levonására nem kínált lehetőségeket.

Nincs olyan pont, amin túl a magány ne lenne fokozható.

Dávid nagyon hosszúnak és nagyon vékonynak érezte a testét. Napokig azt hitte, hogy csövé változott, vagy csatornává, amin keresztül fájdalmat áramoltat valami közönyös hatalom. Érzelmek nélkül, hidegen, mint amilyennek önmagát is érezte, azt latolgatta, vajon igaz lehet-e az, hogy ha szeret az ember és szeretve van, akkor elkerüli a magány. Másrészről meg ragaszkodott is kicsit ahhoz a világból kiszakadt állapothoz, amiben lebegett, mert egyebe sem volt, mint ez a léleksorvasztó, de egyben konzerváló magány, ami érzéketlenné tette és sterilisé. Közben rájött arra is, tévedés azt hinni, hogy ha az ember teljesen egyedül van, akkor is legalább egyvalaki vele van: önmaga. Dávid megtapasztalta azt az egyszerre megnyugtató és kétségbeejtő állapotot, amikor az ember annyira magányos, hogy még önmagát sem érezheti maga mellett. Öntudatánál van, mégis önmagánál. Nincs olyan, hogy önmaga. Csak a magány van, csak a magány létezik realitásként és az embernek nem a magányosság a legfőbb jellemzője, mert egyáltalán nincs semmi jellemzője, hanem az történik, hogy a magányosság lesz emberi formájú. Dávid formájú, aki félkómában fekszik és gyógyul csigalassúsággal egy kórházban.

A kórházi szoba a magány ültetvénye. Mert a magány olyan, mint a szántás. Végtelen hosszú barázdák egymás mellett. Nagyon közel.

Akit a magány átmosott, majd megtöltött, mint valami edényt, annak a lábadozás kényelmes álom. Az idő múlása csak a fény tapintatos hullámvázása, valami ismerős, de semleges és távoli ritmus. Minden távoli, de a legtávolabbi, ami annyira messzinek tűnik, hogy észrevétlen, az a magányt hordozó test és személyiség. Akit a magány táplál emlőin át, annak érzékei lassan metszően élessé válnak, agyának barázdái kanyonokká mélyülnek, ért mindent, vágya a boldogság iránt mérhetetlenül hatalmassá válik, de közben egyre zsugorodik és végül a magány végérvényesen visszatuszkolja őt a méhébe, ahol felszívódik és esszenciális magánnyá válik örökre.

Dávid a folyamat legvégén tartott, mikor meghallotta a hangokat, amiket a kezelőorvosa mondott neki. Különös élmény volt. Katatón állapotának zavaros burkán kitisztult egy ablaknyi rész, és látta a mozgó száját, és tudta, hogy hallja is a beszédet, csak nem tudta, hogy hogyan lehet ezt a képességét élővé tenni, mit kell parancsolni a fülének. A magány húzta el az ablaktól, és mert meguntta, hogy nem érti a száj mozgása által küldött jeleket, hagyta is magát visszarángatni, de ekkor agya mélyén felfigyelt valami halk, de visszhangzó, zörejekkel teli simogatásra, és ahogy rákoncentrált, az felhangosodott, kitisztult és ő egyszerre megértette a beszédet.

Hangszálai nem sérültek meg, szája, nyelve, torka regenerálódott már, így beszélt az orvossal, válaszolt a kérdéseire. Megtudta, hogy öngyilkossága nagyon profi volt, majdnem sikerült is, de nagy nehezen megmentették, igaz fél évig kómában volt, majd utána egy évig katatón véglényként létezett, elveszette bolyongva agya legbelsőbb labirintusaiban.

Nem dugták hát nevelőintézetbe, mert helyette pszichiátriai intézetbe került. De ez is intézet, és ha izgatta volna bármi is, akkor talán dühös lett volna amiatt, hogy nem halt meg, vagy hogy nem a maga ura. De a magány kilúgozott belőle minden indulatot és érzelmet. Talán valami fanyar iróniát hagyott benne, de csak kesernyés nyomok formájában. Különben nem érdekelte semmi. Mindegy volt számára, hogy hová néz, hogy kiket lát, hogy hallgat-e, vagy beszél. Ha kérdést kapott a doktortól, akkor a választ belülről várta, abból a végtelen fekete mélységből, amit testében érzett és ha nem jött válasz, akkor taláalomra mondott valamit.

Nagyon lassan azért elkezdtek érdekelni bizonyos dolgok. A doktor egy nem túl nagy, de gyéren bútorozott, fényes szobában szokott beszélni vele, aminek az ablakain át fák látszottak, amikről a színes levelek folyton hullottak. A tekintete, ha odatévedt, akkor Dávidnak úgy tűnt, mintha lenne valamije. Mintha olyasmit látna, amit csak ő lát, valami sem nem ártani, sem nem kedvezni akaró dolgot, ami csak van, pont úgy, ahogy ő is csak van. Nem tudatosodott benne, hogy fákat lát, vagy legalábbis nem volt fontos, hogy mi az, amit lát, vagy hogyan nevezik.

Akkoriban már azt is érezte, hogy a doktor szobájában a hőmérséklet nagyon kellemes. Nem olyan meleg, mint a kórtermekben, de nem is olyan hideg, mint a folyosókon. A falon egy színes, kékes árnyalatokban tobzódó kép lógott. Dávid nem szerette nézni, de nem foglalkozott vele, hogy miért nem. Sőt, néha elfeledkezett róla, hogy nem szokása odanézni és bámulta. Az orvos észrevette, hogy a tekintete minnek ütközik neki és rákérdezett.

– Tetszik neked ez a kép?

Dávid nem játszotta meg a közönyöst, amikor azt felelte, hogy nem tudja. Az orvos nem adta fel és elkezdett fotókat mutogatni Dávidnak, és mindegyikről megkérdezte, hogy tetszik-e neki. Dávid néha nem felelt, máskor meg bólintott, vagy azt mondta, hogy nem tudja. Aztán az orvos felmutatta Dávid apjának fényképét.

– Tetszik neked ez a kép?

– Nem. – felelte Dávid határozottan.

– Miért nem?

Dávid nem válaszolt. Nem akart érezni semmit, de valami kavargott benne. Nem szerette azt, ha érez valamit. Olyankor hagyta, hogy a magány lekapcsolja a szeméről, füléről és többi érzékszervéről. Az orvos is ilyesmitől tarthatott, mert rászólt.

– Dávid! Válaszolj, kérlek. Miért nem tetszik neked ez a kép? Dávid!

Dávid az orvosra nézett. Engedelmeskedett a parancsoknak. Azt sokkal jobban szerette, mint ha önmagától kellett valamit csinálnia. Felismerte az apját a képen, de semmi kedve s0em volt a képet nézni, vagy az apjára gondolni. Amikor az orvos újra feltette a kérdést, hogy miért nem tetszik neki a kép, válaszolt.

– Nem tudom.

– Nem tudod, hogy miért nem tetszik ez a kép? Hát jó. De azt csak tudod, hogy ki van a képen?

Dávid nem reagált. Semmi kedve sem volt hozzá. Nem tudatosította magában, de szeretett volna válaszolni, de csak, hogy az orvosnak a kedvében járjon. Vagy azért, hogy végre békén hagyják.

- Dávid. Tudod, hogy ki van ezen a képen?
- Dávid bólintott.
- Kicsoda? Ki ez az ember?
- Dávid nem válaszolt.
- Nem tudod, hogy ki ez az ember?
- Dávidnak elege volt. Kényelmetlenül érezte magát. Aztán azt vette észre, hogy beszél, pedig nem is akart beszélni. Magától történt az egész.
- Nagyon jól tudom, hogy ki ez az ember, nem vagyok gyengeelméjű.
- Akkor miért tetteted magadat annak?
- Nem tettetem magam semminek.
- Nekem nagyon is úgy tűnik, hogy épp semminek tetteted magad.
- Dávid nem válaszolt. Az orvos pedig úgy érezte, hogy aznapra annyi elég lesz. Feljegyezte a kezelési naplóba, hogy Dávidnak már nyomokban vannak érzelmei, csak még nem érti őket. Régóta tudta, hogy a fiúhoz az apja iránti gyűlöletén át lehet eljutni. Látta a feliratokat, amiket Dávid a saját vérével írt a szobája falára. De azt nem értette, hogy miért ennyire erős ez a gyűlölet.
- Dávid gyűlölete valójában pánikreakció volt. Az apja felrúgta a szabályokat, amik évek alatt megszilárdultak köztük és amik biztonságérzetet adtak neki. Viszonyuk semleges volt. Két idegen, akik együtt élnek, de semmit sem éreznek egymás iránt és semmi közük egymáshoz. Csak történetesen vérrokonok. Egy apa és a fia. Dávid akkortól gyűlölte az apját, amikor az elkezdte szeretni a fiát és elkezdte nevelni. Beszakította Dávid magányának védőburkát és a fiú annyira rettegett, hogy az a rengeteg kezelhetetlen érzélem elkezd ki-be áramlani a lyukon, hogy teljes erőből elkezdte utálni azt, aki a lyukat ütötte. Az apja meg igyekezett tovább tágítani a rést, azt gondolva, hogy ez a legjobb megoldás.

Szeretni meg kell tanulni. Mert magától az sem megy. És legelőször önmagát szeretni kell megtanulnia az embernek. Mert ha nem tud szeretni valaki, akkor a magány fogja szeretni őt. Dávid félt szeretni és beleszokott a magányba. Amikor el akarták venni a magánytól, akkor az nem engedte ezt, és így Dávid gyűlölni kezdett. A kezelés végére rájött miderre az orvosa és végül Dávid is.

Sok hónappal később Dávid jó úton volt, hogy szembesüljön önmagával.

– Miért lettél öngyilkos? – kérdezte tőle az orvosa. Szokatlanul nagyméretű derű surrant be aznap a küszöb alatt. Dávid könnyűnek érezte magát, mégis úgy, mintha énje teljesen kitöltené testét, és belülről mindenhol hozzáérne a bőréhez. A világ ismerős volt és minden eleme tükrözte azt az érzelmet, amivel Dávid viszonyult hozzá. Kiszámítható és előrelátható volt minden. Elég volt kedvelni a dolgokat, vagy nem törődni velük és a világ szilárdan tartotta magát az idő átváltoztató, átformáló, bomlasztó erejével szemben.

– Azért akartam meghalni, hogy ne kelljen nevelőintézetbe mennem.

– Merthogy apád azt mondta, hogy bead egy nevelőintézetbe.

– Igen. Azt mondta, hogy a saját érdekében az lesz a legjobb, ha bead nyárra egy nevelőtáborba, mert ott legalább nem eshet semmi bajom, és megérthetem azt is, hogy milyen jó dolgom van nekem otthon. De ez alatt azt értette, hogy velem.

– És nem volt jó dolgod?

– Volt mit ennem, meg ilyenek, de nem éreztem jól magam. Folyton kontrollálni akart. Meg befolyásolni.

– Bántott valaha is?

– Fizikailag nem. Illetve adott néha egy-két pofont, de semmi komoly. Csak amit mindenki megkap. De lelkiileg tulajdonképpen egyfolytában bántott. Bántott a meg nem értésével, az értetlenkedéseivel, az érzéketlenségével. Azt képzelte, hogy körülötte forog a világ, és hogy én ennek a világnak az a tartozéka vagyok, akít a kedve szerint alakíthat.

– Ez alatt mit értesz pontosan?

– Hogy azt képzelte, kedve szerint alakíthat? Hát, például kitalálta, hogy focizzak. Mert valamelyik kollégájának a fia szeretett, meg tudott is focizni. De engem sosem érdekelt a foci. Ő meg vett egy teljes felszerelést. Drága cipő, sípcsontvédő, mez, meg minden. Aztán mikor rájött, hogy tök béna vagyok, akkor kiakadt és a kitarásról, meg a szorgalomról papolt, meg arról, hogy ha akarnám, akkor bármit elérhetnék. Csak én nem akarom elég erősen és nem gyakorolok, lusta vagyok, semmirekellő, meg ilyenek.

– És a nevelőintézetbe pontosan miért akart beadni? Mi volt az utolsó csepp a pohárban?

– Hát, az egy nagyon szar helyzet volt. Rosszak voltak a jegyeim, mert nem volt kedvem tanulni. Mindig elkalandozott a figyelmem, csak arra tudtam gondolni, hogy miért ilyen rohadt az életem. Miért halt meg anyám, miért ilyen szemét az apám. Untam az egész sulit. Csupa beképzelt és csak magával törődő majom volt az összes gyerek. És ott volt az a csaj, aki folyton kiröhögött. Anyyira csinálni akartam végre valamit. Törlesztetni, vagy mit tudom én mit. Lehet, hogy ha fegyverhez jutottam volna, akkor egyszer egy reggel, amikor az apám felhúzott volna valami hülyeségével, bevittem volna a suliba és szétlöttem volna annak a rohadék csajnak a fejét, meg még egypár másik személtládáét is. Komolyan mondom, tiszta szerencse, hogy nem volt elérhető közelségben semmilyen löfegyver.

– Miért utáltad annyira azt a lányt?

– Nem is tudom pontosan. Aljas kis dög volt, talán azért. Ha meglátott, akkor összevihogott az udvartartásával és mutogattak rám.

– Csak rád, vagy másokat is kinevettek?

– Másokat is.

– De miért? Téged például, miért nevettek ki?

– Nem tudom. Nekik mindegy volt, csak röhöghessenek.

– Értem. És ez téged miért zavart ennyire?

– Nem is tudom. Általában nem szoktam törődni vele, ha cikiznek, vagy gúnyolnak, de ez a csaj annyira tenyérbemászó kis rohadék volt, hogy nem bírtam nem törődni vele. Egyszerűen megörjített.

- Tetszett neked?
 - Igen, azt hiszem tetszett. Nem volt csúnya, de szeretni képtelen lettem volna.
 - Nem azért gyűlölted meg, mert szeretni esélyed sem lett volna?
 - Nem tudom.
 - Jó, nem kell erre válaszolnod, ha nem akarsz. Majd még visszatérünk rá, addig meg gondolkodj rajta. De mégis, mi is volt az utolsó húzásod, ami miatt az apád úgy érezte, hogy nincs más lehetősége, mint nevelőintézetbe küldeni téged?
 - Lett volna más lehetősége.
 - De azt belátod, hogy ő érezhette úgy, hogy nincs más.
 - Nem. De ebbe ne menjünk bele. Válaszok a kérdésre. Az történt, hogy lelöktem azt a csajt a lépcsőn a suliban, aki annyira idegesített.
 - Igen.
 - Igen. Nem bántam meg. Semmi komoly baja sem lett különben, csak a keze tört el, meg zúzódásai lettek.
 - Még sose mondtad ki ennek a lánynak a nevét. Feltűnt?
 - Melinda. Azt hiszem ez a neve.
 - Igen, ez. De azt még mindig nem értem, hogy miért lökted le a lépcsőn. Meg is halhatott volna.
 - Nem gondoltam arra, hogy mi történhet. Csak láttam, hogy ott áll a lépcső tetején, nekem háttal, és hirtelen jött az ötlet. Nekirohantam és lelöktem. Aztán meg elszaladtam.
 - És úgy érzed, hogy ez után a gonosz és aljas tett után méltatlan volt az apádtól, hogy egy időre nevelőintézetbe akart küldeni?
 - Egész életében minden, amit csinált, az méltatlan volt.
 - Most nem erről van szó. Aránytalanak érzed most a büntetést, vagy sem.
 - Nem tudom. De mit számít ez most már?
 - Nagyon is sokat. Szóval?
 - Nem tudom. Nem akarok erre gondolni. El akarom felejteni az egész múltamat, és új életet kezdeni. Eleget bűnhődtem én már mindenért.
 - Az biztos. De a múltat fel kell tárni és meg kell érteni. Még ha ez kínos és fájdalmas is.
 - De én nem akarom. Nem bírom.
 - Szerintem igenis szeretnéd. Csak nem vallod be magadnak. De nem baj. Majd idővel.
- Dávid és az orvos is hallgatott. A magány elleni harc frontvonalává tett fiú teste kényelmetlenül bizsergett. A fehér hegeket nézte saját karján és bizonytalan volt az érzései felől. Tanulta, hogy mi mit jelent, jelez, de zavaros és kusza ingerek kavarogtak belsejében. Egy pillanatra az villant bele agyába, hogy élve és halva lenni ugyanolyan nyomasztó és értelmetlen. Elkergette ezt a foszlányt és a doktortól tanult módszerrel arra koncentrált, hogy gyógyul, hogy van jövője, hogy minden szép és jó lesz, hogy nincs egyedül. De közben igenis egyedül volt. Teljesen és végtelenül egyedül. Legalábbis ezt érezte. És ha nem kötnék le folyton feladatokkal, programokkal, beszélgetésekkel, sétákkal, akkor a magány olyan könnyen visszaköltözhetne belé, mint a tékozló fiú az atyai házba, ahol ágya úgy várja, ahogy kikelt belőle.
- Hiszek abban, hogy meg fogsz gyógyulni. Hiszek benne. – mondta a szünet után az orvos.
 - A francba. – gondolta Dávid, mert tudta, hogy csak az létezik, akiben hisznek. Aztán rögtön fel is adta ellenkezési kísérleteit.
 - Hát, legyen. – mondta a dokinak, és beszállt az áramló idő egyik vagonjába, és utazott a világgal.

Tóth Imre

Kardinális

Az Erő, amely meg akar nyilvánulni, a folyó, amelyik medret keres.
Korlátok választják el a korszakokat, áttörhetetlen falak.
Mikor átlépsz az újba, észre sem veszed, hogy a régeből semmi sem maradt.

Hamlet kastélya felett sötétség ragyog. A Tűzbe Öltözött Ember kap most feladatot. Foszladozik a Maya fátyla. A mesterlövész a távcsőbe néz.
Korlátok választják el a korszakokat, áttörhetetlen falak.
Nem tudok nem gondolni rád. Csak nem létező dolgok vannak.
Bárhová nézek, nincs realitás. Betűk és szavak a tárgyak helyén,
csak számokból áll a lények arca. Csak egy végtelen elme alkotása,
ennyi az egész. Próbálok elképzelni a helyet, a létezés határain túl:
igen, éppen ilyen lehet. Nem tudok nem gondolni rád.

Látható szellemekként jöttünk erre a helyre, feladva mindent, ami volt.
Most szükségünk van fényre, vízre, levegőre, és némi élelem sem árt.
Ez már a negyedik felvonás, és a végén tűz emészti el mindazt, mi volt, és lehetett volna, de csak ennyi, ami járt.
Nem tudok nem gondolni rád.

Appel

Mint Kafka Prágában.
Utcáról utcára, házról házra,
Emeletről emeletre harcolva
A láthatatlan hatalom, a sötétség
Erői ellen. Ez vagyok én: katona
Ellenséges területen.

Elkészült az új világrend.
Összecsattannak a bokák a téren.
Feltámasztva minden, ami él.
De én nem ilyen rendet akartam.
És még szerencse, hogy nem is az enyém...

Seholvilág

Valami nem kóser a teremtésben.
Ha elég sokáig nézem, elolvad a valóság.
Ha elég sokáig nézem, ez nem a valóság.
Mint elhagyott ejtőernyők, hevernek szanaszét a lelkek.
Akik érkeztek velük, innen már messze menetelnek.
Más frontokon, másik ég alatt, tűzben és vasban.
A páncélok néha egy-egy találat csattan.
Valami nem kóser a teremtésben.
Ki meri rám kényszeríteni ezt az álmot,
rám, aki ennél már sokkal nagyobb dolgokat látott?
Ha elég sokáig nézem, négy-öt perc elég,
és lassan szétolvad az egész.

Szoliva János:

Átkelek

Álmomban megjelenik a város.
Utcák gyűrődnek bennem,
a Fő úton folyam nyújtózik.

Pallón vagy gólyalábon
átkelek mindenféle téren.

Lelepleződik

Nappalokat alszom éjjel,
versben hallgat kétkedésem.
Amit csodának hiszek,
mindig lelepleződik.

Ideje van

Csak néhány méter
határtól határig – ,
kaputól akár a házig.

Esőim belülről zuhognak,
ideje van a futásnak.

Beleférek

Színekben nincs kedvencem,
kötöttségek nem kötöznek –
S amit csak sejtenek mások,
egymagamba beleférek.

00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000

00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000

00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
1111111111111111111111111111
1111111111111111111111111111
1111111111111111111111111111
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000
00000000000000000000000000

amire 10/11 János

Gyenes Imre

Szabadnapos angyal

Vonakodva vette tudomásul a feladatát, hogy meg kell mentenie egy fiatalember életét, különben az felrobban a kocsijával.

Bosszúsan csatolta le a szárnyait.

Megint neki jutott ilyen feladat. Unalmas rutinmunka.

Fiatal, harmincas férfi alakjában beállni a parkolóba, ahol majd a Trabantos is befordul – és várni.

Szereztek neki egy zöld Trabantot, hogy bizalommal legyen hozzá a srác – el kell érnie, hogy odafor-
duljon.

De miért nyúl a kocsihoz olyan, aki nem ért hozzá?

Most neki itt kell szobroznia, ma szabadnapja lett volna, ha nem babrál ez a mazsola.

De miért nem jön már?

Lehet, hogy nem jó címet adtak meg, és nem ide igyekeznek? Nem, olyan még nem történt.

Na végre, ott jönnek; a felelőtlen, hozza a családját is.

Ő meg itt a pihenőnapján kénytelen mentőakciót végezni. Ki fogja ezt neki megfizetni?

Forró már a motor, egyre erősödik a zaj, a dugattyúk zakatolnak – nagy az alapjáratod te marha, a
Bowden-huzalt elállítottad.

Bepánikoltál. Nem csoda, izzik már a motor, nem sokáig fogja bírni.

Zakatol az egész szerkesztő, alig hallani, amit mondasz, mikor végső kétségbeesésedben észreveszel.

„Kérem, kérem! Tudna segíteni, nem tudom leállítani az autót, túl nagyra állítottam az alapjáratot!”

„Van 13-as kulcsa?”

„Öö, nincs, a garázsban felejtettem.”

...

Miért engednek az országútra ilyeneket? Na igen, mondták bent, hogy meg fog ijedni, kétségbe esik
– de azt nem, hogy nem hoz szerelő felszerelést! És bent nekem sem adtak.

Nem, nem fogok vállalni többet ilyen munkát, ha nem leszek szabadnapos, akkor sem.

Már a benti adminisztráció sem a régi. Hogy lehet így egyeztetni?

Most kézzel húzom meg a csavart – baromi nehéz – és ettől a kuncafttól semmit nem várhatok. Már
remeg a lába.

„Ezt itt majd meg kell húzni 13-as kulccsal, ha hazaér! Ne felejtse el!”

(Úgyis elfelejti, de hát kiadták, hogy kössem a lelkére.)

Micsoda pancser, ehhez kellett küldeni engem hétvégén, ami olyan szépnek ígérkezett.

Ügyeletet egyébként is nem vagyok köteles vállalni.

Elköszön tőlem – jól van, csukd le a motorháztetőt, megyek én is, talán még tudok valamit kezdeni a
hétvégémmel.

Biztonságban van, fordulok is ki. – Ó, nem!

A szabályok szerint meg kell várnom, amíg ő hagyja el a parkolót.

Most már biztos, hogy oda a hétvégém.

Sánta pók

A sánta pókkal este szoktam találkozni. Most is körbe-körbe járt. Néztem keringését. Valahogy jóindulatúnak tűnt. Nem tudtam mozdulni. Aztán rájöttem. Bicegett. Egyik oldalán négy lába volt, a másikon kettő. Ő a sánta pók. Magsajnáltam. Talán hálót sem tud szőni. Vagy pedig hibásat, aszimmetrikusat. – Bele lehet abba akadni?

A barátom lett mindenesetre. Esténként körüljárt.

Persze, az egyik oldalán, ha szedi a lábait és ugyanúgy teszi a másikon, túlpörgeti mindig a sok-lábas oldala.

Ezért jár körbe-körbe.

Várszínház

A rendező a szája elé tette a kezét. Feszülten figyelt. Ő sem tudta, mi lesz ebből. Színészei a színpadon álltak. Az esti próba fényei fölülről világítottak. Fehér függönyben esett az eső.

Közelebb ment színészeihez. Csattantak a jelenetek a színpadon. Lenéztem az udvarra. A sűgő egészen közel állt a színészekhez, átlátszó esőkabátját fázósan fejére húzta. Már kosztümben próbáltak napok óta. A matróna kontyba szorított haja fénylett szigorúan, fejét felvetette. Lenéztem a másik színészre is. A fejük tetejét láttam. Még egyszer odanéztem. Hihetetlen dolog történt. Nem fogta őket az eső! A hajuk is, a ruhájuk is csontszáraz volt. Az eső is máshol esett, ők is máshol játszottak.

Középső polc

Ahogy beléptem az üzletbe, valami ismerős érzés fogott el. Balra, majd jobbra fordítottam a fejem.

Itt nem égettek lámpát, egy kis idő kellett a szememnek, míg a homályba is belefűrhatta magát. Egy anyóka ücsörgött oldalt, a pultnál. Nem is ült, állhatott – de bizony apróka volt. Mindenféle volt körülötte.

Milyen boltba keveredtem?

Édességek vannak itt, régvolt, ma már sehol nem kapható rágók, nápolyik, csokoládék.

A néni mosolygott a sarokban.

„Mit parancsol?”

„Én, én narancsot akartam, de elnézést, eltévesztettem, azt hiszem ez mégsem zöldségesbolt.”

„Dehogy kedvesem, ne menjen el! Van itt narancs is, nézzen csak oda, szemben.”

És tényleg. Az előbb még meg mertem volna esküdni rá, hogy nem narancs volt ott. Hogy mi, arra nem emlékszem, és olyan magasra nem is igen néztem – de most valóban, apró és nagyobb narancsok és majdnem ugyanakkora mandarinok gömbölyödtek.

„Hát akkor, talán...”

„Válasszon, tessék, ízlelje meg!”

„Én? ... Itt?”

„Miért ne? Nálam meg lehet ízlelni mindent, nem kell okvetlenül vásárolni.”

„És eddig hol... hol tetszett lenni? Nem láttam még ezt a boltot.”

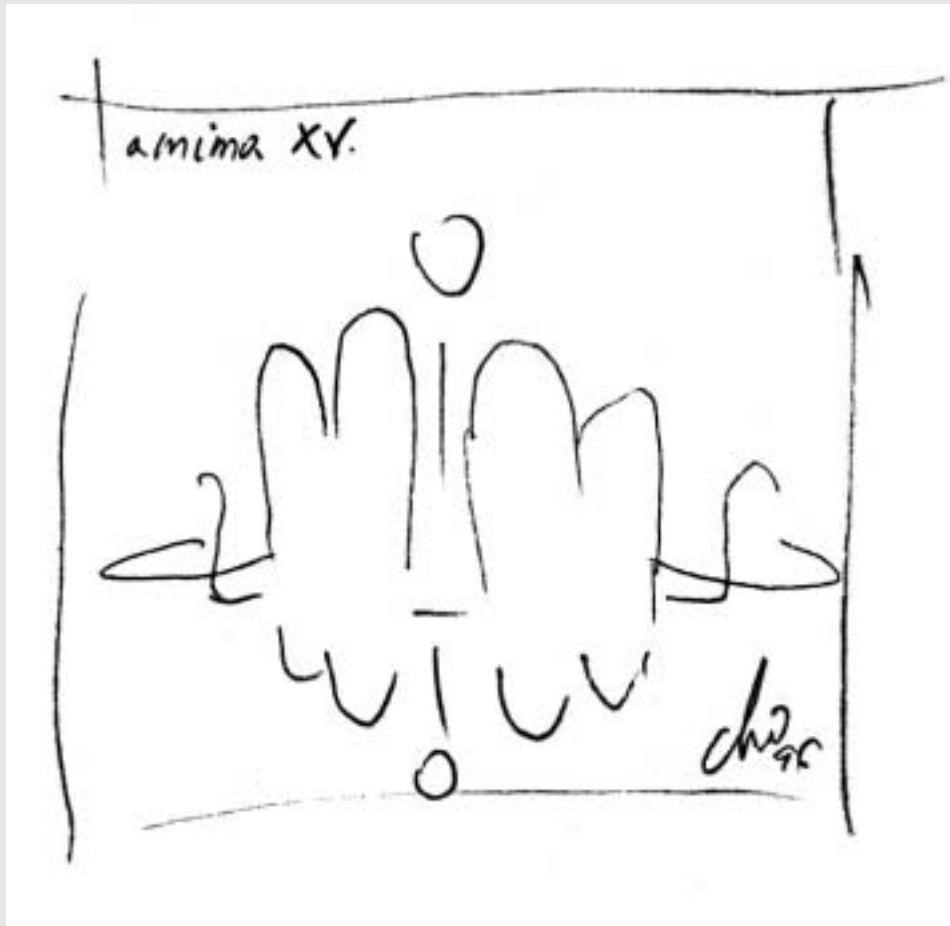
„Pedig én itt voltam. Csak nem mindenki téved ide be. Tessék, nézzen körül.”

És tényleg. Gyönyörű körték, szőlők saját levelükbe csomagolva, ringlók, hatalmasak és zöldalmák.

El is ment a kedvem a narancstól. Már éppen vennék a ringlóból, mikor áramlat száll át felem, az orromat megérinti.

Hű, ez finom! Mi ez az illat?
 Ugyanaz, mint amit belépéskor éreztem, mikor becsuktam magam mögött az ajtót, és a homályba fúr-
 tam a tekintetem, míg szép lassan előrajzolódott a polcok, dobozok belső elrendezése a boltban.
 Ilyet csak gyerekkorban érez az ember.
 Megáll a kezem a ringlós tál felett, megfordulok.
 „Mit árul ezen a polcon?” – lépek közelebb.
 Sejtelmes mosoly a válasz, de nem jön elő pultja mögül a néni, úgy mutat arra a fejével.
 „EZEK itt maradtak.”
 „Itt? Honnan?”
 „EZEK-et már nem lehet megvásárolni. Aki fölfedezi őket, itt állhat és nézheti ameddig akarja, de innen
 kivinni nem lehet.”
 „Akkor miért tartja itt őket?”
 „Nekem is úgy adták. Idehozták mindenfelől. Én meg eltárolom. Elfér itt, senkit sem bánt. – Ez a
 középső polc.
 „De az illata! Milyen ez az illat?”
 „Magam sem tudom. Mondom, úgy hozták. Nagyon régen. Azt mondták, csak az viheti el, aki meg-
 mondja, mi ez.”
 „De hát én... én találkoztam vele, ismerem ezt az illatot, csak most nem tudom... nem jut eszembe.”
 „El akarja vinni?”
 „Igen. Régen nem éreztem, de most újra rátaláltam.”
 „Akkor mondja meg, mi ez.”
 „Várjon... Gondolkoznom kell. Meg kell, hogy fejtsem.”
 „Mit akar megfejteni?”
 „Hát azt mondta, a nevét kell megmondanom.”
 „De hát nekem hiába mondja, én sem tudom.”
 „Nem tudja maga sem a nevét?”
 „Honnét tudnám, nem az enyém volt. Akié volt, az tudja csak, senki más, hogy mi ez.”
 „Igen, igen.”
 „No?”
 „Várjon, túlságosan izgatott lettem. Leülhetek?”
 „Persze, üljön csak.”
 Körülnéztem, az előbb még semmilyen szék nem volt a helyiségben, most a polc mellett láttam egy
 fonott ülepűt.
 Mintha mindig is ott állt volna.
 „Maga nem..., nem ül le?”
 „Ülök én eleget, amíg nem lép be vevő a boltba, végig ülök. Most egy év óta maga az első, aki bejött.”
 „Hogyan? És mit csinál akkor közben?”
 „Kasszát csinálok, számolgotom a pénzt, szalagot cserélek a gépemben. Tudja, ez régi fajta gép, nem
 egyszerű szalagot cserélni benne. Nem is lehet már kapni bele újat, a meglévőkkel kell gazdálkodnom.
 Nem tudom, mi lesz aztán, az utolsót a minap fűztem be. Aztán leülök és gondolkodom. Vagy kibámu-
 lok a kirakatablakon. Az emberek nagyrészt elsietnek előttem, kevesen állnak csak meg, és nagyon ritkán
 jön be valaki.”
 „Én is véletlenül álltam meg itt.”
 „Na-na.”
 „Csodálkoztam, azelőtt nem emlékeztem ilyen üzletre. De kívülről zöldségesboltnak látszik.”
 „Az is, ha valaki akarja. Ha meg nem, akkor más lesz.”
 „De hát ki maga?”
 „Az idő nénye vagyok. Nem fontos nekem, mennyit ülök itt, és milyen gyakran jön be valaki az üzletembe.”
 Ugyanaz, mintha egymásnak adnák a kilincset. Csak az emberek ezt nem tudják. – Kipihente magát?

„I-igen. Kaphatok egy pohár vizet?”
 „Vigyen narancsot. Ott van, ahol először látta.”
 „Köszönöm, mégse kérek. Kipihentem magam. Egyébként sem sietek.
 Kezd eszembe jutni, hogy mi ez az illat.”
 „Igen?” – kérdezi meglepően egykedvűen.
 „Na nem tudom még, de valamit látok már a homályon keresztül.
 Most nem tudom tehát elvinni. Bejöhetek máskor még?”
 „Én itt vagyok, megtalál.”
 „Köszönöm.”
 „Kérem. – Fiatalember, várjon! Azért narancsot vigyen, ha már itt volt. Tessék. Becsomagoltam.”
 „Mennyit kér érte?”
 „Ugyan már, hisz mondtam, fogytán a pénztárszalagom. Nem üthetem be, csak úgy elpazarolva.”
 ... Kiléptem az ajtón, és kábán mentem néhány lépést a vakító napsütésben. Óvatosan hátranéztem,
 és jól sejtettem. Az üzletet sehol sem láttam.
 De a csomag ott volt a kezemben. Megmarkoltam.

Nagy Zsuzsa

Arról, ami a hóemberrel történe (azaz egy istenség végleges letűnése)

Nem ember a hóember,
mert hóból van, meg jégből,
de elmehetne embernek,
ha húsból lenne, s vérből.

Ha keze s lába lenne,
füle is, meg szeme is,
elmehetne nemkülönben
felsőbb rendű lénynek is.

Biciklizni megtanulva
elmenne a bálba,
egyet-kettőt pördülne,
s többé nem is fázna.

Mint jó kapitány, máskor
hajókat vezényelne,
s ha túró mondjuk, nem lenne,
karfiolt ebédelne.

Alattul valóival
emberségesen bánna,
kezet foganna mindahánnyal,
mint a dalai láma.

S mert ő nem oly halandó,
mint a rendes emberek,
füre lépni nem engednék,
egyáltalán, elvileg.

Cseresznyét sem ehetne,
és ez lenne a veszte,
mert azt nagyon szereti,
meg lön' érte veszve.

Majd meg más hiányossága
kerülne napvilágra,
ha égetnék a szemetet,
elolvadna ir-hája.

Nagy hadosztályok mennének
buzgón hű védelmére,
még úgy sem lehetne tenni
semmit, de semmit érte.

Így válna meg a hóember
az istenkedéstül,
ki hóemberként kezdet volt,
de elolvadt végül.

Feminista vers

A leghíresebb ács,
kezében kalapács –
a fia megváltó,
de nem igazi,
csak nevelt.

Az anyuka volt
az igazi.

Fogamzástáplálás NIX

Gyereked gyerekemen.
Gyerekem gyerekeden.

Megfogamzok.
Kerekedem.

Szívátültetés NIX

Bárhogy lesz is, mondta csendesen a férfi,
ne cserélted ki a szívem, kedvesem –
hisz csak éretted dobog az, néha némi
kivétellel, s ha terpeszkedsz meztelen

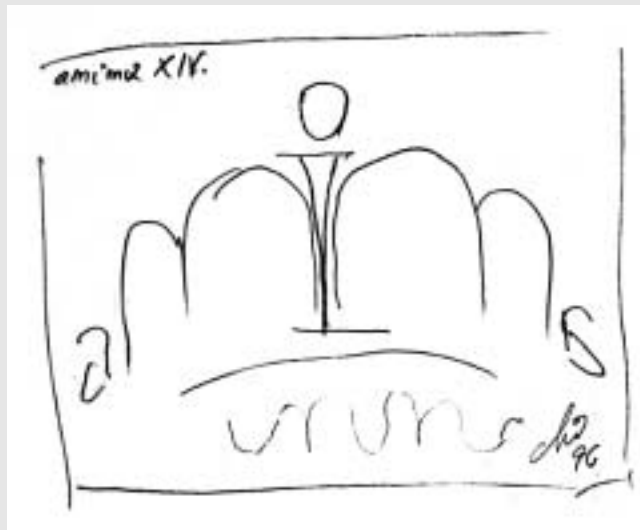
előttem, tán kivétel nélkül a tiéd
a szívem, a szívem, s bár nem szokás már
ilyesmit kérni, kérni manapság, miért
ne hoznád le az özvegyi fátylad rám már

nem várhatván, a síromhoz, ugyanis, hogy
oda levigym azt; könnyűimet letör-
leni érted, ki téged még akkor is, ott

is örökre szeretne, ha élne; megö-
lelne érte egy másik ifjú talán,
ki egy kivételt jobban szeretne már.

Következtetés és tagadás

Kelemen felemen él.
Kelemen parazita.
Kelemen felem nő.
Kelemen nem nő,
hanem férfi.

Geresits Gizella

Kisbence

„Volt egyszer
egy kemence“?

Szelidség táncol árnyas homlok mögött,
Cirmos tekintet sugarába von,
Szép gyermekarc rejtélyes mosolya
átölel.

Titkát hiába kutatod:
Csönd-Mélyben galambösz lélek lakozik,
és mindent tud már, itt mi tudható.

Lívia

Futós gyermek öröme-fénye szemében!
Szemüvege villan kancsal szavainkon,
Szép Madonna, bölcsessége igéz meg,
Szív-sugár tekintet, dús, aranyló ikon.

Finom gyermekkeze nyugszik a karfán,
Sürgő gondjainkon aggódva elborong,
Ezer tanácsra derül, már nyílik a száj,
Kerek szék küllője: fény! Forog, forog

B. László

Fekete-szép arca, gyémánt szeme izzik,
Tükrébe késes éjszakák pengéje vág,
Pergő gyermeki könnycsepp, száradatlanul:
„Elég!“ -- tág szemű rémület némán kiált.

Fekete arc, szeme izzik „déli verőn“,
Ma vele csendesül el az esteli táj,
A kerek székbe most viszi kedvesét,
És siratna már minden tört szárnyú madárt.

Bence-ébredtő

„Kormos lett
a ruhája“?

Szobor-arca pihen már pólya-fehérben,
benne elnyugodott az izgága világ,
körbe fordult és talpra állt a tölgyes,
szobájában kinyílt egy szomjas virág.

„Ó,
Messze-vágyóm!
Csitítsd el szárnya-nőtt
szíved,
sólyom-röpte oly magas,
túl messzi az nekünk!
Hangod elúszik a széllal,
aláhull
sok édes, tétova szavad.
Mozdulatod szétesik a térben,
beszívja azt a horhos sóhaja.

Mit, mit hagysz miránk?
Érintésed hülő helyét a földnek?
Csorbult játékon leheleted havát?
Csak a sikolyt!
Zuhanás a benti sötétbe,
csak a kereket dobja alá,
csak a sikolyt
ördögi, szédült pördület.
Csak a sikoly sír a szívben,
Hogy szúr a szegecselt csontszilánk!
Mit, ó, mit hagysz miránk?

Jaj,
Messze-vágyóm!
Térj vissza, szárnyad-nőtt lélek,
Sólyom-röptű! Szállj vissza már!
Szívünkig ér jeges úri éjed,
Engedd őt el hideg Határ!
Ó, ébredj,
Jaj, ébredj,
Szép Főnix-madár!“

Lackner László

Menekülés a valóságba

Hiszem, hogy mindenkinek van legalább egy különös története, amely egyetlen szikár, sziluettzerű állóképbe sűrítődött, egyetlen makacsul megőrződött tablóba; ami a legkisebb ráutalásra, könnyelmű rá gondolásra lassan felerősödik, mint kopott feketekövületes hívótáblán a múltbéli sztereotip családi fénykép; egyre erősebb, egyre tisztább lesz, hogy aztán napokig ott settenkedjen körülötted, és rátelepedjen pergő lélegzeteidre, meg-megbicsakló gondolataidra, a jövődre, az egész életedre.

Este van, magányos, komor este, az ablakot újra meg újra korbácsolják az akaratos, szeptemberi eső hosszan becsapódó szálai, egy céltudatos villám kioltja az áramot, mindent magába szív a hűvös, bársonyos sötétség, a szomszédos templom testes falán áthallik az esti mise jajgató zsolozsmája. Lehet, hogy már nem is élek – gondolom, ez a hang már a temetésem, valahol szülőfalumban, az erdőszélen. Meghalni, igen, meg kell halni ebben az idegen, kísérteties házban.

A pontos képhez hozzátartozik, hogy a kollégium félreeső betegszobájában fekszem, az első hosszadalmas, álmatlan éjszaka után, miután elsőként ide bekerültem. Koradélután, az ebédlőben az undorítóan gőzölgő sárgaborsó főzelék fölött görnyedve vettem észre, hogy belázasodtam, a félkarú nevelőtanár gyanakodva méregetett, mintha gyermekteg átverést sejtene elesettségem árca mögött. Betegszoba – mondta, miközben bal tenyerével marokra fogta hiányzó karjának maradék csonkját.

A kollégium egykor zárt ferences kolostor volt, alapfalai méter szélesek, vizesek, salétromosak. Évszázadok ódon nyirkosságát száz meszelés sem tudta kiszívni a falak mélyéről.

Amikor beléptem a párálló, hűvös épületbe, mintha víz alá merítettek volna, egyszeriben elfogyott a levegő; rám nehezedett, nyomott lefelé a mérhetetlen boltív, már akkor, ott abban a pillanatban menekültem volna. Anyám, aki mögöttem jött, azonnal megérezte ösztönös, tiltakozó megtorpanásomat, ezért hátulról megtessékelt egy kicsit, mintha ezzel azt súgta volna, hogy ne állj meg, fiam, gyerünk, gyerünk!

Gyorsan besoroztak, itt alszol – mondták egy harmincágyas, óriási teremben, emeletes vaságyak között – itt tarthatod a ruháid, meg a dolgaidat, – álltam egy keskeny, szürke vasszekrény előtt, aminek belső ajtólapja tele volt ragasztgatva fakult képekkel: pózoló nőekkel, kócos kutyákkal és az aranycsapat néhány tagjának újságból kimetszett, szakadt fotójával.

Mihelyt lehetett, már kint ültünk a templomkertben, egy rogyadozó padon, én anyám és apám között szorongtam, leverten, egy megszeppent gyermek összes fájdalmával a lelkemben. Csak anyám volt magabiztos.

– Na, jó lesz ez kisfiam – törte meg a tétova csendet. – Majd beleszoksz.

– Nem ilyennek képzeltem – mondtam dacosan és megvetően vettem tekintetem az omladozó falakra.

– Jól van – csatlakozott apám. – Mi se ilyet gondoltunk, de mit tehetünk?

Hallgatásunkra anyám egyre ingerültebb lett.

– Tessék nekilátni holnaptól a tanulásnak, kisfiam! Van, hol aludj, kapsz jó kosztot, neked más dolgod sincsen, mint, hogy tanulj. Megértetted?

– Egyházi iskola volt, innét nem vesznek föl senkit egyetemre, de még főiskolára sem – szúrtam közbe.

– Ez nem igaz – állt ellen újra anyám. – Megkérdeztem az igazgatót, a tavalyiak közül tizenhatot vettek föl első nekifutásra. Jó iskola ez, csak próbálg meg helytállni.

Ott ültem egy ronda, idegen város gyomrában, szálkás, korhadt templomkerti padon, szüleim hamarosan indulnak haza, és nem visznek magukkal, mint ahogy azt néhány órája ábrándozva elképzeltem.

– Na, kisfiam – cirógatta meg lecsüngő fejem tetejét anyám. – Két hét múlva hazajöhetsz. Busszal egy óra az út.

– Jól van, ebből elég volt – dűnnyögte apám és elindult a templom felé, majd tétován visszafordult. – Indulnunk kell, hamarosan megy a busz.

Amikor szüleim, most már sietve, elköszöntek tőlem, megkondult felettünk a templom több mázsás harangja. Temetésre szőtt, és én ezt rossz, végzetes jelnek éreztem, biztos voltam benne, hogy elvesztem. Hosszan bámultam utánuk, és ahogy egyre kisebbnek láttam őket a távolba vezető úton, úgy lettem egyre szomorúbb és elkeseredettebb. Ilyen kilátástalanul, magamra hagyottan még soha sem voltam addigi hernyócska életemben, úgy éreztem, hogy nem keltek nekik, senkinek...

A teljességhez tartozik, hogy eddig a pillanatig én csak egyetlen alkalommal szakadtam ki hazulról, két hétre, amikor a Csillebérce Úttörőtáborba küldtek rajparancsnoki képzésre. Iszonyúan nehezen éltem át a kora hajnali katonás felkeléseket, a hideg vizes mosakodásokat, a szigorúan megszabott napirendet, az örökös fel-alá masírozást. Többször is elbögtem magam a wc-én, de ott legalább két kezemen meg tudtam számolni, hogy mikor, hány nap elteltével utazhatok haza. A mostani helyzet kilátástalanságát az idő beláthatatlansága adta, olyan messzinek látszott a vége, hogy talán addig én nem is élek – gondoltam, és ilyenkor fojtogatóan összeszorult a torkom és hányingert keltő görcs állt a gyomromba.

A betegszoba hosszú, alagútszerűen keskeny helyiség, végig a templom fala mellett húzódott, azt mondták, egykor ez volt a kolostor templomba vezető folyosója, az apácák ezen át vonultak gyónni, megmisére. Mindezt csak később mesélték, azon a második szörnyű éjszakán, egyedül abban a súlyos kriptában én csak a templom félelmetes közelségét és visszhangját éreztem bizonyosan.

Gondoltam, kimenekülök, akárhová, csak itt ne kelljen szenvednem, de nem ismertem egy embernyi szögletet, egy szobányi befogadót, biztos menedéket. A hálóba nem mertem visszasettenkedni, egy emelettel lejjebb volt, féltem végiglopakodni a sötét, zezugos folyosókon és attól is tartottam, hogy eltévedek, vagy felébresztem a hálótársakat, és hát arra is gondoltam, hogy tiltja a házirend, tilos éjszaka önhatalmúlag mászkálni az épületben.

Éjfél lehetett, a templomban már rég megkövesedett a csend, amikor hangtalanul kinyílt az ajtó és belépett egy karcsú, barna, hosszú hajú lány, fehér apáca ruhában. Megállt felettem, kezét összekulcsolta a dereka előtt, és nagy részvét teli, barna szemmel lenézett rám. – Mi baj?

Rámeredtem, elképzelni nem tudtam, honnan kerül ide, talán ő az, akit a templom előtt láttunk, nem tudtam, fel kell-e ugranom, vagy elég csak felülni, mindenesetre könyökkel felnyomtam magam az ágyon.

– Maradj csak – helyezte vissza vállamat a párnára, két fehér, könnyű kis kezével. – Beteg vagy, nem?

– Igen – préseltem ki magamból, a hangom vékonyka és rekedtes volt.

– Még mindig lázas vagy? – terítette be hűvös, de cirógató tenyerével a homlokom. – Mintha már csilapodna. – Újra rám nézett, szeméből nyugtató melegség és biztonság áradt. – Vannak fájdalmaid?

– Nincsenek – motyogtam. – Csak...

– Csak? – ragadta meg a félbemaradt mondatomat.

– Iszonyú egy hely.

– Félsz?

– Hát, itt ki ne félne?

Féloldalt fordulva, szemben leült az ágyam szélére, megéreztem valamit testtelen lényének langyos sugárzásából. Most már biztonságban éreztem magam.

Felém nyújtotta a kezét. – Ha akarod, megfoghatod.

– Szeretném – sügtam felé, és boldogan átfogtam vékony, hosszú ujjainak csokrát. Most már meleg volt, szinte forró és lüktetett, mintha a szíve egyik erecskéje nyúlt volna le odáig.

– Nagyon szép vagy, miért lettél apáca? – kérdeztem váratlanul, és most már tudom, udvariatlanul is.

– Ugye, azt hiszed, hogy csak a csúnya lányok mennek apácának, akik nem kellene a férfiaknak? – Kivárt, fürkészte a szemem, de azt hiszem, nem várt tőlem választ. – Ez elhivatottság, a mi vőlegényünk Jézus Krisztus és Istent szolgáljuk. A szépség külsőség, a küldetés pedig belülről fakad. Érted, ugye?

– Igen – mondtam és szégyelltem magam. – Ugye nem bántottalak meg?

– Nem. Megszoktam már.

– Bocsáss meg – susogtam és ajkamhoz emeltem szikár kézfejét. Hosszan megcsókoltam, majd egyenként sorba szedve, sok apró puszit nyomtam az ujjai végére.

– Jaj, ezt ne – kérlett, de nem húzta el a kezét.

- Hogy kerülsz te ide, az apácarendet felszámolták.
- Engem itt felejtettek. Fent lakom a második emeleten, a folyosó végén, a kis vezeklőcellában.
- Büntetésben vagy?
- Igen.
- És miért?
- A főnökasszony áthelyezett egy ausztriai kolostorba, de nem mentem el. Ugyanaz a bűnöm, mint neked. Nem akartam engedelmeskedni.
- Egyformán vétkezünk – lelkesedtem. – Gyere, feküdj ide mellém.
- Nem szabad – szorította össze az ujjaimat.
- Csak így, ruhástól – kérleltem gyerekesen.
- Jó, nem bánom – hagyta rám és lassan hátradölvé mellém ereszkedett. – De megnyugszol, ugye?
- Igen – mondtam és óriási elégtételt éreztem, hogy kérésemet teljesítette. – Ugye, nagyon fiatal vagy? Alig vagy idősebb nálam?

– Jaj, gyermekem. Hetvenkettő múltam.

Hirtelen felültem és egészen közelről az arcába bámultam. A félhomályból egy öreg, aszott, pergamen-szerű arc bontakozott ki, de a tekintete tiszta volt és kedves. – Feküdj vissza és aludj, hamarosan reggel lesz – mondta. – Menned kell iskolába.

Még mindig nem tértem magamhoz ettől az átváltozástól. A láz tette volna...

Reggel fél hétkor az ajtóból még visszánéztem a fehér vaságyra, talán az apáca lábnyomát, érintésének hűlt helyeit kutattam, aztán hanyatt-homlok menekültem le a hálóba. A társaim már túl voltak a mosdásoson, én is összekaptam magam és rohantam az alagsorba. A reggeliért álltunk sorba, amikor nesztelenül mögém lépett a félkarú nevelőtanár. – Na, ugye mondtam, hogy szimulálsz?

Nem akartam válaszolni, élénken nyomakodtam előbbre a hevenyészett sorban, hogy mielőbb merítsenek nekem is a gyanúsán fekete, gözőlgő, brómmal kezelt kávészerű lötytyből.

A gimnázium száz éves, neoklasszicista épületben működött, és mintha áterjedt volna valami ide is a kollégium ódon, állott párájából. A kis községi iskola után egy kolosszeumba vetődtem, olyan sokan voltunk, hogy nem is emberek közt, hanem hömpölyögve áramló, idegen hústömegben csapódtam ide-oda. Tengerbe pottyant hajósinas érezhet hasonlót, amikor az árboc eltűnik a végtelen víz mindent magába szívó horizontján. Ismét csak meggyőződtem arról, hogy nekem itt semmi keresnivalóm.

Az osztály, az I. B., amely harminc fős létszámával igazán lehetett volna megnyugvásom első biztos közege, a sok ismeretlen arccal, hivalkodó öltözékek divatbemutatójával azt sugallta, hogy itt is nagyon körön kívül vagyok. Amikor néhány tétova jobbra-balra jövés-menés után egy fiúcsoportnál lehorgonyoztam, abbamaradt a beszélgetés, nagy, fehér, csodálkozó szemű arcok bámultak rám. – Mi van surmókám? Te falusi vagy, ugye? – kérdezte az egyik. – L.-ből jöttem – válaszoltam kis büszkeséggel és valami biztatót vártam. – Ez a városi srácok zártkörű klubja – folytatta gúnyosan egy másik. – Nem látod? Na, tágulj innét.

A szilencium – ahogy a kötelező tanórát nevezték a koleszban – azzal telt, hogy szövögettem a tervet, miként tudnám meggyőzni anyámat (és apámat), hogy innen a lehető leghamarabb kimenekítsenek. Kézenfekvőnek tűnt a bukás, de belegendoltam, hogy ahhoz legalább fél év, a végleges eredményhez egy egész iskolaév kellene. Én addig nem bírom ki, írtam le most már egy füzetbe, amely ettől kezdve menekülési terveim naplója lett. Le van írva, – gondoltam – ez már szentírás, ezen csak a világ egyetlen és mindenható ura változtathat, de ő meg minek tenné, hiszen velem van, csak egyelőre nem tudja kimutatni. Aztán teltek az oldalak mindenféle naiv, partizán meg rabló-pandúr történetekre emlékeztető rajzokkal, képregény szövegekkel, a legsziporkázóbbnak azt találtam, amikor L.-ből ideszökő Lajos barátom éjjel, lepedőcsíkokból font hágcsón örökre megszöktet a lábszagos, (törlés) harmincágyas hálóból, és az éj leple alatt, egy rozoga kerékpáron, a kertek alatt ketten, felváltva tekerünk hazáig.

Vacsorára csengettek, becsuktam a naplót és jól elrejtettem fiókom legbelső falához nyomkodva, álcázásul két pár bűdös zoknit és egy taknyos zsebkendőt gyömöszöltem elébe.

Éjjel meglepően gyorsan elaludtam, mintha naplóm, szabadulásom megváltó zászlója terült volna rám, akár egy biztonságos takaró. Azt még érzékeltem, hogy egy pillanatra benyitott az apáca, az ajtó részében

rám mosolygott, de látva álom előtti szendergésemet, megnyugodva intett, hogy csak így tovább és hangtalanul távozott.

Másnap a németóra azzal az elhibázott és lehetetlen ötlettel kezdődött, hogy a tanár kiszólitott felelni. Magabiztos volt, valószínűleg német nyelven beszélt, és a végén kérdőleg felvette a hangsúlyt. Én szerettem volna vele közölni, hogy nekem tegnap az egész életemet alapvetően meghatározó sürgős tennivalóim akadtak, ezért a német leckével egyetlen pillanatig sem állt módomban foglalkozni, de miután németül kellett volna válaszolnom, úgy gondoltam, stílustalan volna ebben a helyzetben egyszerű, a legbutább által is érthető magyar nyelven előadni monológomat. – Nicht, nicht – nyögtem, hogy legalább tudtára adjam annak az értetlen, langaléta embernek, minden látszat ellenére tudom, hogy miről van szó, bennem bőségesen van igyekezet, csak ebben a helyzetben... nem alkalmas...

Ezzel szemben ő a sok stréberrel teletűzdelt, feszülten figyelő osztályhoz fordult, sejtéseim szerint azt tudakolta, akar-e valaki itt nyomban helyettem felelni. Legalább tíz kar nyújtózott a magasba, végül egy kis, sovány gyerek pattant föl (amolyan koravén okostojás), és mintha verset mondana, hadarni kezdett, én pedig álltam, csak álltam, amint levegőt vett, gyorsan, helyeslő arccal bólogattam, és most már egyre erősebben tudtam, hogy valahol az égiek akaratán velem valami szörnyű tévedés történt, nagyon rossz és méltatlan helyre toloncolt meggondolatlan sorsom.

A következő délutáni szilencium ismét menekülési útvonalam fárasztó építgetésével telt el, míg az előző napon a haditerv stratégiai, addig ezen a napon a taktikai elemeit (az ördög a részletekben szunnyad) vázoltam fel. Bizonyos pontokon aprólékosan kidolgozott, színezett rajzokkal igyekeztem még szemléletesebbé tenni a kulcsfontosságú mozzanatokot.

A másnapi németórán ismét óriási hibát követett el Deutsch tanár úr (felháborító, hogy valaki kétszer egymás után is hibázzon), nyilván figyelmetlenségből, vagy mert összetévesztett valakivel, újra engem szólított ki a táblához. Ilyen méltatlanság után az már csak természetes, hogy meg sem szólaltam, így aztán láthatóan mindketten azon a véleményen voltunk, hogy jobb, ha gyorsan túl leszünk a dolgon; ő elegánsan elkérte az ellenőrzőmet (kivételesen magyarul), és beírta immáron második elégtelenemet. Alig egy óra múlva a világ legfelelősebb tantárgyából, matematikából kaptam egyest, mert mint természetes és tudott dolog, nem volt időm elkészíteni azt a mérhetetlen sok és mások szerint is érthetetlen házi feladatot.

Haza kerülésem tervének kidolgozása közben a legnagyobb dilemmát az okozta, miként tudom úgy felépíteni, hogy egyértelműen kiderüljön, miszerint én nem vagyok ide való, de ugyanakkor, ha akarnám, füttyörészve, fél lábon ugrálva is el tudnám végezni ezt a kis vacak gimnáziumot, magyarul blamázs lenne arra építeni, hogy tök hülye vagyok, ami ettől függetlenül még lehet igaz is. Egyik változat szerint el kell érnem, hogy otthon sajnáljanak meg, lássák be, hogy itt minden elviselhetetlen, ha tovább kell csinálnom, csak idő kérdése és belepusztulok. A következő ötlet szerint nyilatkozatot kérnek a tanároktól, mindent betetőzve az igazgatótól, amely arról biztosítaná szüleimet, hogy messze az átlagot meghaladóak szellemi képességeim, csak pont ez az egyetlen iskola valahogy nem fekszik különleges és rendkívüli egyéniségemnek. Felmerült még, hogy minisztériumi engedéllyel fél év (esetleg három hónap) alatt el kellene végeznem ezt a kis kócos iskolát, és hipp-hopp letenni az érettségit, de rá kellett döbbernem, hogy nekem a három hónap hosszú idő, és hát végeredményben ebben van a legnagyobb kockázat, mert nem lehet kizárni a sunyi tanárok eleve adott rosszindulatát és gáncsoskodását (lásd: némettanár). Legegyszerűbb és leggyorsabb megoldásnak az öngyilkosság tűnt. Igen ám, de melyik az a formula, amelyről nem derül ki, hogy nem a meghalás volt a szándék, hanem a megrettentés, és adott esetben ki tudja megjósolni, hogy hányadik emeletről kivitelezett ugrás nem okoz halált, de még maradandó egészségügyi károsodást sem. Mert hát ki a fene tudna tévészerelő lenni sántán, bicegve, törött gerinccel tolókosiban ülve, esetleg hülyére zúzott koponyával, esetleg vakon, netán fej nélkül?

Mire idáig jutottam, alig három hét alatt már öt tantárgyból álltam tutti bukásra, egyenként 2-3 egyes-sel megterhelten. Haditerv ide, haditerv oda, vannak itt súlyos érvek (és pillanatok), így aztán elérkezettnek láttam az időt, hogy táviratilag azonnal magamhoz rendeljem a kollégiumba a szeretett szüleimet: „Érdekemben azonnal gyertek. Fiatok.”

Két nappal később ugyanazon a padon, mint ahol legutóbb kuporogtunk és ugyanabban a felülési sorrendben vártam most már az egyetlen és megváltó ítéletet. Anyám sápadtan, fészkelődve forgatta az ellenőrző könyvem, amibe még a jegyek mellé egy: „Többszöri figyelmeztetés ellenére órán naplót írt, figyelés helyett. Baloghné“ beírás is igyekezett alátámasztani totális alkalmatlanságomat.

– Még egy kettesed sincs. Ez szörnyű – nézett rám szúrós szemmel anyám. – Megkérdeztem a kolégium igazgatóját, azt mondta, végigdolgozod a tanórát. Mi a baj, édes fiam?

– Itt nem lehet tanulni – nyögtem.

– Miért?

– Mert mocorognak, suttognak, zörögnek – folytattam.

Apámra nézett. – Most mondd meg, ennyire hülye volna? Igaza lehet a Pálosnénak, azért kapott ott-hon jó jegyeket, mert úttörő rajparancsnok volt. Éreztem én, hisz alig tanult.

– Ez nem igaz – fortyantam föl.

– Nem? Akkor magyarázd meg ezt! – és lábszáramhoz csapta az ellenőrzőt.

– Én itt nem tudok tanulni – ismétetem makacsul.

– Az a bumburnyák Gálos Budapestre került vegyipari technikumba, most írt levelet az anyjának, csupa négyes jegyei vannak. Hármás-négyes volt, és tessék. Te pedig, a jeles bizonyítványoddal mindenből bukásra állsz. Legalább előttük szégyellhetnéd magad.

– Az nem igaz – horkantam föl. – A Gálos olyan hülye, mint...

– ...hat pár rendőrcsizma – folytatta apám az általa gyakran emlegetett hasonlatot, aztán felemelte a hangját. – Pedig így van. Ő bizonyítani akar, te régi dicsőségedből akarsz megélni. Az nem megy, kisfiam. Új helyzetben mindenkinek újra meg kell mutatnia, mennyit ér.

– Szeretnék hazamenni – dobtam be utolsó kétségbeesésemben.

– Haza? – emelte fel a hangját anyám. – És mi a fenét csinálsz otthon?

– Elmegyek tévészerelőnek, a Tóth bácsi felvenne, szoktam neki segíteni.

– Hallod, Endre? – fordult anyám felháborodva apám felé. – A gyerek tévészerelő akar lenni. Ez minden álma. A Gálos technikus lesz, aztán ahogy ismerem, elvégzi az egyetemet is. Ő meg mint tévészerelő, egy kopott, szerszámokkal tömött táskával járja a házakat és megkérdi: van-e javítani való?

– Inast is csak a következő év elején vesznek föl – tárta szét a karját apám –, addig még legalább nyolc hónap, mit csinálsz addig?

– Mit csinálna, tanul – horkant fel anyám. – Ha megvan egy éve a gimnáziumban, csak könnyebben felveszik inasnak is, nem igaz?

A templomból kilépve közeledett felénk egy apáca. Nem nézett ránk, lehajtotta a fejét, mintha szégyellné magát. Hosszan bámultam utána, mintha tőle várnék segítséget.

Előttünk a járdán hangosan nevetgélő kollégista fiúk vonultak, mókázva, felszabadult összevisszaságban. Szüleim végig feszült figyelemmel követték őket tekintetükkel, vonásaikról irigységet és szégyent olvastam le. Miért nem vagyok köztük én is...

Anyám rám emelte bánatossá szürkült szemét: – Ezt az évet bírd ki, már a Gálos miatt is, bizonyítsd be, hogy te is vagy olyan stramm gyerek, mint az a hólyag. Micsoda szegény volna előttük, micsoda leégés az egész falu előtt, ha csak így egyszerűen kimaradnál.

Anyám ügyes taktikájának köszönhetően a rühes Gálos ugyancsak befészkelte magát az agyamba. Ez a girnyó megcsinálja, ez a senki stréberkedik, talpal, hajt, hogy megmutassa az otthoniaknak, hogy lesz valaki. Annyit azért én is érek, mint az a szaros seggű indián.

– Jó – mondtam ki csalódottan és megadóan –, de egy év után nem kell visszajönnöm ide és mehetek tévészerelőnek.

Anyám és apám szinte egyszerre vágta rá: – Úgy lesz, kisfiam.

Így lettem végül a gimnázium rendes, többé-kevésbé megbízható tanulója és négy év múltán sikeres érettségi vizsgát tettem. Elégedettségemet csak növelte, hogy Gálos az első év végén négy tantárgyból megbukott és tévészerelő inas lett Tóth bácsinál.

Sebestyén Péter

A papírrepülő meséi 1.

(Részletek)

szemünk megvakult fotópapír de láttalak ahogy
beszíjaztad magad a körhintába
„amit elképzelünk, az mindig másképp történik“
fölköttem egyre több rozsdás csillag
ezekilincszáznyolcvannégy
újratanulunk mindent –
(ez nem kávéház ez nem Párizs)
mániákus minden megfogalmazás
elveszett minden ami elveszithető –
mikor beretvázok elképedve konstátálom:
mintha kifelé mocorognék a tükörből – –
március van tizenhetedik
dudorások teszek-veszek nem piállok
így találtál
mintegy véletlenül – kigondolhatatlan
éjszaka —
két oktávval a csend fölött

a papírrepülő meséi 2.

arcodon
kiszáradtak a tengerek
(tegnap holdfogyatkozás)
sírni nem tudok – felfoghatatlan
két perrcel éjjél után
amputált emlékezetben itt vagy
valahol tudom
sokan vízen járnak álmukban – –
sokszoros bennük a szerelem
itt vagy valahol eső selymében
megfejtethetlen szomorúság

a papírrepülő meséi 3.

befelé vérzik
a nevetés –
túlélni valahogy az első támadást
– ég ég minden gyertya ég Pazar
lakoma a hold alatt a kertben
biztosan elégedett leszel – –
megkísértés középső állapota
– lejárt a lemez a gyertya
csonkig – –
ágyérod fényceppjei a méhedbe vezetnek
nyögsz és nyögsz kiserked
a vállból belémharapott gyönyörűséged –

a papírrepülő meséi 4.

hamletkirályfi
volt az álom – – négykézláb
kergetett a ráérő idő
nincsen tükör már megint
belehajítottad mozdulatlanságunkat
visszabámul az ötletes szerkezet:
a visszhang csapdája öt centire
a koponyacsont alatt
– a felismerések pánikszerű mivolta
a magzatvízben sincs nyugalom
indulok a próbafutamban
persze
nyerni fogok aztán visszaalszom
már megint már megint

Lőrincz Lajos

A világ arca

Ez a világ érett mára
vitriolos szatírára,
szép álarcát hogy lemarja,
és feltűnjék igaz arca.

Igaz arca, rejtett arca,
kutya-módra koncert harca.
Vágyott koncert hogy tapossa
társ-emberét út-laposra.

Út-laposra, váz-soványra,
télbe, fagyba odavágva
hidak alá, utcaköre,
hogy remegjen ő, a pöre.

Hogy remegjen, megalázva,
negyven fokra szökik láza,
lecsapnak rá lesből, orvul –
világ arca így torzul.

Öhöm-Böhöm

Hol legelnek szürke ködök,
láthatatlan, távol égen,
novemberes, vén füveken
megjelenik Öhöm-Böhöm.

Ottan többé nincsen öröm,
ramazuri és van kravál,
mert mindent fel- és megzabál
Nagyétvágyú Öhöm- Böhöm.

S belül, kívül eme körön
embereknek agya lágyul,
megpuhítja Nagyétvágyú
Rettenetes Öhöm- Böhöm.

Ez a vidék egy nagy bődön,
s ebből zabál állat-vágyú,
Rettenetes, Agyétvágyú,
Telhetetlen Öhöm-Böhöm.

A tû foka

Ködből jő az Idő, mikor
az egypúpú, a kétpúpú, sőt, többpúpú
tevék kacagva, könnyedén
átcsusszannak a tû fokán,
de a lóvá tett lovak
zabostarisznyáiban
kiáltozva keresik egymást
a zabszemek...

Tempefői

Hej, barátom, költő Tempefői!
Kell minálunk, kell a fejnek főni!

Kopóházi uram költ kopókra,
hangos tőlük kertje dísze, bokra.

Tartozásod végideje telne,
s Betriegernek uramnak fogy türelme.

Gvárdián uramnak ünnepségre,
tűzijátékokra kell a pénze...

Hős dicsőd bár Fegyverneki őse,
megsegíteni nem hajlandó ő se...

Tartozásod végideje lejár,
kopogtat a pénzbehajtó betyár...

Türelme nincs, becsukat börtönbe.
Rabruhába, költő, hát öltözz be!

S gondolkozz csak! Mire int e példa?
Nem bolond-e, ki itt „víg poéta“?

Bence Utroša Gabriella:

Mi és Ő

(R. H. emlékére)

Ahogy így ősszel az Őrség (Goricskó) felé vették szomorú útjukat, szinte közhelyszerűen a nagy magyar költő a világirodalom gyöngyszemévé vált sorai jutottak eszébe: „Elhull a virág, eliramlik az élet...”.

Mindaddig, amíg csak a puszta verssorok motoszkálnak az ember fejében és semmilyen személyes élményhez sem fűződnek, gyönyörűnek és elragadónak tűnnek, de amint arcot öltenek – bús emberek szomorú arcait – már kevésbé azok.

Valahogy mindig vonzó ez a táj: olyan zöld, végtelenül dimbes-dombos. Amilyen bőkezűen osztogatja egyes gyümölcsseit, terméseit, olyan makacs és szűkmarkú is tud lenni. Szeszélyes. Nem mindig hálálja meg a belé vetett gondoskodást, befogadja ugyan agyagos, sárgásbarna földjébe a gondosan elvetett magot, de sokszor konokul semmit sem viszonz belőle, van, amikor az aszályra, majd a mohó vadak által okozta kárra, falánkságára, van amikor pedig csak saját önfejűségére hivatkozik. Kiszámíthatatlan, de annál jobban igényli a gondos megművelést, a belé vetett hitet, a verejtékes homlokot és a hólyagoktól feltört tenyerek sajkását.

Anyai ősei is innét származtak. Bizonyára tőlük örökölte ő is azt a néha konok, még önmaga előtt is idegen magatartást: nem panaszkodni, nem nyöszörögni, inkább szenvedni, de senkitől sem kérni semmit, senkinek sem tartozni, senkiben sem maradéktalanul megbízni, senkiben...

Aztán mit ér vele? Adóssága ugyan nincs, és senkinek sem tartozik semmilyen hála szóval, de érzi, lassan belepusztul ebbe a nagy büszkeségbe, ebbe a távolságtartó, folyton résen lenni magatartásba. Nehogy leleplezzék, nehogy belélássanak, nehogy megbántsák. Hiszen olyan kevés miatt is meg tud bántódni, olyan kiszámíthatatlan a viselkedése, hogy sokszor még ő sem érti önmagát.

Mint ahogy ez a pillanat, ez a szituáció is érthetetlen előtte. Amikor hosszú, hosszú szenvedés és betegség után meghal egy fiatalasszony, akire itt még nagy szüksége volna olyan sok embernek. Főleg a még kiskorú leánykájának, aki hirtelen anyja halálával kénytelen lesz gyermeklányból fiatal asszonnyá cseperedni, hiszen már többé sosem bújhat édesanyja védelmező karjai közé. Kivel fogja majd megbeszélni az olyan dolgokat, amiket a leányok csak az anyjukkal tudnak megbeszélni, kinek fog panaszkodni, ki fogja őt megvigasztalni? És a húszéves fia sem tudja felfogni, hogy miért kellett meghalnia az anyjának, miért vitte őt el a halál, hiszen a végsőkig küzdött ellene még utolsó erejével is. Nem adta fel, nem akarta feladni, nem akart még elmenni, legutolsó csepp erejét is beleadta, hogy még egy kicsit küzdjön, hátha sikerül... A fiú minden porcikája remeg a tehetetlen fájdalomtól.

És ez a sok ember, ők mind, mind ismerték?

Ismerték. És ők is küzdöttek vele. Azt akarták, hogy köztük, velük maradjon! Férje is, aki hétről hétre megtette a hazafelé vezető hosszú utat, és hét közben keményen dolgozott, hogy majd egykor, otthon, mindenük meglegyen, hogy ő is végre megpihenhessen és együtt élvezhessék a hosszú, kemény évek munkáját... Együtt...? És most valahol útközben, senki földjén kénytelen megállni: nincs tovább. Mindegy melyik irányba vagy irányból indul, úgysem érkezik meg már sehova. Nincs már cél, hisz minden irányban ugyanaz a reménytelenség, ugyanaz a sötét szomorúság és kiüttlanság várja.

Csak kevés, szinte semmilyen vigaszt sem nyújt, hogy a jó Istennek most szüksége van rá, azért vette magához. Ilyenkor nem működik az ép ész és a magyarázatok sem hoznak megértést és megnyugvást.

Ez nem lehet igaz és nem igazságos. A búcsúztató szavak nem hoznak nyugalmat, a seb még túlságosan friss és nem enyhítő balzsamként, inkább sóként vagy ecetként hatnak. Csak sírni, sírni, sírni kell, majd a zokogást düh váltja fel.

Miért pont ő? Miért pont ő kellett neked? Hiszen annyit imádkoztunk hozzád, kértünk, fohászkodtunk, de te nem hallgattad meg szavainkat.

A temetés után mélyen a gondolataiba merült. Valahogy úgy érezte, hogy megingott az Istenbe vetett hite. Hogyan fohászkodjon továbbra is olyanhoz, aki igazságtalan, aki önző és fájdalmat okoz?

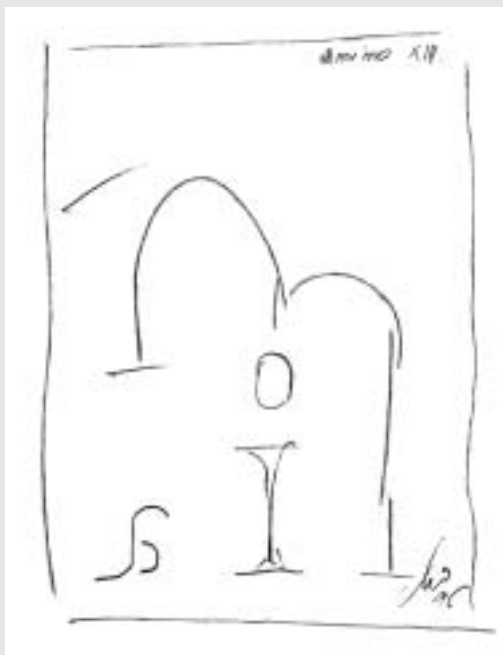
Pedig szüksége volt ezekre a hosszú fohászadásokra, ezekre a meghitt pillanatokra, amikor oly közel érezte magát hozzá, amikor elpanaszolhatta neki a bajait, amikről, mellesleg, ő már úgyis tudott, és kérte az áldását, a további támogatását, azt, hogy sose hagyja el, hogy maradjon vele, a többiért pedig majd személyesen küzd meg, ha Isten vele marad. Imáiban mindig másokért fohászkodott, mindig másoknak kért valamit, önmagának csak annyit, hogy maradjon továbbra is vele.

A tehetetlenség talán a legdühítőbb állapot. Amikor valakiért, aki sokat számít nekünk (de még a veszélyben lévő csupán futó ismerősökért is), semmit sem tehetünk, heves düh vesz rajtunk erőt. Azokban a kilátástalan esetekben, amikor elfogynak a szavak, hiszen hiába kutatunk szókincsünkben, egyfajta belső szótárunkban, hirtelen fájdalmasan hatalmasodik el rajtunk a döbbenet, hogy nem is létezik megfelelő szó a vigaszra, sem a segítségre, már nincs bennünk egyéb érzés a dühön kívül. Amikor látjuk ugyan, hogy valaki a vesztébe rohan, de nem segíthetünk rajta, nem szólhatunk neki, nem rántathatjuk vissza, nem tehetünk mást, csak a tétlen megfigyelő szerepét tölthetjük be, mindez súlyos, fullasztó lepelként nehezedik ránk. Tiltakoznánk ellene, tennénk valamit, de nem lehet...

Ezekután esténként már nem tudjuk többé összekulcsolni a kezünket, nem tudunk fohászkodni, mert úgy érezzük, hogy csalódtunk Istenben, úgy érezzük, hogy nem volt igazságos, úgy érezzük, hogy önző volt. És vajon mit kezdjünk egy önző Istennel? És mit kezdjünk az össze nem kulcsolható ujjainkkal, mihez kezdjünk megszokott, megnyugvást hozó imáink nélkül?

Amikor a tudatunkat már nem elégítik ki a prédikációk magyarázatai, miben kereshetünk még megnyugvást? Mi készíthet bennünket arra, hogy újra talpra álljunk, és maradéktalanul bízunk? Bízunk a mindenhatóban, Isten akaratában? Talán csak annak tudata, hogy egyedül még rosszabb és kilátástalabb, és hogy egyedül úgysem tudnánk boldogulni. Érezzük, hogy szükségünk van rá, kénytelenek vagyunk kibékülni vele, még ha nem is mindig értünk egyet döntéseivel.

Nála mindennek megvan a maga ideje és ő, de csakis ő tudja mindenre a magyarázatot. Mi pedig újra csak rábízunk magunkat, reménykedve: Mi Atyánk...!

Pápes Éva

Szépség

Gondolkodtál már arról, mi helyett találta ki az ember az alkonypír szépségét,
A porcelán csészében megcsillanó tea aranyló sárgáját, a dolgok elrendezését,
A helyet, amit a tárgyak elfoglalnak a térben a tünékeny szépség örömeire

Mindez mi helyett létezik?

Két meg nem élt pillanat között ott van nekünk a tegnap élvezete

Miféle kor ez, ahol az ember tökéletesre vágyva krómacél főzőedényekbe, üveglapú
Asztalba és áramvonalas autóba költözteti az életét, és elnyeli
A formatervezett tökéletesség hátborzongató némasága

Minden pillanat teljességre vágyik
Egymásba csúszik az idő
Kapkodó lélegzetünk árnyak seregét kergeti
Amit megfogytunk szépségre váltjuk
Aztán emléket állítunk neki
A lassan halványuló időben körbevesz minket
Oxigénhiányunk mauzóleuma

A mozdulat

Béres János szobrait nézve

A birtokba vett világ
Zsebedbe gyürve hanyagul
lapul.

Legyintesz, botlasz,
nem fontos, mondod,
csak kakukk.

De a súly lehúz.
Felejteni a határtalant,
nincs annyi mámor.

A pillanat mégis legyűrt.
Kezed nyomán az
idő testébe hatolva
anyaggá válik a
mozdulat.

Dalmáciai anziksz Plázs

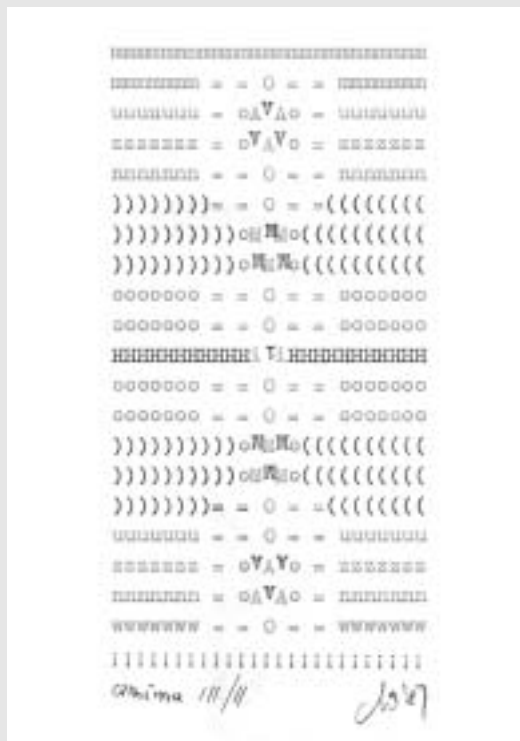
Az örökzöld pínéák során vezet az út a tengerig
A szárazra aszott fűcsomók között nevetős barna testek
A sós víz kimosta bőrüket
Nagy mellű kövér férfiak állnak a hideg vízsugár alatt
Hegyes csipőjű lányok a tüzes ég felé
Kitárva fekszenek

Ez itt a plázs

És ring a tenger, hullámaint beissza a kavicsrengeteg
Ölel és tart, lemossa minden gondodat
Álomba ringat a halk zsongás, gyerekzsivaj
Sirályok vijjogása, hrvatska muzika

Ez itt a plázs

Fáradtan, ropogósra süelve, a fokhagymás sülteket
Között az esti szélben
Távol került az otthoni világ

Molnár Gábor

...

magokért lökdösődnek a varjak
fagyott rögön szerte
szívem szótlán ballag
szíved gondolom kedvesem

könnyeinkben Isten fénye szép
imát csörgedvén cseppjei
csendjének zengzete örökös remény
életünk Napba tekint

szeretlek
szent homlokodra lelkem lehelem
tisztá pillantásink az örökbe réved
lelked arany tengerében létem újraéled

ima után

szürkésen koppanó paták
krómsarkantyús csillaga pörög , s tükröz
csak mennek– mennek tükrös luciferek
lám, köztük odaveszek

életért rokkánó Atlaszok diadalán
áruló farizeus gubbaszt, lesem
mikor zúdul le a világ
hol már senkim sem hisz imát

ürülékből szarkofág odúmban
zsolozsmám morájával hálók
nem szeretek senkit
magam útalom

végkép

tisztán láttam a hajnali varázslatot
amint a nap nyiladozva lángra kapott
tűzes csókú virágboltozat feszült szerte
nékem is szentelve meleg tekintetét

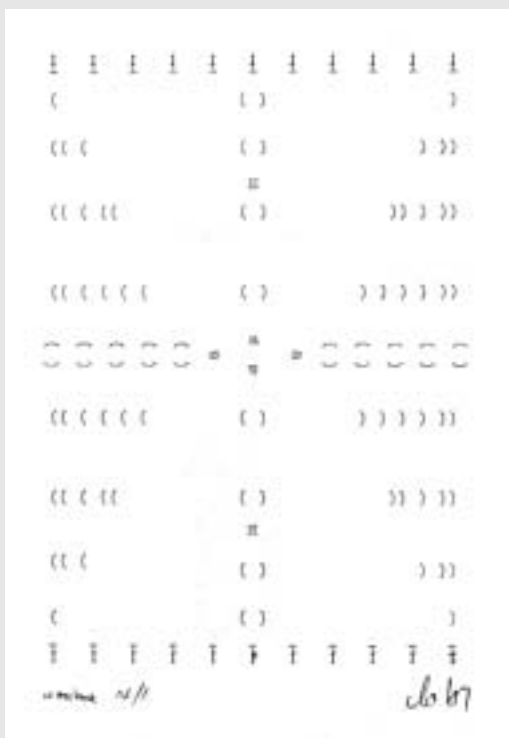
kora harmat tükrén hangyák arca rémlett
Istenként, alázattal vonszolták a terhes létet
de mellettük magam is láttam
nem cipeltem semmit, csak figyeltem üresen
rideg ördögmázban

az éjség felé bandukoltam tovább
örömlánnyal karban, búsán az alkonyos tájon
sugdolózó, sercegő zsarátnokfény lüktet talpam
alatt
orcám kormos setétjéből a holdat kémelem
távolodom s közeledem, más út nem maradt

rühvall

mindenesség szent méhében álomodottan pihéllem
 mennygubósan, fényesekkel közel
 távotúl a rengzetesen
 magzatmagam gyengeléte, mi öklöt görcsöl
 félzem, sírmom óvatollva könnyejti pillalatát

hallom
 hallom az iszonytató időt, éberedetten
 hallom vasordulását rühvalló kotormányomnak
 szennyvesre zápult az égvilág
 eláradt a nemtovább

...

...tünékeny káprázatot szárnyaltatott a fény
 világosszép jelenés aranylott felém
 félekenyen, tavasztiszta menyelet lebegett
 mint tündöklő oltár lobogott az éj

vágyas, kéjfojtós borostyánok ölekedték hizkedve
 gőzös faun lihögött csapzodva, ájtatón körötte
 röhögön, cinkosan kacsintott
 fékevesztve, melldobját büszkén döngetve
 rengette villámos patája a földi port, dörgette

vagyom tán a rontás? hát ébredem
 s eképpen álmodom
 szem porként vételen repkedem
 már látom fény szerelmem...

Gaál Zsuzsa

Állatmesék 1.

Mese a kiskakasról meg az EU-ról

Az Óperenciás tengeren innen és az Üveghegyen túl /ott, ahol a kurtafarkú mobilpostás túr/, élt egy tarka kiskakas, Gyuri nevezetű. Gyuri nem volt gazdag, talán még tehetős se, de rendelkezett egy ingatlannal /kétszintes óllal és a hozzátartozó szemétdombbal/, amit a telekkönyvi hivatal be is jegyzett Tarajos György névre.

Gyurinak szorgosan teltek a napjai, amíg az infrastruktúra belé nem ültette a depresszió magvát. Vagyis inkább a magvait, merthogy sorozatról van szó, nem másról.

Az ültetés egy derűs hajnalon kezdődött, egy héttel azután, hogy a falu, ahol Tarajos György ingatlana állt, szilárd burkolatú bekötőúthoz jutott.

A hajnal tehát derűs volt, Gyuri kiállt az ingatlan bejárata elé, hogy érces kukurikúval és az azt követő pöffeszkedéssel üdvözölje a napot.

Mell kidüllesztve, csőr kítátva, de a kukurikú mégse szárnyalt, hanem benntrekedt.

A friss, szilárdburkolatú bekötőúton ugyanis autó közelgett, recsegő hangon tájékoztatva a környéket arról, miszerint meghozta a Purinát, ami – azon kívül hogy táp – még kényelem és biztonság is.

Gyuri elámult.

Még sose hallott a Purináról úgy, hogy az kényelem és biztonság lenne, de betudta ezt előrehaladott korának, így aztán megbökte unokahúgát, a szexisen kopasznyakú Trudit, hogy felvilágosítást kérjen.

– Te, Trudi! Rémlik nekem, erősen, hogy sűrűn hallani a „kényelem és biztonság“-ot, de nem rémlik, hogy mire is vonatkozik ez.

Trudi nyaka pirosodni kezdett, kicsit toporgott, míg végül kibökte:

- Ami kényelmes és biztonságos, az az intim betét.
- Uh! – hörrent fel Gyuri – De mi a helyzet a szárnyassal?
- Mármint a betétek közül a szárnyassal?
- Egy frászt. A baromfiak féle szárnyassal. Amelyikek a Purinát eszik.
- Jóllaknak, gondolom. – felelte Trudi és odább somfordált.

Gyuri tehát ott állt a derűs hajnalban, értetlenül, és beszorult kukurikúval, amit már nem is óhajtott kiereszteni.

Elment tőle a kedve.

A következő napon Gyuri /feledve a recsegőhangú Purinát/, kiállt újra az ingatlan elé, és kidüllesztette a mellét.

Aztán meg vissza. Mert a bekötőúton újabb autó közelgett, színes, csicsás, és a hangszórója által felszólított mindenkit arra, hogy most vegyen fagyit, különben Tóth dr. munka nélkül marad, mert nem kezelheti az időszerű mandulagyulladásokat.

Gyuri még sose evett fagyit, és Tóth dr. neve hallatán sem érzett remegő áhítatot, de a kukurikúnak aznapra is befellegzett, akárcsak a derűs égnek, amin már gyülekeztek a novembert ígérő, sötét gomolyok.

Tarajos Gyuri este bevette azt a közérzet javító lucernatablettát, amit hites kotlósa tálalt elébe, látva az ő erős borongását.

– Azt hiszem, Mama, hogy más vidékre kéne költöznünk. Itten már csak a recsegő hangszórók érvényesülnek.

Tarajosné Kendermagos Vivien, rakott néhány kukoricacsutkát a tűzre, aztán így válaszolt:

– Már én is gondoltam erre, Papus. De okosan köll csinyáni a dolgokat, nem szeleburdi módon. Figyelj rám! Beszélük, faluszerte hogy jön az EU vásárolgatni igen jó pénzért. Egy illen márkás ingatlan mint a

miénk, ér legalább fél véka ezüstöt, fél véka aranyat. Abból már ollan tanyát vehetünk, ahonnajd visítva menekül az infrastruktúra, hidd meg.

– Úgy legyen – sóhajtotta Gyuri, és álomba szemderült. A közérzetjavító lucernatabletta olyan mélységekbe ringatta, hogy meg se hallotta a gázpalackcserélő autót, amely nem recsegett, viszont zenélt.

„Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára” ezt zenélte, mialatt Gyuri, álmában, új ingatlan Mount Everest méretű szemétdombjáról harsogta a kukurikút.

Dél volt, mire felébredt és éppen jókor.

Az ajtó túloldaláról hallatszó kopogás vendég érkezését jelezte. Gyuri iparkodott, hogy ne várokoztassa a kopogót. A nyíló ajtóban álló látogató mélyet biccentett.

– Tarajos úr, nemde? Én az EU vagyok – mondta és körülnézett – Eredetileg azért jöttem, hogy keressek néhány kedves ingatlant, nagy a család, mindenki nyaralóra vágyik.

– Akkor bizony jó helyre jött! – vidult fel Gyuri – Mi éppen áruljuk a házat, meg a telket.

– Na igen – komolyodott el az EU – de vajon mennyiért?

Gyuri nagyon sajnálta, hogy hitese kotleása nem tartózkodott otthon.

Az asszony az üzleti ügyeket illetően sokkalta okosabb volt, mint ő, de nem volt mit tenni, Vivien piacozott, még legalább két óra, mire hazaér.

Behunyta tehát a szemét, sóhajtott egyet, majd azt mondta.

– Nem drága az egész. Megszámítanánk Önnek fél véka ezüstért, fél véka aranyért.

Az EU úgy röhögött, hogy majd megfulladt.

– Drága, jó Tarajos úr, maga el van varázsolva. Tudja mit kapok én fél véka ezüstért és fél véka aranyért az Üveghegyen innen? Nemhogy szemétdombot, inkább igen jövedelmező, szabványosított szemétbányát. /Hogy az egyebekről ne is beszéljek./

És már fordult is ki az ajtón, egy biccentéssel üdvözölve a szokásosnál korábban érkező Kendermagos Vivient.

– Ki volt ez, Papus? – kérdezte Vivien.

– Az EU – motyogta Gyuri.

– És? És? – nyüzsgött izgatottan Tarajosné.

– És? Leócsárolta az ingatlant. Egyenesen leócsárolta.

Tarajosné összecsapta a szárnyait.

– Biztos, hogy minden ollant elmondtál, ami növeli az értéket? Biztos, hogy tudja azt, hogy még a kurtafarkú mobilpostás is erre fele túr?

– Ne dühíts, Mama! – förmedt rá Gyuri – Ne dühíts, mert odacsapok!

Kendermagos Viviennek több se kellett.

– Nekem mered azt mondani, hogy odacsapok? Nekem, aki pátyollak, és dédelgetlek, és minden évben megtojok neked egy szakajtónyi gyereket? Tudd meg, Tarajos, hogy köztünk vége mindennek! Elköltözöm.

És úgy lett. Vivien még aznap eltűnt. /Formás tyúkocská volt, sok eséllyel bírt az érett korosztályt kedvelők körében./

Tarajos Gyuri bevette magát a Kottyantó kocsmába, és szépen, fokozatosan elitta az egész ingatlant.

Ha bárki megkérdezte, miért teszi, azt felelte:

– Mert áldozatul estem az infrastruktúrának. És mert ollan történt velem, ami még egyetlen Tarajossal sem. Engemet leócsárolt az EU.

Állatmesék 2.

Vállalkozás, ingatlanfedezettel

Csiga Ferenc igen szorgos tagja volt a társadalomnak.

Már 20 éve dolgozott a „MISMÁS” szövetkezet megbízottjaként, napi 8 órában nyálazta az út menti köveket és füveket, és bízást remélte, hogyha eljön az idő, a „MISMÁS” nyugdíjasaként, büszkén emlékezhet vissza önnön munkásságára.

Egy derűs, tavaszi reggelen azonban akkora sokk érte, hogy ahhoz képest a hét csapás csak amolyan pöckölésnek tűnt.

A dolog úgy zajlott le, hogy Csiga Ferencet magához hivatta az Elnök.

Na nem a köztársasági, azt még csak kibírta volna, de Csiga Ferencet a „MISMÁS” elnöke hivatta személyesen.

– Foglaljon helyet, Csiga kolléga – kezdte az Elnök, végtelenül udvariasan, amitől Csiga rögtön vacogni kezdett és nem is ok nélkül.

– A helyzet az, hogy Ön mindig kiemelten jó munkaerő volt, így aztán nem tehet arról, hogy itt már az új szelek fújnak.

– Újak? – kérdezte Csiga?

– Újak – bólintott az Elnök. – És az új szelek nem engedik, hogy ne változtassunk a régi, mondhatni begyöpösödött technológiánkon. A holnap már a gépi nyálazásé! Úgy bizony, Csiga úr!

Csiga Ferenc úgy összetöppedt, hogy alig bírta levonszolódni a pénztárhoz, ahol kézhez kapta végkielégítésként, az utolsó havi veszélyességi pótlótyót /mióta a falujuk várossá fejlődött, igen megnőtt a munkaútvonalán a camionforgalom/, valamint azt a „MISMÁS” emlékérmét, amely az Elnököt ábrázolta, egy valódi, gépi nyálazó tövében.

Csiga Ferenc becsukta a „MISMÁS” ajtaját, és elcsoszogott az éremmel meg a veszélyességi pótlótyúval az újságoshoz, hogy állást keressen, az összes napilapokban. Főlöszlegesen.

Mert ami állást meghirdettek, ott vagy konzumhölgyre volt igény, vagy hosztesre, vagy táncoslábú tündérére, aki alkalmasint nem riad vissza attól, hogy sivatagi megrendelők kérésére is fellépjen egy maroknyi homok tiszteletdíjért.

Hivatásos nyálazót senki sem keresett.

Csiga Ferenc, bánatában tovább olvasta a hirdetéseket, és megakadt a szeme a vállalkozás rovaton.

„Ingatlannal rendelkező tőkéstársat keresek, kiemelten jól jövedelmező vállalkozásomhoz.” Így szólt a hirdetés, és a telefonon, aminek számát a jelentkezőknek megadták, egy igen kedves hangocskára fogadta Csiga Ferenc hívását.

– Varangy Henrik titkársága, tessék!

– Izé. Csiga vagyok. Csiga Ferenc. Nekem van egy ingatlanom, pontosabban egy lakóingatlanom, nem is tudom, érdekelné-e Önöket?

– Hát hogyné, Csiga úr! Varangy urat nagyon is érdekelné. Merthogy egy PUB-ot akar nyitni. Van hozzá népzeneje, meg ír whiskyje, csak helyisége nincs, ahol a közönség hörpölhetne, és népzenelehetne. Így aztán mi sem kéne jobban mint pl. az Ön lakóingatlana, amiért Varangy úr, fél év múlva /pontosan fél év múlva/, egy gyémánt félkrajcárt fizetne mint bérleti díjat, ugyanakkor pedig visszaszolgáltatná az Ön ingatlanát. Ennyi idő kell ugyanis ahhoz, hogy a vállalkozás nyereségessé működjön magát. Aztán, ha Ön /már megbocsásson a kifejezésért/ vérszemét kapna, és a megszerzett gyémántfélkrajcárral beszállni kívánna egy újabb üzletbe, hát annak sincs akadály.

– Huhu – huhogta Csiga Ferenc, mert a dolog felülmúlta a legszebb álmait is – De, izé. Amíg Varangy úr az én házamban PUB-bolna, én hol lagnék?

– Tavasszal és nyáron? Ugyan, Csiga úr! Ön, a hangjából ítélve, egy vérbeli machó! Egy ilyennek nem okozhat gondot egy fél évi táborozás, vagy tévedek?

Csiga Ferenc, a vérbeli machó, semmi perc alatt írta alá a szerződést, és további semmi perc alatt költözött ki a házából a kanális mellé, ahol nemcsak lakni tudott, hanem dolgozni is.

A Nádtorzsa Kft, Varangy Henrik ajánlására, alkalmanként foglalkoztatta, mint időszakos nyálazót.

Elmúlt a tavasz és a nyár, az ősz következett, és Csiga Ferenc már nagyon vágyott a házára, így aztán felkereste Varangy Henrik titkárságát a szerződés ügyében.

A valamikori kedves hangú Cickány Natália kimért volt, de udvarias.

– Nem értem Csiga úr! Miről beszél? Még hogy visszakeri a házát! De hát azt a házat Ön eladta! Varangy úr egy gyémánt félkrajcárt adott érte, ami igen méltányos ár, egy ilyen lelakott házért, már ne is haragudjon! És most kérem, hogy a továbbiakban ne akadályozzon a munkámban, jó? – ezzel Cickány Natália kitérte az ajtót, és Csiga Ferencet kitessekelte az őszbe.

Két nap kellett, hogy Csiga Ferenc összeszedje magát, és pert indítson Varangy Henrik ellen.

Nagy port kavart az ügy. Varangy Henrik, mindenki Heni bácsija, közkedvelt jelenség volt.

Ahány alapítvány létrejött, számíthatott rá nyugodtan. Ahol elkelt a segítség, ott megjelent és támogatt.

– Egy pocsolnyából indultam – nyilatkozta többször is – nem felejttem el a származásomat. Én ma is csak egy varangy vagyok.

Ezek után érthető, hogy a per fölborzolta a hívek kedélyét.

A tárgyalás napján, Varangy Henrik bemutatta az adás-vételi szerződést, amely szerint Csiga Ferenc egy gyémántfélkrajcárt kapott a házáért, ami a vételár kifizetése óta, Varangy Henrik tulajdonát képezi.

A bíróság Csiga Ferenchez fordult.

– Az Ön példánya hol van, Csiga úr?

– Letétben. Varangy úr ügyvédjénél. Ő ajánlotta fel, hogy megőrzi, nehogy elveszzen, amíg vissza nem kapom a házamat. Hiszen addig nem tudtam volna hol tartani.

A bíróság csóválta a fejét, erősen, a tárgyalás közönsége meg méltatlankodott.

– Csiga úr – mondta a bíróság, ahogy a méltatlankodás elült – Ön azt állítja, hogy bérbeadta a házát, és azt most kellett volna visszakapnia. Nem beszélve a bérleti díjról. De Önnek erről semmilyen írása sincs. Ezzel szemben Varangy úr azt állítja, hogy ő megvette és kifizette az Ön házát, és ezt hiteles szerződéssel is igazolja. Hogy lehet ez?

Csiga Ferenc nem jutott szóhoz. Teljesen összeroppant.

A bíróság előbb elvonult, aztán visszajött, hogy kihirdesse pártatlan ítéletét.

Az ítéletben elmarasztalta Csiga Ferencet, aki rágalmazni próbálta Varangy Henriket, és ezáltal jogtalanul anyagi javakhoz kívánt jutni.

Ezen kívül elmarasztalta azért, mert rossz fényben tüntette fel Varangy Henrik ügyvédjét, azt a briliáns elméjű jogtudort, és végül elmarasztalta antiszociális viselkedéséért, amit azzal indokolt, hogy a fent már elmarasztalt egyén, házas csiga léte, meztelenül jelent meg Justitia házában.

Varangy Henrik a tárgyalás után sajtótájékoztatót tartott.

Elmondta, hogy úgy véli, Csiga Ferenc nem bűnös, hanem súlyos pszichés zavarokkal küzd. Így aztán ő, Varangy Henrik felajánlja, hogy fedezi Csiga gyógykezelési költségeit, amibe természetesen beletartozik a kényszerzubbony is.

– Szegény, elborult elme! Legalább lesz, ami melegíti. – mondta szemében könnyekkel.

A sajtótájékoztató közönsége egymás vállára borulva zokogott.

Bence Lajos

Tájkép csata után, avagy példabeszéd a hiúságról

*Mottó: „Éltünk, nem éltünk, kinek fontos igazán?”
(Márai S.)*

Hányszor kérdeztük, hányszor
firtattuk tekintetünkkel egymás
arcának rezdülését, lúdböröző háttal,
felborzolt szőrzettel
– vajon hányan lehetünk még?
vajon hány ember gondolja úgy,
mint mi? – s egyáltalán hányan
vagyunk, akik jelenthetnénk
egy jobb kor aranyfedezetét.

Sohasem a hegyen kérdeztünk reá,
rezgő nyárfák és jegenyék között,
rizlinget kortyolgatva. Mintha
félnénk saját jelenlétünköt.
Sohasem tudtunk elszakadni
a közhelyektől;
„önmegóvó erő árad belőle”
olvashattuk
a nagy bujdosónál, aki
egész életében egy pincéről
álmodott, 20 hordó
borával, ebből három rizling,
a marasztaló bor,
hittük, önmegóvó erő
van benne, a legnemesebb
rizlingben...

Ősz van ismét. Világraszóló,
örök ősz kezdete. Kinek „sem utóda,
sem boldog őse”, s a múltnak
rokona, jövőnek ismerőse,
tudja, hogy hol kell
megpihenni: a pince melletti
vén diófa alatt.
Késő ősszel, közvetlenül
szüret után, mikor az újbor
már szunnyad és erjed
a hordókban, a diófa
csupasz ágainak ernyedni kezd
izomzata, s a „napnak is szelíd
ereje van”, mint az öregember
szerelmének. Én könyvet akkor
már nem veszek a kezembe,
hályogos szemmel
lenézek a völgybe,
kelet felől a „csücsökben”
feldereng tornyos kis falum,

leghazább hazám képe,
fehér templomával...

S még egy tekintetet vetek
a füstölgő völgyre:
a 20. század romjaira,
füstös képeire...
Hirosimai látvány – konstatálom –
kint és bent, tájkép csata után...
sárban heverő,
vértől bemocskolt zászlók –
egy-egy, az atkáktól
ronggyá sörételt
szőlőlevél -
fel nem robbant
gránátalmák, megtépázott
palást és jogar, megannyi
használatlan lom,
penészig rothadt
gyümölcs-eszme, kies,
kifosztott tartomány,
privát férges „országalmák”
elhullajtva mindenütt.
De illik-e,
ily nemtelen gyümölcs
az idilli pompához, trónhoz?
Pusztába üldözött,
kolduskirály trónjához – talán.
Ködlovag-pribék kíséretemmel
cinkosan összekacsintok:
s elindulok le, le a völgybe...
Közben a hordókban
a jövő évjárat – még egy aranyérem
várományos! – nemes penésztől
illatosított, illóolajokban
tobzódó bora... Varjak
gyülekeznek a circum dederuntra...

Ezeregy éjszakák csodája,
miféle megoldás nélküli,
rejtély-halmaz, kód-csőd,
csőd-coda: minden értelmetlen
harc megharcolva, a szőlősorok
megsarcolva. Karóikra roskadó
domboldalal némán merengnek.
A remegő vízcsepp is lassan
hűvösre dermed...

Szemes Péter

Az életviszony-változás és a drámai műfajok*

Az irodalmi műalkotások műnemi, műfaji sajátosságait elsődlegesen formai jegyek határozzák meg. A líra ennek megfelelően a rövid, ritmizált sorokban, az epika a folyamatosan, a dráma pedig a dialógusokban írt szövegek csoportja.¹ Jóllehet a formai ismérvek elsődlegesen az írott műalkotásokra vonatkoznak, vizsgálunk kell azok nyomtatott, kiadott változatát is, hiszen formailag eltérhet az írott (a folyóiratkiadásban kéziratossáknak nevezett) típustól. A görög drámáknak vannak például olyan korai fennmaradt szövegváltozatai, melyek a dialógusokat a drámai alak jelölésére szolgáló név formáció rövidített megadásával folyamatosan közlik. A modern korban terjedt el a drámában a különböző alakok által elmondott szövegek tipográfiai elkülönítése, a név általában nagybetűs, az instrukció kurzív szedésű.

Könnyen belátható azonban, hogy a formajegyek alapján nem lehet egyértelmű a megkülönböztetés. A kevert változatok (mint a verses regény) mellett léteznek olyan műalkotás-csoportok, melyek formailag megfelelnek ugyan az adott műnem kritériumainak, valójában mégsem tartoznak oda. A platóni szövegek például a nyilvánvaló dialógus-forma ellenére sem tekinthetők drámáknak (jóllehet szerzőjük tragédiaírónak készült, sőt az Államban a legnagyobb tragédiát akarta megírni). Másrészt a drámát meghatározó formai sajátosságokat illetően a dialógust sem nevezhetjük kizárólagosnak, hiszen emellett megjelenik a név és az instrukció.² Míg azonban a dialógus kizárólag a drámához, mint szöveghez tartozik, nem leválasztható annak lététől, a beszélők megjelölésére szolgáló nevet és az instrukciót a szerző írja le.

A formai jegyek mellett meghatározó a tartalmi szerepe. Ezek részben levezethetők az előbbiekből. Ennek megfelelően például a dialógus nyelvi formációból egyértelműen következik, hogy az abban részt vevő nevek csak embereket jelölhetnek, vagy antropomorfizált alakokat, mivel az artikulált beszéd produkciója és recepciója kizárólag az emberre jellemző sajátosság.³ Másrészt ugyancsak levezethető belőle, hogy ezek között a nevek (tartalmilag a drámai alakok) között viszonyok létesülnek. Ez nyilvánul meg Peter Szondi definíciójában, miszerint a dialógus voltaképpen „az interperszonális világ nyelvi közege”,⁴ vagy amint Lukács György fogalmaz: „a dráma anyaga csak emberek közötti megtörténés lehet”⁵ (a kiemelések tőlem származnak – SZP.).

Más tartalmi sajátosságok azonban csak beható tartalmi vizsgálat következtében ismerhetők fel. Így például, hogy a drámai alakok közti viszonyok (melyek a már jelzett dialóguson kívül az instrukciók bizonyos fajtája, az általam viszonyteremtő instrukciónak nevezett nyelvi formáció által válnak nyilvánvalóvá)⁶ egymással-összekapcsoltságukban viszonyrendszert képeznek.⁷ A viszonyrendszernek – mint Bécsy Tamás rámutat – két fajtája van: olyan, amely változik, illetve, amely statikus marad.⁸ A változó viszonyrendszer tovább osztható lassan, illetve az irodalmi műalkotás világán belül gyorsan változó típusokra.⁹ A statikus, illetve a lassan módosuló viszonyrendszerek képezik az epika műnemi alapját, egyik legfontosabb ontológiai ismérvét. A gyorsan és jelenben változó viszonyrendszer ennek megfelelően a dráma műnemének létezési alapja.¹⁰

A változó viszonyrendszer terminus bevezetése azonban feltételez a dráma-mű erőterében egy megelőző állapotot, melyből a módosulás kibontakozhat. Erre az állapotra a drámai cselekvésre vonatkozó arisztotelészi teljesség-fogalom meghatározásából következtethetünk. Amint a Poétikában a Sztagirita írja: „Egész pedig az, aminek kezdete, közepe és vége van. Kezdet az, ami maga nem szükségképpen valami után van, utána viszont természettől fogva van vagy történik valami más, a vég viszont ellenkezőleg az, ami természettől fogva valami más után van, vagy szükségképp, vagy többnyire, utána azonban nincs semmi más; a közép pedig az, ami maga is valami más után van, s utána is valami más van.”¹¹ A kezdet a dráma-mű esetében tehát megfelel annak az állapotnak, mely potenciálisan magában foglalja a viszonyok változásának szükségszerűségét. A kezdet az a küszöb, melyen belépünk a dráma erőterébe, amin túl a statikus viszonyok átfordulnak most, a jelenben változókká. Bécsy Tamás terminusával ez a voltaképeni drámai szituáció.¹² Ennek két fajtáját különböztethetjük meg. Az egyik típusban a szituáció közvet-

lenül beépül a dráma szöveg-világába (a Lear királyban az uralkodó például az I. felvonás nyitósíkjában ossza fel lányai között birodalmát), másutt azonban kívül esik azon (a Hamletben csak a Szellem szavaiból értesülünk arról, hogy Claudius meggyilkolta az öreg Hamletet). A drámát meghatározó formai jegyek (a név, dialógus, instrukció nyelvi formációk) és a legfontosabb tartalmi sajátosság, a jelenben és gyorsan változó viszonyrendszer egyaránt a drámai szituációból vezethető le. Mindezek után a dráma, mint műnem úgy definiálható, mint „az a dialógusokban rögzített világszerűség, amelynek cselekménye, eseménymenete az alakok közötti szituációból bomlik ki és az alakok közötti viszonyrendszernek a szükségszerű változását hordozza, nyilvánítja ki”.¹³

A dráma műnemébe tartozó szövegek jelentős részében a viszonyrendszer egy központi alak köré van felépítve. A drámai viszonyrendszer változása összefügg e centrális helyzetű alak (hős) életviszonyainak módosulásával.¹⁴ A hős ennek megfelelően úgy definiálható, mint az a drámai alak, akinek életviszony-változása a drámai viszonyrendszer módosulását meghatározza. Az életviszony-változás két irányban mehet végbe. Arisztotelész szerint egyfelől jó sorsból balsorsba, másrészt fordítva, balsorsból jó sorsba.¹⁵ E két módosulás egymással a mennyiség kategóriája szerint nem ekvivalens. A balsorsból jó sorsba fordulás ugyanis nem központi, meghatározó változása az emberi életnek, hiszen – akár viszonylag rövid időn belül is – több alkalommal végbemehet. A primer valóságban is gyakran tapasztalhatjuk például, hogy valaki körülményei, saját hibája, vagy véletlen események következtében olyan élethelyzetbe kerül, melyből nem lát kiutat, míg szerencsés történések, vagy tettek hatására nem változnak életviszonyai (megházasodik, gyarapodnak anyagi vagy életjvai, etc.). A balsorsból jó sorsba fordulást ennek megfelelően Arisztotelész terminusával sorsfordulatnak (peripeteia) nevezhetjük.¹⁶ A kisebb jelentőségű, viszonylag gyakori sorsfordulatok mellett létezik azonban az életviszonyok meghatározó, döntő megváltozása, az emberi élet központi fordulata. Ez elgondolásom szerint megfelel az életösztönök felett a halálösztön dominánsá válásának, annak a megváltoztathatatlan folyamatnak, melynek vége a halál, az organizmus megsemmisülése.¹⁷ A jó sorsból balsorsba fordulás, mint meghatározó életviszony-változás, tehát az organizmust meghatározó ösztöndominancia módosulása, voltaképpen megváltozás (metabolé).¹⁸

A dráma műnemén belül a szövegek két csoportját különíthetjük el: a műalkotások egy részében nincs, vagy nem meghatározó a központi alak életviszony-változása, s ennek megfelelően a viszonyrendszer vagy szinte-statisztikus, vagy a dráma világán belül viszonylag lassan módosul (ebbe a csoportba tartoznak mindennek előtt a modern drámák, melyekben Szondi meggyőzően mutatta ki a voltaképpeni dráma-mivoltot meghatározó ismérvek módosulását)¹⁹, míg a textusok másik csoportjában a hős életviszonyainak megváltozása összefügg a viszonyrendszer módosulásával. Az előbbi műalkotás-csoportot voltaképpen a középfajú dráma műfajába tartozó szövegek alkotják, míg az életviszony-változás által meghatározott drámák a fentieknek megfelelően tovább oszthatók. A komédiák olyan szövegek, melyekben a központi alak életviszonyainak módosulása balsorsból jó sorsba, míg a tragédiák esetében jó sorsból balsorsba megy végbe.

Jegyzetek

¹ Vö. Bécsy Tamás: A dráma lételméletéről. Akadémiai. Bp. 1984. 93.p.

² Vö. Bécsy Tamás: A dráma esztétikája. Kossuth. Bp. 1988. 23.p.

³ Uo. 24.p.

⁴ Peter Szondi: A modern dráma elmélete. Gondolat. Bp. 1979. 12.p.

⁵ Lukács György: A modern dráma fejlődésének története. Magvető. Bp. 1978. 30.p.

⁶ Ez volt a témája tavaly a IV. Kerényi Károly Konferencián tartott A viszonyteremtés lehetőségei a drámában című előadásomnak.

⁷ Vö. Szemes Péter: A tragédia ontológiai lényege. In: Pro Philosophia Füzetek No. 33. 106.p.

⁸ Bécsy Tamás: A dráma esztétikája. Kossuth. Bp. 1988. 27-28.p.

⁹ Uo. 28.p.

¹⁰ Uo. 28.p.

¹¹ Arisztotelész: Poétika 50b26-32 (Ford.: Ritoók Zsigmond)

¹² Vö. Bécsy Tamás: Id. mű 33-36.p.

¹³ Uo. 34.p.

¹⁴ Vö. Szemes Péter: Id. mű 106-107.p.

¹⁵ Vö. Arisztotelész: Poétika 51a12-14 (Ford.: Ritoók Zsigmond)

¹⁶ Vö. Arisztotelész: Poétika 51a12-14 kommentár

¹⁷ Vö. Sigmund Freud: A halálösztön és az életösztönök. Műszak. Bp. 1991.

¹⁸ Ebben az értelemben használtam a terminust idézett, A tragédia ontológiai lényege c. dolgozatomban is.

¹⁹ Ez a célja Peter Szondi idézett, A modern dráma elmélete c. könyvének.

Zágorec-Csuka Judit

A Muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemtörténeti útja

A szlovéniai magyar könyvkiadás 1961-től napjainkig

A könyvkiadás gazdag múltra tekint vissza, hiszen magyar nyelvű könyvek a térség egyik középkori művelődési központjában, Alsólendván már a 16. század második felében megjelentek. A kisvárosban a múlt század végétől állandó nyomda működött. A magyarság sorsélményének egyik fontos időbeli cezúrája a trianoni határok meghúzásával kezdődik. Innentől beszélhetünk kisebbségi létről, határon túli magyar világról, muravidéki magyar irodalomról és kultúráról. A kisebbségi nyelvi, kulturális identitás megmaradásában fontos szerepet tölt be az irodalom, mely, mint mindenütt, a Muravidéken is a műveken keresztül közvetíti a kultúrát, és egyben elősegíti az anyanyelv megőrzését. Az említésre méltó előzmények ellenére, a két világháború közötti időszak kísérletei mellett, a muravidéki magyar irodalom ténylegesen csak a 20. század hatvanas éveinek elején bontakozott ki. Az irodalmi élet sokszínűvé válása, az alkotói pályák kiteljesedése együtt járt a könyvtermés növekedésével a Muravidéken. A nyolcvanas évekig a muraszombati Pomurska založba kiadó gondozásában jelenhettek meg a magyar írók művei. Ezt követően azonban a magyar kisebbség köréből származó, egyetemet és főiskolát végzett szerkesztők önállóan végzik el ezt az igényes és jelentős mesterségbeli tudást igénylő munkát.

A 90-es évektől évente 8-10 különböző kiadvány – szépirodalmi művek, tanulmánykötetek, állandó irodalmi és tudományos folyóirat – jelenik meg a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet gondozásában. Mostanáig (2004-ig) kétszáz különböző magyar könyv látott napvilágot, ami, tekintetbe véve a nemzeti közösség kis létszámát, mennyiségi és minőségi értéket képez. A terjesztés és árusítás részben a Muravidéken folyik, részben Magyarországon, kétnyelvű kiadvány esetén pedig Szlovéniában is. Rendkívül fontos, hogy az „illyési síp” immár egy ágaként, az egyetemes magyar irodalom részeként számon tartott muravidéki magyar

irodalom folyamatosan újratерemti önmagát, és jelenléte már természetesnek vehető. Ez a fejlemény a magyar nyelv megőrzése, megtartása és művelése szempontjából döntő jelentőségű, ugyanakkor pedig ösztönző hatása is van. Kezdetben esztétikai szempontból kevésbé értékes művek születtek, annál nagyobb volt azonban nemzetfenntartó, társadalmi szerepük. 1997-ben alakult meg Lendván a Szlovéniai Magyar Írók Társasága, amely fő tevékenységének a kis alkotóközösség műhelyének, a közönségteremtésnek és az önszerveződésnek az ügyét vállalta fel. A muravidéki magyar irodalom és könyvkiadás tehát nemcsak esztétikai zsinórmértékkel mérhető, hanem etikai, nemzetiség-fenntartó mércével is. A kettő természetesen nem keverhető össze.

Társadalmi helyzetkép

A II. világháború után a „Kuss, magyar!” korszaknak is nevezett, hosszabb időszak előzte meg az érdekvédelem kibontakozását. A megtizedelés, kitelepítés és teljes jogfosztottság korának elmúltával csak lassan oldódtak a görcsök, s még hosszú ideig a bizalmatlanság jellemezte a muravidéki magyarság közérzetét, lelkiállapotát. Az oldódás jelei csak az ötvenes évek végén kezdtek mutatkozni, amikor Muravidéken is megalakult a Magyar Köz-művelődési Bizottság (1954). Ez volt az itteni kisebbségi magyarság első szervezete, mely a belgrádi, központi hatalom kifejezett ösztönzésére jött létre. Erre főleg a Tájékoztatási Irodával (Kominform, 1947-es megalakulása, majd 1948 eleji irányváltása) való titói szakítás után került sor, ami az egész délszláv állam belpolitikájának újrafogalmazását tette szükségessé. Valójában a titóista Jugoszlávia és a sztálinista szocialista tábor, azon belül a rákosista Magyarország között alakult ki a konfliktus. A magyarságtudat megszakadásának folyamata a 40-es évek vége felé vált tragikussá. A Muravidéken is lezárult a vasfüggöny, átmenetileg kialakult a bűnös nemzet tudata a muravidéki magyarokban is. Magyarország a szovjet zónába ke-

rült, a térségben nem volt megfelelő alternatíva, az itt élő magyaroknak azonosulniuk kellett a jugoszláv értékrenddel. A magyar iskolák elnéptelenedtek, 1958-ban bevezették a kétnyelvű oktatást. Az 50-es években elenyésző hatással volt Magyarország a muravidéki magyar közösségre, inkább a délszláv kultúra érezte hatását egészen a 70-es évekig.

A Magyar Közművelődési Bizottság (1954) közgyűlésén 11 tagból álló vezető testületet választottak, melynek elnöke Vljaj Lajos költő, baloldali kisebbségpolitikus lett.

A kínálkozó lehetőségeket és a felcsillanó reményeket azonban hamarosan megghiúsították a központosító törekvések, melyek nyomán megszűnt a magyarság többségét felölelő lendvai járás. A közigazgatás átszervezésével a járás a muraszombatihoz került, itt pedig a magyarság érdekeit teljesen figyelmen kívül hagyták. Csak az ötvenes évek végén történt újabb kísérlet a közművelődési bizottság újjászervezésére, de ezek a tervek papíron maradtak.

Jugoszlávia szétesése után (1991) a Muravidéknek újra kellett kezdenie önmeghatározási kísérleteit, hiszen irodalma addig a jugoszláviai magyar irodalom része volt, annak egyik változatát alkotta. Bori Imre A jugoszláviai magyar irodalom rövid története (1982) című könyvében alig néhány fejezetet szentel a térség magyar irodalmának. A szlovéniai irodalom a vajdasági árnyékában létezett. A muravidéki magyarság földrajzi tájegységek, tájszólások, regionális tudatok, mentalitások és történelmi hagyományok által bonyolult módon tagolt, új, önálló államalakulatban találta magát. A Muravidék magyarok lakta térsége miniregiókból tevődik össze: Lendva és vidéke szellemi kisugárzása évszázados hagyományokra tekint vissza, de az örvidéki (goricskói) magyarság területi tudata is árnyalja a képet. A muravidéki magyarság mintegy huszonkilenc vegyesen lakott (magyar-szlovén) településen több közigazgatási terület, község vonzáskörében él, melyek több szinten kapcsolódnak egymáshoz, valamint a szomszédos régiókhoz és a határos országokhoz. A területi sokféleségek egységében létező magyar irodalomnak egy olyan részrendszeréről van szó a szlovéniai magyar irodalom és könyvkiadás esetében, melynek talán a többszörös peremhelyzet legfontosabb jellegadó vonása.

Az önszerveződés formái a hatvanas és hetvenes években

A szlovéniai magyar alkotógárda elég későn, csak a hatvanas évek elejétől kezdődően tudott szépirodalmat létrehozni. Az itt élő magyar íróknak tehát szembe kellett nézniük az irodalomteremtés feladatával, hiszen a középkori hagyományok megszakadásával a térségben nem hogy magyar nyelvű irodalom, de még értelmiség sem volt. E folyamatosság nélküli földrajzi-települési alakzat közösséggé válása volt és maradt a nyelv- és kultúra-vesztés folyamatos fenyegetésének árnyékában. Az 1974-es alkotmányban emelkedtek törvényi rangra a kisebbségi különjogok, s ez által az alkotmányban is megfogalmazódott a nemzetiségi öngazgatási érdekközösségek alapításának lehetősége. Így csaknem fél évszázados hiábavaló törekvés, erőfeszítés után, 1975-ben megalakult a Magyar Nemzetiségi Oktatási és Művelődési Érdekközösség, s ezzel a szlovéniai magyarság történetének egy új fejezete kezdődött el.

Főleg a művelődés, ezen belül a könyvkiadás, a falusi műkedvelő tevékenység és a hagyományörzés, valamint a kisebbségi tömegtájékoztatás területén ért el látványos eredményeket a közösség. Ezért a kisebbségi önszerveződés két évtizedes szakaszának és a kisebbségi joggyakorlat tényleges meglétének köszönhetően ma egy sajátos, szlovén mintára kialakult kulturális autonómiáról lehet beszélni, mely ugyan nem épült még ki teljesen, mégis nagymértékben hozzájárulhat a magyarság asszimilációjának lelassításához. A muravidéki magyarság létszáma tízévente a statisztikai adatok szerint 1500-2000 fővel csökken. A nagyarányú asszimiláció és identitásvesztés legnagyobb mértékben a vegyes házasságok esetében zajlik. A 60-as évek progresszív politikai fordulata a 70-es, 80-as években hatott csak igazán, s a 90-es években nőtt meg az a kulturális igény, amelyhez egy megfelelő intézményrendszer is kiépülhetett (Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Magyar Tájékoztatási Intézet, Muravidéki Magyar Rádió). De ez sem kielégítő, hiszen közben megnőtt az áttérés a kettős identitás, kettős kötődés irányába (vegyes házasságok), és csökkent a magyar önazonosság felvállalásának igénye. Muravidéken minden második család (az 50 év alatti réteg) vegyes házasságban él. Ezek a tények a magyar kultúrára is kihatnak.

A rendszerváltás után, a kilencvenes években

1990 márciusában a rendszerváltás előkészületi fázisában az öngazgatási érdekközösségek egy része megszűnt, másik felét pedig átszervezték. A lendvai és a muraszombati község nemzetiségi közösségeinek meghagyásával, a tömörítés szándékával alakult meg az integráló szerepet betöltő Muravidéki Magyar Nemzetiségi Öngazgatási Közösség. Ennek az önkormányzati szintű érdekképviselői szervezetnek a legfelsőbb testülete a közgyűlés (tanács). Ez az érdekképviselő felvállalta a művelődésre kiterjedő teendőket is. Az első, 1990-es demokratikus választásokat követő új alkotmány előkészítésének folyamatában sok új dologra derült fény. A többpártrendszerre épülő demokrácia a magyar nemzetiségi képviselőktől nagyobb felkészültséget, politikai tudást várt el, mint a pártállam. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy bár többször történt kísérlet a megalkotására (anyanyelvápolás, hagyományápolás, a kétnyelvű ügyintézés követelése, irodalomteremtés, a gazdasági fellendülés szorgalmazása stb.), még mindig nincs megfelelő túlélési stratégiája az itteni magyarságnak. A közösségteremtés nem könnyű feladat. A könyvkiadás és az egyéb, anyanyelvápolással és identitás-megtartással összefüggő tevékenység az 1994-ben megalakult Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetre hárult Lendván. Az irodalmi, a tudományos és ismeretterjesztő művek kiadását állami költségvetésből és pályázatokból fedezi a művelődési intézet. Ha a muravidéki könyvkiadás mennyiségi mutatóit vesszük szemügyre, az eredmény nem lehangoló: az elmúlt évtized folyamán évente nyolc-tíz szépirodalmi és egyéb, tudományos jellegű művet bocsátottak az olvasóközönség rendelkezésére. A szépirodalmi jellegű könyvek mellett helytörténeti és néprajzi tárgyú kiadványok is megjelentek. A tudományos irodalmat a különböző dialektológiai és történelmi munkák képviselték.

Szlovénia és Magyarország között jelenleg nincs vitás kérdés. S ami gazdasági téren csak nehézkesen valósul meg, kulturális téren a régiókban már elfogadást nyert. Zala és Vas megye között a kulturális együttműködés több évtizedes múltra tekint vissza. Az 1992-ben parafált szlovén-magyar kisebbségi egyezmény és az 1994-ben mindkét fél részéről ratifikált alapszerződés mintájára a

Muravidéki Magyar Nemzeti Önkormányzat évente aláírja a kulturális együttműködésről szóló megállapodást. Az alapszerződésből eredő kötelezettségeket a már működő kormányközi kisebbségi egyes bizottság évenként legalább egyszer tárgyalásokon értékeli. Ám a pozitív diszkriminációra épülő szlovén kisebbségpolitika és a már két évtizede működő kulturális autonómia nem jelent garanciát, sem megnyugtató választ a kis létszámú magyarság jövőjét illetően. Ezen belül viszont fontos szerep jut a magyar nyelvű könyvkiadásnak, hiszen jelentősen hozzájárul a kisebbség megmaradásához.

Kovács Attila: Szent István

A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) és a Bánffy Központ szerepe a szlovéniai magyar könyvilágban

1994. január 1-jével a Szlovén Köztársaság Alkotmánya 64. cikkelyének értelmében alapították a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézetet, melynek feladatkörébe tartozik a magyar nyelvű könyvkiadás is. Az MNMI segíti a muravidéki magyar irodalom és egyéb alkotóközösségek munkáját, valamint szoros együttműködik azokkal, akik szaktudásuk révén segítik az írókat, költőket könyveik megjelenítésében. A könyvkiadás terén ma már állandósulni látszik az évi nyolc-tíz kiadvány, mely tartalmát illetően a szépirodalom, a helytörténet, a néprajz, a szociográfia területére terjed ki. Az általában 800-1000 példányban megjelenő könyvek mintegy kétharmadát vásárolják meg az olvasók, kerül a kötelező példányok küldésének keretében a magyarországi és a szlovéniai közgyűjteményekbe, valamint jelentősebb tudományos és irodalmi műhelyekbe. Egyharmada pedig a térség kulturális tevékenységét reprezentálja, az irodalom népszerűsítését szolgálja. A kiadványok tartalmi és esztétikai minősége egyaránt évről évre javuló tendenciát mutat.

A Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (MNMI) a muravidéki magyarság művelődését, irodalmát, könyvkiadását, valamint tudományos tevékenységét felkaroló és segítő közszolgálati intézmény. Működési köre – tartalmát és földrajzi kiterjedését illetően egyaránt – túlterjed Muravidék magyarlakta területeinek határán. Ennek értelmében munkájára egyrészt az egyetemes magyar kulturális értékek terjesztése, közvetítése és létrehozása, másrészt a multikulturális környezet sajátos művelődési adottságainak kibontakoztatása jellemző. Az MNMI – a muravidéki magyarság politikai, oktatási, kulturális és tájékoztatási intézményei mellett – szoros kapcsolatot tart az egyetemes magyar értékeket képviselő tudományos és kulturális fórumokkal, a szomszédos Vas és Zala megyék múzeumaival, levéltáraival, könyvtáraival, művelődési központjaival és folyóirataival, valamint más, határon túli magyar közösségek művelődési szervezeteivel és tudományos műhelyeivel. Az elmúlt esztendőben tevékenysége folyamatosan bővült, így jellegét és szerepét tekintve az intézet helyzete megszilár-

dult. 1997 decemberében a magyar kormány a rangos Kisebbségekért Díjban részesítette, a muravidéki magyarság nemzettudatának és anyanyelvének megőrzése mellett külön méltatva a Kárpát-medencei és az azon túli magyar-magyar kapcsolatteremtés terén felvállalt munkáját.

2004. augusztus 20-án nyílt meg Lendván a Bánffy Központ, amely a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretén belül működik. A beruházás közel 70 százalékát (840 millió forint) a magyarországi Illyés Közalapítvány támogatása fedezte. A költségek többi részét a Szlovén Köztársaság Művelődési Minisztériuma, az Információs Minisztérium, a Határon Túli Magyarok Hivatala és a Lendvai Községi Magyar Önkormányzat állta.

A Bánffy Központ az a műhely, mely összefogja az itt élő magyarságot, és tevékeny szerepet vállal a magyar-szlovén kulturális együttműködés építésében. Itt folyik többek közt a magyar könyvek, folyóiratok népszerűsítése és árusítása, mivel a magyar könyvesbolt is a kultúrcentrum intézményei közé tartozik. A Bánffy Központ internet kávézójával, kiállítóhelyiségével és magyar könyvesboltjával, valamint változatos programjaival nyitott minden kulturális, tudományos, ifjúsági rendezvény és kezdeményezés előtt.

A magyarságtudat védelme – kisebbségben

A szlovéniai magyar nyelvterület, mely minden irányban meghaladja a politikai határokat, szélein bizony töredezik. Különösen jellemző ez a szórványvidéken, mely egyben magyar nyelvszigetnek is számít. Késleltetni a nyelvi és etnikai eróziót nem könnyű feladat. De ugyanakkor kialakulóban vannak azok a stratégiák, melyek a magyarságtudat megtartását, az identitásörzést tűzték ki célul. A 90-es években sikerült szabad, önálló sajtót és hiteles képviselői intézményeket létrehozni. A magyarság megtartásának és megerősítésének stratégiája pedig most mindenekelőtt azon múlik, hogy a kisebbségi helyzetű magyaroknak sikerül-e polgárosodniuk, fel tudják-e építeni önkormányzatukat: autonómiájukat, helyre tudják-e állítani azt a nemzeti egységet, mely egyaránt kiterjed az anyaországra, az utódállamok és a nyugati világ magyarságára, végül képesek-e arra, hogy megvédelmezzék és

megerősítsék nemzeti kultúrájuk intézményeit. A szlovéniai magyar könyvkiadás ötven évzede is egy alapvető törekvés részeként vizsgálható: az ezredforduló körül a nyolc országban élő Kárpát-medencei (és természetesen a nyugat-európai és tengerentúli szórványokat képező) magyarság, a világ tizenötmilliós magyarságának kulturális és lelki integrációja. A „politikai nemzet” koncepciójával szemben állt a német romantikus gondolkodók, elsősorban Herder „kultúrnemzet” fogalma, amely azt hirdette, hogy valamely nemzet kohézióját nem a közös állam, hanem a közös nyelv szavatolja; a közös etnikai és történelmi tudat, a közös kultúra és hagyomány által valósítható meg. Ez a felismerés a szlovéniai magyarság szellemi fejlődésére is érvényes, különösen a magyar nyelvű könyvkiadásra, melynek mai helyzetét meghatározza, hogy a többségi nemzet hatalmi intézményei milyen mértékben fogadják, vagy túrik el a magyar kulturális közösség eszméjét, és ezt anyagiakban, állami dotációval mennyire támogatják.

A magyar kultúrának vállalt hagyományai, nemzeti tudata és esztétikai értékrendje értelmében egységes szellemi entitása, több központja, vagyis történetileg kialakult intézményrendszere van. A jövő is erre irányul – a magyarság lelki egyensúlyának a helyreállítását követeli, mely legfontosabb történelmi feladataink közé tartozik. A régiókban bekövetkezett változások után elmondhatjuk, hogy új beszédmód kialakítására van szükség, mely elutasítja a történelmi gyökerű kisebbségi önkorlátozást és a túlzott óvatosságot, meg tud küzdeni a szabad kifejezésért, és – Pomogáts Béla szavaival – valóban a „sajátosság méltóságát” képviseli. Ha a kisebbségi magyarság – az anyaország és az egyetemes nemzet szolidaritását élvezve – ráébred végre arra, hogy össze kell szednie minden erejét, és felelősséget kell vállalnia saját sorsának alakításáért, akkor fog igazán létrejönni a megmaradást biztosító szellemi-lelki kondíció, és fognak valóban felépülni azok az intézmények, melyek a magyar nemzettudat fenntartásának alapvető biztosítékai lehetnek. A 90-es évektől erre épül a szlovéniai magyar könyvkiadás is.

A magyar könyvek műfaji skálája bővült a 60-as évekhez képest. Kezdetben a líra volt túlsúlyban, majd kezdtek kibontakozni a prózai műfajok, s a 90-es évek végén Bence Utrosa Gabriella Visszahozott szép karácsony című, 1994-ben

kiadott mese- és elbeszéléskötete nyomán már filmet is forgattak. A muravidéki irodalmat hosszú évtizedekig nem recenzálták, a 90-es évektől azonban ez is kialakulóban van. Az itt megjelenő szépirodalmi és tudományos jellegű művek felkellették a magyarországi, főként a szomszédos megyék folyóirataiban publikáló kritikusok érdeklődését. A kiadványok példányszáma nőtt: a 60-as évek 2-300-as tételéhez viszonyítva, ma már alig jelenik meg kiadvány 1000 példány alatt. A muravidéki magyarság irodalmáért a létrehozó kis közösségének, természetesen körülményeit figyelembe véve, minőségi szempontból sem kell szégyenkeznie.

Az irodalomszervezés és a könyvkiadás a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretein belül folyik. A Kárpát-medence magyar kisebbségi intézményei közül az MNMI küldi el legmagasabb kötelempéldány-számban a kiadott könyveket Magyarországra, az OSZK-ba, a megyei könyvtárakba és más kisebbségi intézményekhez, testvérlapokhoz, és magánszemélyekhez. A szlovéniai magyar könyvkiadás nem létezhet állami támogatás, szubvenciók nélkül. A magyar könyveket Lendván a Bánffy könyvesboltban árulják, elérhető áron. A Bánffy névre „keresztelt” magyar könyvesboltot az MNMI 1998. március 15-én Lendva központjában kezdte működtetni – nonprofit jelleggel. A muravidéki magyarság kis létszáma miatt lehetetlennek tűnt önfenntartó könyvesboltban gondolkodni, azonban a lelkes közönség állandó érdeklődése indokolta tette e sajátos jellegű, státusát tekintve a térségben egyedülálló létesítmény megnyitását. Az eddigi működés sikere a döntés helyességét bizonyítja. A könyvesboltban – a könyvek, térképek és folyóiratok mellett – magyar nyelvű napilapok is kaphatók. Kitágult a világ, változtak a lehetőségek. Új kihívások előtt áll a szlovéniai magyarok kiadói és könyves szakmája. A szlovéniai magyar írók-költők hangja mind messzebbre hallatszik a Kárpát-medencében, többé nem légtüres térben alkotnak.

László József

Tájhaza a magasban

Németh István Péter: Mit hoztál?

A tájhaza fogalma az ország egy részének egységét jelenti. Földrajzilag, történelmileg, néprajzilag behatárolható terület, melyet személyes kötődésünk szubjektív élménnyé alakít. Belőle élünk, táplálkozunk testileg és szellemileg. Szabó Zoltántól Keresztury Dezsőig, Németh Lászlótól Illyés Gyuláig és Takáts Gyuláig sokan vallottak róla. A felnevelő tájról, melyből az eszmélet és a nyelv táplálkozik. E hazán belüli szűkebb terület vonzza a tekintetet és a lelket tocsogó sömlyéneivel, lengő nádasaival, hegyoldalra kaptató szőlőskertjeivel, bókoló diófáival és hús pincéivel. Pihenést és meditációra való ösztönzést nyújt a megfáradt és befogadást áhító léleknek. Erről az élményről szól az a kötet is, amely nemrég jelent meg a veszprémi Új Horizont könyveinek sorában.

E lírai ihletésű esszékötet írója NÉMETH ISTVÁN PÉTER érzékletes stílussal és érzékeny lélekkel vall az öt övező tájról: Tapolca környékéről, a Balatonfelvidékről, az íróknak-költőknek a Magyar Tengerhez fűződő érzelmeiről. A közölt tanulmányok stílusa igen széles skálán mozog. Az ismertető jellegtől a vallomások liráiig, a filológiai pontosságtól a lélekelemzés mélységéig terjed ez a paletta, melyhez az igazi szint a vallomástevő érzékenységének hőfoka nyújtja, megfelelően a modern esztétikai követelménynek, mely szerint a kritika oly mértékben modern és termékeny, amilyen mértékben lehetővé teszi az alkotó egyén személyiségének feltárulását.

A szívmengető táj a Balaton környéke, s a szívben visszahangzanak mindazok, akik megénekeltek vagy csak prózában beszéltek, értekeztek róla. Helyet kap itt Sinka István Csokonait idéző magányossága, Egry József ecsetjéhez méltó, színes prózaverse. Az esszékötet szerzője jól érzékelteti komplex látásmódjával egy-egy mű remniszcenciáit Illyés, illetve Keresztury gondolataival megtoldva. Ugyancsak sikeres az a kísérlete, mellyel Illyést elhelyezi a világirodalmi értékrend koordináta-rendszerében, hogy kiderüljön az író örökségének az utódokra maradt gazdagsága.

Filológiai telitalálat a rilkei hatás kimutatása Ottlik Géza prózájában. Ezekre a hangulati, gondolati és stílusbeli áthallások érzékeltetésével utal Németh. Ottlik regényének hősei a rilkei fegyelemmel viselt magányt élik át, miközben figyelik a faszor mögött lebukó napot és a hintázva menetelő első század első szakaszát, melyhez a kikötőbe befutó gálya képe asszociálódik.

Helyet kap a kötetben Batsányi János hitvesének, Baumberg Gabriellának méltó bordala a tokaji bor dicséretéről. A német nyelvű szöveget többszörös magyar fordításban közli: Kunszery Gyula mellett a sajátját is.

A komplex szemlélet szép példája, mikor a szerző felvázolja a tihanyi bor dicséretének apropóján, annak eredettörténetét, tudományos elemzését, a századokon átengő leírásoktól a bordalok emelkedett hangulatáig, ismertetve azok dionüszoszi, illetve apollóni ihletését, a bor érzék és szívnek szóló gyógyító jellegét a svéd Bellmantól, a német Hanckétől a magyar Csokonaiig.

Szó esik az esszékötetben Tamás István tomaji estéit idéző naplójegyzeteiről. Írók, barátok arcéle villan fel beágyazva a haza és az olvasmányélmények táguló köreibé. Megismerkedhetünk a fiatal Rab Zsuzsa: Fény felé című első verseskötetével. Feltűnik a fiatal poétalány formai fegyelme, Ady-remniszcenciái, érzelmi vívódásai, látomásos indulatai, megelőlegezve a későbbi érett költőt és műfordítót. Kerék Imre Trakl-fordításai – Radnóti, Szabó Lőrinc, Keresztury Dezső után – a hűség igényével fellépő alázatos közeledések. Az eredeti szöveg melletti átültetések szinte másokat is csábítanak, magát az esszékötet szerzőjét is. Erdélyi János Trakl-fordításai a „hűtlen hűség” segítségével gyarapítják az osztrák költő magyar nyelvű recepcióját.

Lírai hangvétellő esszévázlat ismerteti Kiss Benedek költő pályáját. A Szent György-hegy poétája „bazaltorgonák sávjai alatt” hűs olaszrizlinget hörpöl metszett kehelypoharakból, és mámorban égőn tapad a táj szépségéhez. Bordalaiban szerelmesen vall az itálról és a felnevelő tájról, az abban élő emberekről. Babitsi remniszcenciák zengnek fel a nagy költő-elődöt idézve, de kicsit önmaga álarcában. Életélménye elsődlegesen természetélmény, mely életfilozófiává magasodik. Ugyanakkor az elvont gondolatok is felolvadnak az érzékelés sokszínű palettáján. A Szent György-hegyi ősz konkrét-

sága a lét- és időélmény absztrakciójába csap át. A múlandóság előtti lélegzetvételnél pillanat érzelmes racionalitása a transzcendenciával párosul.

A kötet méltó lezárása a szerző önvallomások összegező verse Tagore Balatonfüreden. Beleéli magát a nagy hindu költő alakjába, sajátos indiai színezettel érzékelteti a gyógyulni vágyó Tagore füredi látogatását. Panteisztikus életérzés, hindu képalkotás, a természettel való lelki és testi egysülés, a gyógyulásba vetett hit gondolati sávjai határozzák meg e Tagore-ihlette vers szabadon áramló ritmusát.

Németh István Péter érdeme az a beleélő képesség, mely minden művész veleszületett tulajdonsága. Átélt versértelmezései egy költői lelkületű olvasó élménybokrai. Elemző ismertetésében a filológiai precizitás a lírai átélés mélységével ötvöződik. Értő vizsgálódásainak érdeme az átpillantás vágya, az elmosódott, vagy karakteres áthallások felismerése, összefüggések meglátása és láttatása. A művészi alkotási folyamat elsődleges feltétele maga a művész. A műalkotás titka a tárgy és az alkotó temperamentumának összehangzása. Németh tudja, hogy a műalkotás e szubjektív feltétele, az alkotó, milyen fontos egyéniségével, látásmódjával és látató erejével. Az elemzések mögött mindig sikerült kitapintania az alkotó sajátosságát. Igaz, Juhász Gyula szerint „Nem a pacsirta a fontos, csak a dal”, ám a dal mögött mégiscsak jó a művész egyéniségét felmutatni. A műalkotás élmény tárgya, csakis egyéni élmény útján férhetünk hozzá. Ez a befogadó aktív hozzájárulása nélkül nehezen rekonstruálható. Egy szám, egy fogalom racionálisan felfogható. A műalkotás, jelen esetben egy vers vagy egy tanulmány struktúrájának empirikus részén át, a hangrendszeren, adott esetben a nyelvi jelrendszeren keresztül fogható fel.

Az esszé műfaját tekintve kísérlet. Olyan művésztanulmány, mely a lét kérdéseit fejtegeti. Montaigne óta ez alapvető követelmény. Nem azonos az irodalomkritikával. Mellőzi a tudományos apparátust, lábjegyzeteket, hivatkozási pon-

tokat. Az esszé tartalmilag tudomány, formailag művészet, tehát a szakkönyvön túl kezdődik. Lényege nem az új adatok felkutatása, hanem a meglévők csoportosítása és a belőlük levonható következtetések újraértelmezése. A személyiség, az önvallomások jelleg általános sajátossága.

Illik rá Montaigne vallomása: „Magam vagyok a könyvem anyaga.”

Németh István Péter kötetéről szólva a recenziens feladata annak megvizsgálása, hogy a közölt szövegek mennyiben felelnek meg az esszé műfaji követelményeinek. Hozzájárult-e a szerző az elemzett írók és művek alaposabb megismeréséhez? A feltett kérdésre igenlő választ adhatunk. E poétai szívvel írott esszégyűjtemény rá tudott hangolódni az alkotók hullámhosszára. A tőle megszokott empátiás képességgel ismertette meg velünk a tájhaza szépségeit, íróinak, költőinek művészi szférába emelt írásait. Kellő komparatistikai érzékkel kapcsolta össze az analógiát felmutató gondolatokat. A sorok és a szavak mögül kiérződik az elődök iránti tisztelet, valamint a kortárs-írók őszinte szeretete. Az esszékötetben sikerült feltárni a színes alkotói egyéniségüket.

A cím megértéséhez ismernünk kell a szerző kiskorú élményét. Mit hoztál? Ezzel a kérdéssel, pontosabban ezzel az érdeklődéssel vegyes kíváncsisággal fogadta a könyvtári munkahelyéről hazatérő édesanyját. S mindig akadt valami érdekesség: kitűző, jelvény, miegymás. Mit hoztál? – faggatjuk a szerzőt, Németh István Pétert. S ő a kötetel felel, az elbűvölő tájjal, az érdekes emberekkel, művészekkel, költőkkel, s a Balaton azúrkék tükrével.

Gazdagabbak lettünk egy tájhozát magához ölelő lírai vallomással. Ez a részegység is a teljesség felé mutat: a haza szerelmes földrajzának megkomponálása felé.

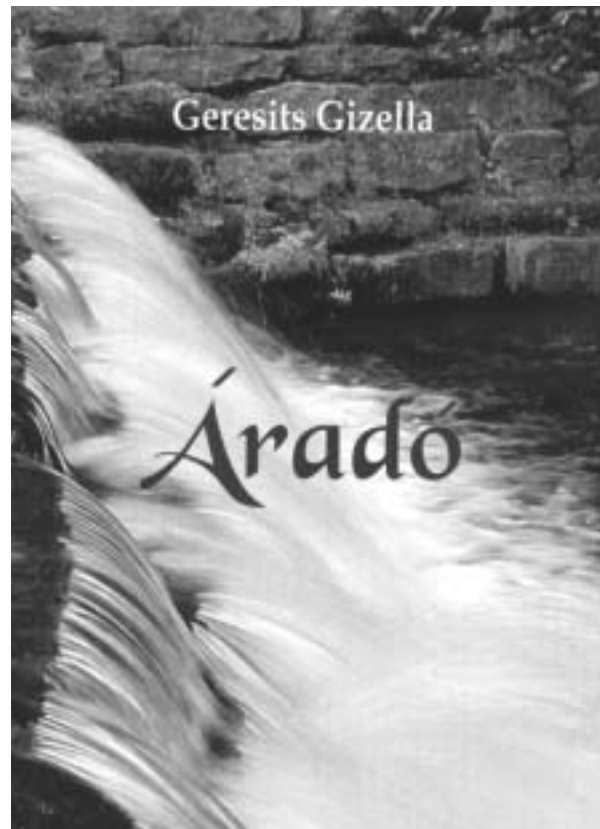
*(Új Horizont, 2003)
1600.*

Péntek Imre

Lépések a Jelalkotó lábnyomaiban...

Geresits Gizella: Áradó

A zalai irodalmi élet egyik meglepetése volt az idén a lenti gimnázium nyugalmazott tanára, dr. Geresits Gizella verskötetének megjelenése. Az Áradó című kötet szerkesztője és előszavának írója Szabó Ferenc S.J., akiről kevesen tudják, hogy maga is zalai származású, Kálócfán született, a hajdani Deák Ferenc (ma Zrínyi Miklós) Gimnáziumban érettségizett Zalaegerszegen. Szabó Ferenc költő, esszéista, műfordító, számos kötet szerzője – évtizedekig emigrációban a Vatikáni Rádió szerkesztője – a rendszerváltás után hazatért, ma a Távolatok című jezsuita folyóirat főszerkesztője. S az sem érdektelen, hogy visszatalált szülőföldjére, gyakori vendége a Zrínyi Gimnázium rendhagyó irodalmi óráinak, s az sem véletlen, hogy vállalkozott Geresits Gizella irodalmi életbe való bevezetésére, kötetének ajánlására. Mert túl a szülőtáj kötelékein igen mély szellemi-spirituális kapcsolat fűzi össze a két alkotót. Mindketten a katolicizmus költőinek vallják magukat, az istenélmény mai újszerű megfogalmazására töreksenek. Szabó Ferenc így ír a Szomjúság forrás című kötetében a hitről: „A hívő Istenben keresi az életet erőt, a hitben akarja megtalálni az életet lendületet, hogy legyőzze a halált. Isten teremtő energia lesz – ...az igazi hit Isten és ember szeretetkapcsolata, kitarulunk az ingyenes szabad Ajándéknak... a keresztény hit nem csupán ismeret, igazságok elfogadása, hanem egész lényünk kitarulása a felső ajándék felé... Nos, ez a „kitarulás” a (ki)áradó isteni szeretet felé – olyan összekötő kapocs, lelki azonosság, amely érhetővé teszi a költő-szerkesztő előszavában megfogalmazott, elismerő szavakat. „Áradó őszi fényben ragyognak ezek a költemények. Geresits Gizella gazdag nyári termését gyűjti be az őszelőben. A zsoltaároktól Weöres Sándorig, Ágostontól Heideggerig, a lírai és gondolati szépség széles skálája gyönyörködtet bennünket. Minden csupa mozgás és ritmus-dinamizmus... a lentiektől a felfelé szárnyalás, a belső végtelen felé mozgás jellemzi a

verseket. A jelenlévő a Láthatatlanhoz könyörög, Őt dicséri, Vele folytat párbeszédet sokszor bibliai hanglejtéssel.” Az hiszem, az előzményekben foglaltakat igazolja a lelkes bevezető. De a szerző előszavában is találunk olyan motívumokat, amelyek jellemzően felmutatják a „közös lelki alapot”: „A nyelv a lét háza” – e könnyen kimondható súlyos szavak heideggeri igazságában próbálok élni: hiszek abban, hogy az élet és költészet végső értelme a metafizika mélységein áthatoló jóság és szépség, mert a „lét háza” a még Nagyobba foglaltatik... Weöres teljes világú költészete elvezetett... Hamvas Bélához, aki által végre egymásra talált bennem Plótinosz és Kant, Szent Ágoston és Tillich, Kierkegaard és Heidegger, mert mindegyikük legfényesebb „szellemujja” elmémbe és szívembe a Názáreti felé mutatott...”

Ennyi előzetes után nézzük a verseket/szöveget. Egy hosszú időszakot felölelő válogatással van dolgunk, a dátumok szerint 1961 és 2002 között születtek a költemények, melyeket három ciklusra tagolt a szerkesztő (Áradó, Mindenség Méhében, Jelalkotó és Jelek) egy Epilógussal.

Geresits Gizella rejtőzködő alkat. A megmutatkozás vágya és az elfojtó erők küzdenek benne. Az 1965-ös keltezésű, *Él bennem* című versében találjuk a következő sorokat:

*„Él bennem az ember minden vágya,
jaj, megszólalni ezért nem merek..”*

Ez is mutatja a belső küzdelmet, melyet a költői kifejezésig való eljutatásért folytatott – hosszú éveken át – az alkotó, míg a mai lírai beszédmódjáig eljutott. Milyen ez a beszédmód? Inkább hagyományosnak mondható. Ha előképeket keresünk, akkor inkább a (késő) nyugatos formaeszmény nyomán alakult Geresits Gizella költészete, Babits, Tűz Tamás, Jékely, Vas István, s a már említett Weöres Sándor nevét említhetnénk. Az avantgarde és a modernizmus kísérletei láthatóan nem hagytak nyomot ezen a versvilágon, a hosszan „áradó”, gondolatritmusokkal tagolt sorok végén néha ráütő rím, többnyire laza asszonánc található, de találkozzunk hexameteres megoldásokkal is. A hasonló gondolatvilágú Pilinszky tömörít, míg Geresits jobbra kifejt, s rosszabb változataiban (meg)magyaráz.

Az Áradó ciklus az isteni gondviselés, az Isten természetben való jelenléte és megnyilatkozása körül forog. A ciklus címadó verse a gondoskodó, féltő, „sugárzó” Tenyér motívumával érzékelteti a teremtő megnyilvánulásait, amellyel az emberi lét-hez közelít. A befejezés sajátos extatikus állapotot mutat be:

*„Uram! Ránk borul ez az őszi Nap!
Lángoló Tenyered lassan szívünkig ér..”*

A költő megvalló és bizonyágtevő magatartásának crescendója kissé (itt is) patetikusra sikerült; akkor hiteles és jó, ha visszafogottabb, áttételesebb. (Ha érvényesül a T. Eliot-i „objektív korrelatív”.) S kétségtelen a Mézarany képes erre a mutatványra!

„Mintha önmagából adná mézarany fényét a fa!” – igen erős felütéssel indul a vers, s a folytatás is meggyőző: „Mintha lenne lepke, levél égre nyílt légi öble... /Lombjaidban – láthatatlan hullám – kötegebe kötve/nyugszik láthatatlan csomósodás, gyöngéden, számtalan, /itt lenn szomjas szemünknek féltő ámulat: arany-áradás.” A konklúzió ismét a végső okhoz jut el: „Szépséged nyári éhe fakaszson szelíd ragyogást/ Őt kereső szemünkbe, kit fény a Fénynek visszaad.” A tanító, a példabeszéddel élő vers a Homokra épült?. Szövegében jó és

kevésbé jó megoldások váltogatják egymást. A „Homokra épült vár / a lelked?” – nyitány nem igazán kap meg. A lélek lerombolódásának folyamata (szétmállott téglá, veres homok pereg) nyomán jut el a „homoktelt tövisig”, melytől egy mérész ugrás a töviskorona, s az a figyelmeztetés: „ne rontsd le tenmagad/szélhordta házadat... Sziklára épüljön/ az új Alap” Az Újszövetségből vett Lukács idézet illusztrációja lett a vers, nem vált szuverén látomássá. Ismét jobb, mert áttételesebb a Valaki jár itt I. „Valaki jár itt! Röpit avart, /fölkavar iszamos vizet... Valaki elment, és mégis itt maradt...” Szép a záró sor: „Valaki... jár itt... valaki jár a vízen!” A csoda az évszakváltozásban, az élő természet sokféle alakjában („minden kicsiny sejt moccanása”) mutatkozik meg, a panteisztikus jelenségekből áttünő, természetfeletti jelenés lesz. Az Isten emberi „Tükör-Arcát” is ki kell menteni a „Fényre”.

A magasba törő lelki elkötelezettségnek vannak evilági, etikai dimenziói is. Az Ima a Mértékért éppen erről beszél. „Felajánlom, Uram, a Megkívánást,/ az Angyali Mértéken felül valót”... – olvassuk a versben. Nem lehetünk kiszolgáltatottjai a „göggös testnek”, a lemondás „kíméletes, lágy” fegyelemébe kell beletörnünk. A feladat: túl az „Esett mozdulatok/ töredék-eszmék,/ törmelék szavak” esetlegességén túl – a felkészülés, a spirituális várakozás. Arra a pillanatra, amikor „Sarutlan láb /feléd kilép. /Kitárul, /tágul/ a hajnali ég.” A Feladat tudatosulása: „előtted három sziklaszirt.../Az utolsó kavicsig, /már tudod...el kell hordanod.” Az alázat próbatételei, a beavatás nélkül nem juthatunk el „az együgyű gyermekig”, az „Angyal szárnyai”-ig. Részt kell vennünk egymás mindennapi „újrateremtésében”, ahogy az Izzó című vers intonálja: „Kicsiny világok, /újra teremtjük egymást...” S nem aszketizmusról van szó. Ki Öröm vagy című vers arról az örömforrásról beszél, amelyet a hit mámorra fakaszt a „belső végtelenben”.

Ellentmondásos érzület rajzolódik ki a továbbiakban: a „Lennvalók” (lentic) kereső, tétova magatartása miatt a kérés: „Ébressz, Uram, szomjat/ szívemben,/ hogy a lennvalókat elfeledjem..., másfelől a lennvalók iránt mutatkozó szolidaritás, ahogy a Vásárban című versben megfigyelhető. A nyolcvan évét hozó, bicegő öregasszony az árusok szétzilálódó forgatagában válik csodás jelenséggé: „Csak az a csámpás láb.../csak az a suta bicegés.../ csak az a vaksi szem.../ ragyog...”

A fent említett „intése”, elítélése a lennvalóknak abból is fakad, hogy nem látják az „itt torlódó” Jeleket... „Beleszédülünk az érzékekbe” – szól panaszosan a Szökő, pogány hexameterekben a szerző. A Semmi és a Ragacsos című versek a földi leépülés, a „vanitátum vanitás”-érzését fogalmazzák meg rendkívül érzékeny metonímia-sorozattal. Az ellengő „Semmi” és a nyargalászó „Téboly” pozitív ellentéte a Szent Ferenci példa. A haldokló szerzetes utolsó intelemként ezt hagyja örökül: „Vigyázz/ a gyermekekre!”. S a földi lét, az „élő Rács geometriáját” Mária madárszárnyként verdeső keze törí szét. Kissé oldottabb versek is találhatóak a második ciklusban. Úti élmények (Shenandoa), az Alma álma – Weöres versimitáció, s „Pannónia lankáin zuhan a Hang a szívekbe,/ fülekbe...” , ám ez a Hang elvész, „elvész a Jel” a technikai civilizáció harsogásában.(Pannónia lankáin)

A „Teremtőd irgalmas Jelalkotó!” – olvassuk a Jelalkotó és jelek című költemény kezdő soraiban. „Jelek vesznek körül”, „Az Erők úgy állnak köréd,/ mint okos tanító...” , s a felelősség a miénk, ha nem ezt nem vesszük észre. Pedig nyitottság elnyeri jutalmát: „Ó, boldog Keresők! /Rokon-jel egymásra talál:/ Pásztor, kiáltó Szív, szúrt Bordaív, Madár...” Megidézi a gondviselő, a gyógyító Jézust, az „örömhír” szerzetes szolgáinak boldogságát. A Valaki jár itt II. már nem bizonytalanság, a bizonyosság versváltozata. („Elment, s mintha maradna még, oly erős jelenlét. Testetlen./ Figyel.” A végső konklúzió nem épp szívderítő, az Apokrif apokalipszis. Megpróbál szembenézni a huszadik század poklaival: Dachau karanténjai és a Gulág sikátorai egyaránt elriasztóak, elborzasztóak. De senki sem okul: „Itt ricsajos vásár felett por szállong, zsirpapír, /szapora patkányok gurulnak szerte...” S szerző levonja a következtetést: „új táncot nem jár többé, /csak variálja régit/ Babilónia.” S János jelenéseinek könyve felnyílik, feltörve az „ötödik pecsét”, nincs más, csak könyörgés: „Szent Békédet fogadná be a Pusztaság!” Az Úr monológja (Szól az Úr) – sajátos madáchi utalásokkal átszöve – a bűnbe esett em-

bert próbálja felemelni, vigasztalni. „Elméd hálója /védelmül szolgál földeden,/ míg tanuld Szabadságodat, hogy felismerd szavam/zsongó hangjai közt/ világ Rosszának...” Az azonosulás az egyetlen lehetőség: „Vagyok, aki Vagyok benned... hogy szerelmes szívemre/ ismer félnék szíved... Geresits Gizella lírája – a kötet szerkesztőjének akaratából is – egy sajátos út bejárása, a mélységtől a magasságig. A bűnös tévelygéstől a megváltásig. Mégse (csak) ez legyen a befejező motívum, nem ilyen emelkedett, ember-közeli a Haza-úton. Ez a táj, a vidék, a szűkebb haza vállalása, róla szóló bensőséges vallomás.

*„Cserta-patak Nap-gyújtotta völgye
vándorhívó utad keletre fut,
dombkaréjos Göcsej kicsi földje,
Őrlelked is súgja: „maradunk...”*

*Kerta, Kerka, Hold-ezüstös völgyek!
Vándorhívó út nyugatra fut,
Dombkaréjos Göcsej kicsi földje,
Őrlelked súg: ott belül vár az út.”*

Írásom elején úgy fogalmaztam: Geresits Gizella kötete a zalai irodalmi élet meglepetése. Tán nem voltam pontos, talán igazságos sem. A később jelentkező költő érett, igényes (bár a mai ízlésnek túl extatikus) szövegekkel lépett a „nagy” nyilvánosság elé. Szokatlan hang, egy mélységesen vallásos lélek hangja. Szkeptikus korunkban nem biztos, hogy befogadásra talál. Az elutasítóknak felhívnom a figyelmét Pascal egy gondolatára: Az ateizmus a szellemi erő jele, de csak egy bizonyos mértékig... A hívők pedig úgyis megértik a szerző szándékát... S ez útravalónak elég. Hogy mi lesz e költői pálya folytatása az ígéretes bemutatkozás után? Nehéz megmondani, jósolni meg nem érdemes. Bízunk az olvasók és az idő ítéletében.

*(A Szent Gellért Kiadó
és a szerző közös kiadása, 2004)*

Szemes Péter

Történelem – gyermekszemmel

Lackner László: A Skorpió jegyében

A regionális irodalmi kánonok formálásában jelentős szerepet játszik a terjedelmesebb epikus alkotások, a voltaképpeni regények csoportja. A zalai irodalomban ezért különösen fontos és öröndetes Lackner László több, mint egy évtizedes szerzői jelenléte és kap hangsúlyt a nevéhez kapcsolható epikus korpusz. Művei sorából kiemelkedik A Skorpió jegyében című ifjúsági regény, mely 1988-as első kiadása után idén újra megjelent a Móra Könyvkiadó gondozásában. A második edíció apropóját mindenek előtt a szöveget szervező történeti esemény, az 1956-os forradalom és szabadságharc, lassan közelgő félszázadik évfordulója képezte.

A regény cselekménye ennek megfelelően – amint a függelékszöveg jelzi – a Skorpió csillagkép időszakában, október 23-a és november közepe között egy átlagos nagyközségben (Lenti) zajlik. A főhős, Kovács Laci (Cila) – a szerző 13 éves alteregója – szemszögéből tárulnak fel a sorsfordító napok történései, melyek lelkileg és a fiú gondolkodásmódját illetően is érlelőnek bizonyulnak. Az éresregény momentumai, ezzel együtt Cila viszonyai öt szinten szerveződnek – az idill mind-egyiken a forradalmi események hatására változik, majd törik meg. Első az iskola, a nyilvánosság, a hivatalos, külső élet tere. A Petőfi utcai régi tanoda VIII. B osztályának mindennapjai, különösen az osztályfőnöki órák atmoszférája, a diákok (köztük a főhős baráti köre: Ladik, Farágó és Kecmec) és a néhány markáns vonással rajzolt tanerők (Irénke néni, Nándi bácsi) ábrázolása sajátos miliővé áll össze. Itt is jelen vannak azonban az államszocializmus rekvizitumai: az úttörőcsapat és az örsökre felosztott osztály, a kötelező orosz nyelv, vagy a falon függő Rákosi-kép. A kötöttségekkel, a formális renddel szembeni ellenszemből rázza le Cila és Farágó minduntalan a Szabad Élet örs szolgalelkű vezetőjét, Bukfencet, dobják kútba, majd mentik ki – teljesítve ezzel az elrendelt jócseleked-

tet – a kis Bakecet, s alakítják meg társaikkal a Kerka menti Bunkervédő Csapatot. A budapesti történe-
sek következtében aztán jelentősen módosulnak az iskola megszokott viszonyai. Az orosz helyett a német válik tanulandó nyelvvé, a diákok (így természetesen Bukfenc) nyakából lekerül a vörös nyakendő, a tanítás előtti éneklést ima, az örsöket cserkészcsapat váltja fel, majd végül, a forradalmi események előre haladtával az igazgató szünetet rendel el. A fegyveres harcból győztesen kikerült új rendszer írja elő később – a regényben kisbíró dobolja ki – az oktatás újbóli megindítását. A változások utáni első nap ismét új helyzetet talál: az osztályfőnök időközben disszidált (helyét a kedvelt Nándi bácsi veszi át), új tanárok kezdik meg a munkát (köztük a testnevelő, aki Cilát meghívja az asztalitenisz-csapatba), az örsöket pedig immár baráti társaságok szerint szervezik újra.

A mű motívumrendszerének második szintje, a főhős belső életének makroközege, a falu világa. A különböző helyszínek elsősorban Cilához kapcsolódva válnak hangsúlyossá. Ennek megfelelően jelenik meg az első világháborús emlékmű, ahol a fiú a tömegnek Petőfi Nemzeti dalát szavalja, a közelben lévő katonai laktanya, ahová először a nagyközség védelmére készülőkkel, majd barátaival megy fegyverért, a főtér, a szovjet csapatok ellen felállított ágyúkkal, Szabóék portája, ahol a tejhordás apropóján Valival találkozhat, a lányék otthona, vagy a kultúrház, a pingpongcsaták tere. Megelevenednek a nagyközség jellegzetes alakjai, állandó típusai is – a kereskedők (a mézeskalácsot és márcot áruló Bábos, a silány portékájú Lencz Jenő), az orvos (Doki apja), a falu bolondja (Lajcsika) –, legjobban mégis a Szabó család megjelenítése sikerült. Igazi népi figura az ízes hetési tájnyelvet beszélő, ravaszkodni próbáló öreg paraszt, a tehennel foglalatoskodó Szabó néni és a három állandóan éhes, buta gyerek. A helyi karakterek mellett fontos szerepet kapnak a településre érkező idegenek: az országot elhagyni igyekvők (a jól szituált család, akiket Cila és Ladik a határig kalauzol, vagy a meggyilkolt és kifosztott férfi), a zavarosban halászók (a Bertáék elhagyott házat kirabló sötét alakok) és a végül bevonuló szovjetek (az ellenforradalmárokat kereső fiatal katona, vagy a magyar származású harckocsizó, aki Lentiben keresi Szu-
ezt).

A következő szint az otthon, a belső élet mikroközege. Bátyja és apja mindennapos politikai diskurzusából, valamint a rádióban elhangzó elkapott félmondatokból értesül Cila a fővárosban zajló eseményekről. Ezen ismereteket egészítik ki az iskolában hallottak, valamint az állandó vendéggé váló unokabáty, Sándor fegyveres jelenléte és optimista helyzetjelentései. Emellett hangsúlyossá válik az anya gondoskodása, fiait féltő szeretete, melynek következtében értékesebbek lesznek a vacsorára kapott szerényebb falatok Szabóék változatos, gazdag ételénél. A család életében a tiltó rendelet érvénytelensége következtében ünneppé magasztosul a disznóölés, melynek szemléletes, realista igényű bemutatása a regény értékes pontja. A forradalom leverését követő megtorlás aztán Kovácsékat is eléri, Cila bátyját először megverik, majd Sándorral együtt elítélik, és évekre börtönbe zárják.

Míg az eddig tárgyalt három szint regénybeli funkciója alapvetően az atmoszféra, környezet megteremtése, a Kerka-parti bunkerhez, illetve a csapathoz köthető vonal, valamint a szerelmi szál (Vali) voltaképpen a mű két főtémáját képezi. A betonerődítményt a határ védelmének megszűnése után veszi birtokba a társaság (melyet a négy osztálytársaon kívül Doki, a vezető, Rágcsa, az örök közlegény, a pesti fiú, Dzsúdó, illetve Ladik Bundi nevű

kutyája alkot), s teszi lakályossá, mintegy második otthonná. Ezt az idillt is hadi esemény, ezúttal egy háborús mikrohelyzet törli meg, a rivális banda – Bunyó és a Vasöklűek – ugyanis az első sikertelen próbálkozás után másodjára a laktanyából szerzett valódi fegyverekkel foglalja el hőseink területét. Ciláék válaszul ugyancsak felfegyverkeznek, majd alapos felderítést (melynek során Farágó furfangos módon megszerzi az ellenfél zászlóját, alsónadrágját hagyva ott helyette) követően rövid, megtervezett akcióval visszaveszik várukat. Az ütközet egyetlen halottja az alattomos Pacal (kövér fiú Bunyó csapatából) által eldobott gránátot gazdájának elvinni akaró Bundi, akit Ladik még hosszú időn keresztül gyászol. Az újra elnyert bázis azonban az idő teliésre fordultával, majd a belvíz miatt használhatatlannak bizonyul, így végül Doki Rágcsának és fiatal társainak adja a kulcsokat. A hivatalosan elrendelt fegyverleadással Ciláék az utolsó veszélyes hadieszközt is eltávolítják a bunkerből, ennek során azonban Farágó véletlenül átlövi Dzsúdó lábát. A pesti srácnak a gyors orvosi segítség – Doki apja – miatt nem esik komolyabb baja, de Takácsék, a baráti csapat tagjai rosszabbul járnak, a Bérces kezében felrobbanó gránát megöli a gondatlan fiút, Takácsot pedig megvakítja. A Kerka menti Bunkervédő Csapat aztán az általános iskola befe-

Bedő Sándor: Stróbl nevelő tája

jezése után a tagok más településekre kerülése miatt végleg feloszlik.

Berta Vali képe az első, Bunyóékkal vívott győztes csata – melyben Cilát fejbe dobják – közben jelenik meg először a főhős előtt. A fiú ettől kezdve mindent elkövet, hogy megismerkedjen és kapcsolatba kerüljön a lánnyal. Az első esetlen próbálkozások után a Valihoz írt vers áttörést hoz, és a két fiatal között kibontakozik a szerelem. A bimbózó románcot a lány családjának hirtelen távozása – Berta állatorvos a nagyközség forradalmi eseményeinek egyik irányítója volt, ezért a szovjet csapatok bevonulása előtt Kanadába disszidáltak – szakítja meg, mely a bunkerért folyó harc ideje alatt történt. Cila hiába kutatja át az egész falut, az Egerszegi Évánál (Vali barátnője, Ladik udvarol neki) hagyott búcsúlevélen és a sietve kiürített házon kívül semmit sem talál, az ajándéknak szánt mézeskalács szívet így Ladikéknak adja oda. A fájó emlékeket aztán a meztelenül napozó egyetemista lány látványa és a Valitól évekkal később kapott baráti hangvételű levél enyhíti valamelyest.

Lackner László műve az intertextuális áthallások

(elsősorban Molnár Ferenc Pál utcai fiúk, valamint Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig c. regényével mutatkozik sok motívumbeli párhuzam) ellenére, mely a kortárs epika egyik meghatározó jegye lett – jöllehet itt nem posztmodern szövegről van szó –, illetve a néhol előforduló stiláris göröngyök ellenére eredeti és a zalai irodalomban rangos helyet elfoglaló írás. Külön értéke a több helyütt használt regionális tájnyelv, a népi szokások, eszközök bemutatása, valamint nemzeti történelmünk tragikus, de kétségkívül sorsfordító eseményének, az 1956-os forradalom és szabadságharc helyi történéseinek szemléletes ábrázolása, végül a főhős – életkorából kifolyólag – specifikus nézőpontjának következetes és hatásos érvényesítése. Remélhetőleg A Skorpió jegyében a továbbiakban nemcsak a felnőtt olvasók számára bizonyul majd lebilincselő olvasmányoknak, de a közelmúlt történeti eseményeivel és a regionális irodalom értékeivel szemben általában közönytől fiatalok számára is tanulságos és hasznos könyvtálmány lesz.

(Móra Kiadó, 2005)

Tánczos György: Anno I-II.

Nagy Beáta

A kőbálvánnyá lett asszony vallomása

Rátai Magyar Katalin: Lót felesége

Örömünk, bánatunk, életünk megannyi viszonytársága – női szemmel látva, női szívvel továbbadva. Rátai Magyar Katalin Lót felesége című kötetében nem kisebb feladatra vállalkozott, mint, hogy megjelenítse azt a meztelen őszinteséget, fáradhatatlan tenni akarást, sosem apadó szeretet-forrást, melyre a Nő végül akarva akaratlan, de rátalál. A verseskötet talán írói számvetés, önértelmezés, esetleg emlékezés. Emlékek ragyogó csillagképe rajzolódik ki előttünk. A felejtés árnya időnként megmegeríti ugyan a múltat, de el nem halványíthatja. Tündöklése eleven lüktetés: vágyak, álmok, s az asszonysors rejtett lehetőségei.

Versekbe szőtt vallomás. A költőé? A Nőé? Az Asszonyé? Mindannyiunké. Akik könnyekkel küszködve rohanunk a Férfi nyomdokán, hisz tudjuk: ő Lót, a férj, a kiválasztott, az istenfélő csupaszív, de nem látja asszonyán azt a tébolyult zavart, melyet az Otthon elhagyása kelt. Rohanni kell a hegytetőre. Keresztülsívit az elmén az isteni parancs: menjetek, hátra soha ne nézzetek! Hátra soha, hátra soha – ismétli a tudat, no de a szív: lírai sóhajokba rengezi mindazt, amit az elme már rég félretett. A kötetnyi vers egyetlen érzésben lüktet, elsodorva a fenyegető kőbálvány-lét örök mozdulatlanságát. Az emlékek feltartóztathatatlanul áradnak az olvasó felé. Néha mosolyognak, máskor bús táncot járnak, furcsán nevetnek, sugdolóznak. Nyomukban körvonalaódik a női lét mélysége és magassága, valamennyi rezdülése. A kor Asszonya a lelkén szűri át a világot. Visszanézzen Szodomára? Nem gondolkodik, csupán peregnek az emlékképek...

Emlékei közt tisztán és fényesen ragyog a gyermekkor világa. Az olvasó ösztönösen is halkán közelít, nehogy megzavarja az önfeledt gyermeki játék csodáját. Aztán láthatja, amint a kicsiny lányka elindul az úton – előítételek nélkül, édes kalandra éhesen. Mert játszani csak komolyan szabad – a jó mese komoly játék. Elrepít az emberi küzdelmek titokzatos csarnokába. Repít, akár a hinta, a magas-

ba, az égig, ahol biztonságot, valami megfoghatatlan szépséget talál: Angyal képében. Az Angyal a hintán ül, ismeri a csillagok kusza birodalmát, s a világ varázslatos titkait. A kíváncsi gyermek a helyére kívánczik, bár tudja, a hinta egyszer majd leszakad. Mégis erősebb a hit, a remény: a végső zuhanás előtt „Egy csillagon felakad.” (Hinta) Talán épp azon a csillagon, mely mutatja az utat egy távoli jövőbe, amikor az életút sorsdöntő pillanatában majd a felnőtt asszonylélek Szodoma tűzét is vállalja egyetlen pillanattért. Mert ez a pillanat kitölti szívét, elhozza a mindenséget. Gyermekként persze mindezt még nem tudhatja, csak a versek olvasóit keríti hatalmába az érzés: az apró csillag az éjszaka sötét függönyén támadt kicsiny rés, s ezen a lyukacsán keresztül valami titkos, boldog világ fénye világít. Ezt keresi mind, aki él, s az is, aki különös álmokat kergetve elindul a végtelenbe:

Apa a szemembe nézett
És megfogta a két kezem.
Azt mondta, Te csak egy lány vagy,
Ezért hát nem jöhetsz velem.
Kalapot nyomott a fejébe,
Nyakára fehér sálát kötött,
S eltűnt az óceán ködében
A világítótorony mögött

/Apa/

A gyermekkor emléke tiszta, csak a felnőttek vágyai zavarosak. Mintha nem akarnák belátni: az utak nemcsak elvezetnek a végtelenbe, hanem el is veszhetnek ott...

Az eszmélődés fontos állomása, mikor az első nagy Hazugság egyszer csak elénk toppan, s csak állunk előtte némán, szótlanul: „Egyszer a gazdám azt hazudta, / Nem létezik Hüvelyk Matyi, / És a tükör se tud beszélni, / Csak kitalálta valaki” (Hazugság). Ettől a pillanattól kezdve a Valóság kíméletlenül közelít; mint mágus a fekete éjszakában. Láthatatlanul jön, átlopja magát a téren, s belopódzik a házba, a szobába, az életünkbe. Eltörik a gyermekkor féltve őrzött varázsgömbje, „s a várakozás csendje megszakad „ (Éjféli imádság). Tanácsstalanságot szül az érzés. Az életnek két arca lesz: ikerarca. A jól kitaposott ösvény tán harmóniát hozna, de csatát veszít a tudat, hisz a száj és a láb nem engedelmeskedik, nem indul el a kijelölt úton. A „sivatagra nyílik”, hisz a titkos, ismeretlen vonz,

elvárszol, a „halálos, forró semmi” magához szólít, hogy aztán próbára tegye az öntudatra ébredt női lelket. „Valami üz-ver, hogy bejárjam” – vallja a költő, s zakatolja a szív (Edericsi dalok). Az ifjúság láza hajtja, szenvedély égeti, keresi-kutatja álmát, de sehol sem leli. Majd kincset talál, féltve őrzi, dédelgeti, de elgurul...

„Amott kerekedik
egy fekete felhü...” (népi regös ének)
Abban a felhőben csodaszarvast láttam,
Szép szerelem-szarvast magas égi tájban,
Gyertyáim körötte sorra kigyulladtak,
Képzeletem földjén csillagok fakadtak.

...

Gyönyörű gyertyáim mégis csonkig égtek,
Tekergő füst útján száll föl ez az ének.

/Csodaszarvas-fiú/

A fájdalom is emlék. Edzi a lelket a tehetetlenség, a csalódás és epedés, a tűrés, féltés és várakozás. A szívós és gyötrő erőfeszítések, a tört szárnyú visszahullások. Könnyek mossák a kibékíthetetlen utak kereszteződését. De a Nő nem adja fel, csalódottsága nem hoz belenyugvást. A líra hangján szól felénk a kitörő düh, az alvó ösztönök felszínre jutása; másfelől meg a búbajos, csábító ravaszság, s a kicsinyes kiszámíthatatlanság – „női fegyverek” gyanánt segítik az utat, hogy végül elének táruljanak a világ rejtett titkai. De addig veszélyes tájakon visz az út előre. Gyakran zűrzavar uralja a szívet, s kínos az egyenetlenség. A vad nyarak könyörtelen táncot járnak, hiába rohanunk utána. Majd eljön az ősz, a tél, s „csend ül a száraz ágon”. A zabolázatlan lélek megadja magát, társául szegődik a magány. Valahogy úgy érzi, „nehezen nyílik már az ég”; s esténként, ha körbenéz, riadtan nyugtázza: „Otthon-talan, vak őzikék / Vigyázzák némaságom” (Így lettem jó).

Amikor mégis megnyílt az ég, az emlékek közt felragyog a nap. Éppen akkor, amikor nemhogy tavasz és virág, de oly sokáig még esély sem volt rá. Kékje ugyan már nem az a kék, de ezernyi csengettyűn zengte dalát: szabadság jó, boldogság. Rendezni kell hát a rendezetlent, magunkhoz ragadni a láthatatlan fésűt, mely kibontja a kócos tincseket. S mire a bizonytalanság biztonságra vált, oly egyszerű most, ami eddig megoldhatatlannak tűnt. Hisz ráébredt: „Fésületlenségem boltívei alatt / Esmém-

lésem óta a fésűt keresem” (Fésű). Így lesz a Nő a Nap szerelmese: arcát fényes sugarak cirógatják, virágtestet csókok melengetik. Élete most már: asszonylét. Az ifjúság aranyos pompája a meglelt boldogság öröme lett, csírázik a születendő mag, a kiteljesedő remény földi bizonyossága. Az anyaság – e hatalmas tenger – megtanítja a feltétel nélküli szeretetet: „aranyálmú békét / A lepkeszárnyú percek örök létezését, / Az igazi hatalom kéklő tündöklését”; s talán mindennél fontosabb lett a vallomás: „megértettem Isten erejét” (Amikor megláttam a tengert).

Az emlékek sűrűsödnek: a felgyorsult világban van dolog bőven. A ház, a gyermek, a családi gond; s az emberi érvényesülés égető, nyugtalan vágya hajt. Néha tűzben; máskor gyászban. Néha sírva, tűrve; máskor munkára, harcra készen. De mindig büszkén; megbékélve sorsunkkal, önmagunkkal, éveinkkel.

Nincs már szaggató lélek,
Se világot tépő eszme.
A mindenséget hagytam
Arcomon járni lassan,
Hogy szemem megkeresse.

/Béke/

A mindenség nyomot hagy az arcon. A szem azonban Szodoma tornyát kutatja. Az eget, a virágot, mezőt. Szeretetet. Szépet, jót, s az emberit. Az otthon melegét. Lót felesége könnyein át dacosan nevet, mert hisz abban a kis fény sugarban, mely beleveszett Szodoma tűzébe... Miért e hit? A válasz Rátai Magyar Katalin verseiben rejlik, s általuk az olvasó szívéig hatol. Annak is a legmélyebb szegletében bújjik meg, hisz az Asszony lelkéből olyan erővel tör fel az Otthon elvesztésének fájdalma, mint a kiüzetés isteni parancsa egykor egy másik Asszony szívéből. S ez az, ami csodálatba ejt. Ez a megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan elemi érzés, mely összeköt minden Nőt, mely sziklákat görget, és kapukat dönt – melynek az élet ad lehetőséget, a halál pedig bizonyosságot. Rátai Magyar Katalin költészete hitelt ad az asszonyi szerep örökérvényűségének: Szodoma porig égett, de a júdeai sivatagban élő beduin népek mindmáig tiszteletben tartanak egy különös sóképződményt, amely állítólag Lót felesége volt.

(Orpheusz Kiadó, 2004)

„Lét-leletek“ alkotója*

A muravidéki művészeti élet „csillaga” volt, otthonos a két (szlovén, magyar) kultúrában. De otthonos a hazai, európai, sőt, japán kiállítóterekben is. Ljubljanoi tanulmányai után visszatért szülővárosába, Lendvára, és nagyanyja régi házát alakította át műtermévé. Bár ebben a peremvidéki kisvárosban dolgozott, munkáit rangos díjakkal ismerték el Szombathelyen, Mariborban, Chamaliéres-ben, Wakayamában, Tajpeiben, Tokióban. Korán, alkotóereje teljében távozott. Különleges technikával készített, pazar színekben pompázó fametszetei, nyomatai, grafikai mappái ma is elevenek. 1999-ben szlovén nyelven reprezentatív album jelent meg életművéről, Aleksander Bassin tanulmányával és Janez Balazic interjújával, a Pomurska zalozba és a ljubljanoi Mestna Galéria kiadásában. A kiváló esszéista, szakíró, egyébként a művész barátja, Hagymás István egy újabb, mondhatni rendhagyó szövegben tárja fel a Gálícs-művek rejtett összefüggéseit az őt körülvevő kis – s tágabb világgal, valósággal. Ennek egy részletével idézzük meg a lendvai mester alakját, aki tavaly lett volna hatvan éves... *(Bence Lajos: Létlelet című kötetének címlapját is ő készítette.)

A Szerk.

Hagymás István:

Az alsólendvai csillag

Gálícs István (1944-1997) festő és grafikus (Részletek)

Az 1989-ben készült XXX. sz. Fosszília elsősorban finom színeivel, a kolorit árnyalt, egymásba való átmeneteivel tűnik ki. Talán ez a legabsztraktabb Gálícs grafika, melynek felszínén, mintha letűnt civilizációk nyomai lennének láthatók madártávlatból, mintha sivatagi romvárosok vagy tenger alá süllyedt Atlantiszok tűnnének át. Vagy csak egyszerűen egy látomás az, amit Gálícs elénk vetít? A közeljövő elsvatagosodott vagy éppen vízzel elárasztott, lakatlan bolygó felszínét örökölte volna meg, látnoka az időknék?

Gálícs István: Fosszília-XXX. 1989, színes fametszet, 84x22 cm.

Bárhogy legyen is, a legnagyobb jóakarattal sem nevezhetjük ezt a képet életképnek, mégis szép, tehát él. Mintha erre utalna maga a befogadó forma is, a „keret”, a kontúr ugyanis sok irányba elvezetheti gondolatainkat, képzeletünket (Gálicsnál ez a sokértelműség szinte mindig természetes), de mindenképpen ismerős, valamikor valahol már látott alakzatot sejtet.

Talán egy itt felejtett „Jónás-cetkővülettöredékekkel” van dolgunk. A Pulmo-fosszília (magyarán tüdő-öskövület) című sorozattal (az 1990-es években járunk) Gálics, mintha még egyszer visszatérne biomorf korszakához, és eredeti „programképekkel” lepné meg a világot. Az ausztráliai bennszülöttek faháncsra rajzolt-festett ún. „röntgenképeit” idézik ezek az átvilágított és előhívott „belsőszerv-fametszetek”. Jól választotta meg az expozíciós időt, a mélységelességgel sincsenek gondok, a tüdő-röntgen kifogástalan technikával készült, már csak le kell olvasni az eredményt, a két „túlélés”-tüdőszárny üzenetét.

Talán nem is kell külön hangsúlyoznunk, hogy az oldalszimmetrikus szerkesztés (ti. mellérendelési viszonyrendszerrel van dolgunk) egyenes folytatása a Nagy hegedű ciklusból származó tengely szimmetrikusan kétrét vált hegedűszárnyaknak, ill. az ezekkel egylényegű Lepke sorozatból származó pillangószárnyaknak. Ezen a formai visszatérésen túl talán még lényegesebb az a metaforikus kapcsolat, amely az életmű korábbi (és későbbi) darabjaival, de elsősorban a fával, a fasággal rokonítja a Pulmo ciklus leleplező képleteit. Jegyezzük meg a formulát:

A fa (az erdő) a Föld tüdeje, s a tüdő (a légszakocskák) az élő szervezet fája, erdeje.

Nem kell feltétlenül radiológusnak lennünk ahhoz, hogy leolvassuk ezt a tüdő-

röntgen-leletet, Gálics ugyanis gondoskodott róla, hogy „tüdeje” magáért beszéljen, s a diagnózis a szó szoros értelmében mindenki számára világos legyen. A „korkór” (ezt a szóösszetételt Halász Albert költőtől kölcsönöztem): Kétoldali tüdőruptúra (értsd: két lyukas tüdőszárny a kórisme).

Nemcsak Gálics István magánember és fametsző művész „szívta mellre” Lendva és a világ légszennyyét, kormát (ezt tette a kéményseprő nagypapa is), de maga a „világtüdő” is beteg, átlukadt, s a tüdőlebenyek fehér foltjai sebként világítanak, mint az atmoszférán az ózonlyuk.

Gálics István: Fosszília-Pulmo-B, 1990,
színes fametszet, 100x70 cm

Mint József Attila fogában az idegen anyag,

*„[...] Felnöttem már. szaporodik fogamban
az idegen anyag,
mint szívemben a halál. De jogom van
és lélek, vagy agyag
még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
hogy érett fővel szóltanul kibírnám,
ha nem vagyok szabad! [...]”*

(József Attila: Levegőt – részlet –)

úgy rakódik le tüdőkben a belelegzett világpor. Nemcsak mellkasunkat szorítja, légzésünket nehezíti ez a generalizált szmog, de lelkünket is fojtogatja (érdemes elgondolkodni azon, hogy lélek szavunk mennyire összecseng a lélegzés szóval).

Gálics következetes abban, hogy nem „kikeveri” a fehér színt, hanem a papír fehérségére hagyja, hogy az ott és úgy jelenjen meg, ahogy az előre megiratott, s beteljesítse végzetét. Mesterünk szinte csak a fával „operál”. Nemcsak művei tárgyát képezi, de maga az alany, a „negatív” (metszett fa) ugyanez az élő minőség, és végül az üzenetet (a fa üzenetét) hordozó anyag a papír is egyfajta „fa-megnyilvánulás”. Érdemes lenne külön fejezetet szentelni annak, hogy Gálics mikor, hol, milyen papírra veti látomásait, tekintve, hogy a különféle minőségű papírok, mint önálló entitások, további információk hordozói, ill. szervesen beleépülnek a képek szerkezetébe. Az első fehér folt egy korábbi grafikán látható (ezt még tekinthettük volna egyszerű véletlennek is), ezúttal viszont egyre markánsabbnak tűnnek ezek a „flekkek” a tüdőkben felhalmozódott apró, fekete kátrányszemcsék között, és félő, hogy nem egykönnyen kezelhető, kiheverhető kórsággal leszünk kénytelenek szembesülni.

Íme, egy évvel később, 1991-ben egy, már „magából kivetkőzött tüdő” a XX. sz. Fa-fosszília igazolja rossz előérzetünket. A korábban szabályos (tüdő)szárnyak itt mintha felajzott íjak módjára feszülnének, mintha az egymásnak domborodó, eddig kompakt fa-tüdő-szöve a „Nagy fehérség törvényének” engedelmessé, szemünk láttára engedne utat a múlandóság, a teljes szétesésnek.

Gálics István. Fosszília-Fa-XX, 1991, színes fametszet, 100x70 cm

Oszlásnak indul valami: az addig egybetartozó részek eltávolodnak egymástól, minden új helyre kerül, és mintha a fehérség ékelődne az úszó földrészek módjára szétváló, leszakadt darabok közé. A „fehér papírtengeren” sodródó szövetdarabok, sejtek, mint megannyi apróbb-nagyobb úszó szigetecske, félsziget, új tájat alakítanak ki, öblöket, fjordokat, lagúnákat képezve: így néz ki egy „áttétáj” (metasztázis).

Ezek után nem marad más számunkra (és a mester is ösztönösen ezt teszi), mint rámutatni a górcra, arra a helyre, ahonnan a leépülés ered. A „góckép” nem várta magára, 1992-ben szinte menetrendszerű pontossággal jelenik meg a Fa-fosszília sorozat AX jelzéssel ellátott darabjaként. Első látásra ez a kép is „csak” egy Fa-fosszília, egyik a sorban a sok közül, variáns, mégis van valami, ami mássá teszi ezt a darabot, ami lényegét tekintve különbözteti meg éppen ezt az alkotást a többitől, és ez nem más, mint a „csövessége”. Ha ugyanis jobban szemügyre vesszük a fametszetet (második látásra), láthatjuk, hogy ezúttal nem egy mindent átható szétesést illusztrál a színes fa metszete, hiszen „csak” a középső részen (velő?) vannak jelen a korábban már regisztrált destrukció jelei, kétoldalt viszont épen maradt a „kéreg”. Ha a címből indulunk ki, el kell hinnünk a mesternek, hogy tényleg fára gondolt, amikor a képet alkotta, történetesen egy belül korhadt fahasábra, amelyet hosszmetsetben ábrázolt, de talán maga sem tudta-gondolta, csak esetleg „ráérezett” arra, hogy ez a „képlet” egy másik „egyenletet is megold”, elvezet bennünket a csöves csontok titkaihoz is.

Gálics István: Fosszília-Fa-AX-Am 1992, 100x70 cm.

Szinte félelmetes az egybeesés, ami egy hosszú csövescsont (pl. lábszárcsont) hosszmetseti képe és jelen kép között fennáll, de talán még inkább megható és zavarba ejtő az, hogy a különben szemérmes és rejtőzködő alkatú Gálics ezen az alkotáson mennyire leplezetlenül kitárulkozik. A csont veleje, már csak imitt-amott vörös, helyette a fehérség ún. „negatívképe” jut egyre nagyobb térhez, nézőpont kérdése ugyanis, hogy a fehérségre összpontosítunk-e, az üresen hagyott (negatív) furcsa fehér alakzatokat tekintjük-e elsődleges üzenethordozóknak, vagy az ún. „pozitív képre” helyezünk a hangsúlyt, vagyis a vöröses, de inkább sárgás képletekre koncentrálunk.

Mi, nézők ugyan szabadon válogathatunk a nézőpontokban, a betegség viszont úgy tűnik, nem válogat, halad a maga útján. Tény, hogy Gálics István 1997. március 10-én (Halak jegy) fehérvérűségben

meghalt. Tény, hogy 1992-ben eljutott eddig a csontvelős képig, ahol a fehérség történetesen „nyerőre áll”, a vörössel szemben: valójában a fehér halál győzedelmeskedik sejt szinten a rangvesztett vörös élet felett ezen a „tény-képen”. Tény, hogy a vérsjtképzés szerve a csontvelő, gócban vagyunk tehát.

Gálics öt évvel halála előtt, amikor ereje teljében élt és alkotott, valamilyen belső hang által vezérelve metszette fába ezt a képet, amely, ha formailag nem is, üzenetét tekintve úgy tűnik, a távoli őskép, az 1966-os, tehenes kompozíció késői leszármazottja. Gálics István, a XX. századvégi fametsző mester halálosan komolyan vett életet, halált, de mindenekelőtt a művészetet, amely valójában egylényegű az előző kettővel. Tökéletesen azonosult valamivel, egy korrallal, egy kórral („korkór”), amely „el is vitte”, s ezért hiteles mindaz, amit fába metszett. Tévedünk azonban, ha azt hisszük, hogy „csak” egy magánmitológiát követhetünk nyomon, amikor Gálics metszeteit lapozzuk, művei ugyanis modell értékűek, s ha magáról beszél, valójában a világról is szól, ha képeiben feltárulkozik, a világ képét tárja fel. Ha a művész beteg, sámán módra a világ betegségét veszi magára, s ha a világ fuldoklik, mert kevés az oxigén a kivágott vagy beteg fák, erdők miatt, akkor a művész sem lélegezhet szabadon, légszomj gyötri, mert nincs elég vörösvérsjtkje, nincs elég hemoglobinja. A hemoglobin, más néven vörös vérfesték, a vörösvérsjtkekben található molekula, oxigént szállító, vastartalmú fehérje. A fa, Gálics egész életművének központi motívuma, szinte sohasem (kivéve talán az 1973-as Arc-ba rejtett életfát) gyökérrel, törzsszel, koronával bíró képlet, nála a fa archetípusa eleve rejtjelezett: hol egy láthatatlan vállfa, hol a „hegedűség” rejtje magában, hol a pillangók szárnyain tűnik fel, hol az üzeneteken, hol tündő alakot ölt, hol egy korhadó fában konkretizálódik, hol csont(velő) alakban jut kifejezésre, hol maga a fehér papír hordozza, egészen addig, amíg hemoglobin alakjában nem absztrahálódik, s tágul egyben „világhemoglobinná”.

Az egyik nagyapa, a kéményseprő mester vörös pecsétjében, amely a korai Gálics képeket hitelesíti, mint vörös vérfestékben, hemoglobinban, benne rejlik a másik nagyapa, a kovács attribútuma, a vas is. Talán csak ezen a molekuláris szinten van a fémnek életvivő szerepe Gálics opuszában. A másik oldalon, a levegőt szennyező civilizációs „vívmányok” és a túlburjánzó fehérvérsjtkek ugyanoda vezetnek, kéz a kézben járnak és a világ, ill. az életközösségek, de az egyes ember betegségeinek fokmérői. Gálics zarándoklásai az élet-halál cseresznyefáihoz jó egyezést mutatnak Csontváry zarándoklásaival a cédrusokhoz. A kettő között lényegi különbség valójában nincs is, talán csak a megjelenés formájában érhető tetten a differencia, amely egyben tükrözi a XX. század eleje, Csontváry kora és a század vége, Gálics kora közötti vizualitást (a század derekára váltak közkinccsé a mikro- és makrofelvételek). Ezen a ponton érdemes megjegyezni, hogy Csontváry idült légzőszervi betegségben szenvedett, élete, utazásai, művészete nem kis mértékben állt összefüggésben ezzel a századelőn kezdődő világgórral, a levegő szennyezettségével, melyre írásaiban is felhívja a figyelmet. A fa, mint oxigénforrás és a vörös vérfesték, mint oxigénvivő, tehát életekivalensek, és mint ilyenek, oppozíciós helyzetet foglalnak el Gálics lappangó leukémiájával szemben, de a világban látenszen, vagy manifeszt formában megnyilvánuló halálokkal szemben is.

Mit várhatunk ezek után?

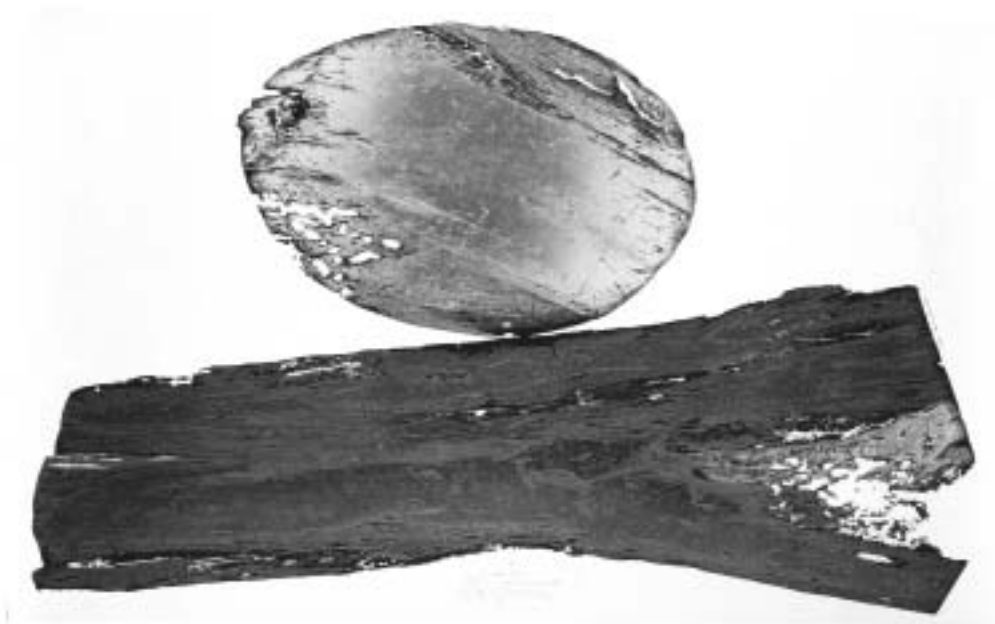
Természetesen további „csont leleteket”. A sámánizmusban járatosak körében közhely, hogy sámán csak az lehet, aki ún. fölös csonttal bír (pl. foggal születik, ha több ujj van egyik vagy mindkét kezén, lábán, stb.). Csontváry, aki sok más tekintetben magán viseli a sámánság jegyeit, amint ez műveiből is kitetszik, a nevében hordja a fölös csontot: egyszer Csont(váry), egyszer pedig Kosztka alakban. Jó tudni, hogy a kosztka a szláv nyelvekben nemcsak csontocskát, hanem magot is jelent. A mi Gálicsunk sincs híján néhány sámán vonásnak (gondoljunk pl. a hétfokú létrára, amely a sámánság attribútuma, vagy arra a képességére, hogy magára veszi a betegségeket, amely szintén a sámánokkal való rokonságot sejteti).

A csontok kérdésében hasonló a helyzet, Gálicsnál újfent megjelenik a (fölös?) csont, ezúttal szinte életnagyságban és félreérthetetlenül a Fosszília-M jelzésű, nagyméretű grafikai lapon, még hozzá lábszárcsont (Femur) alakjában. Hamisítatlan Gálics-képpel van dolgunk: leheletfinom, belső végteleneget érzékeltető, püspöklilás színárnyalatok, gondosan megmunkált, halálpontos, apró, finom, részlet gazdag, milliós titokzatos karcolat, pontocskák, vesszőcskék, lukacsok jellemzi ezt a nyomatot is, mely ezúttal egy felső lábszárcsont fejébe, szárába sűrítettik.

Gálics István: Fosszília-M, színes fametszet, 1993. 100x71 cm

Egyszerre érzékeljük a fegyverként lesújtó „gyilkos csont” belső feszültségét és a letaglózás külső aktusát. Egy „akciókép” kellős közepébe csöppentünk: Gálics néhány ezredmásodperccel a becsapódás előtt exponált, az utolsó pillanatot rögzítette. A folytatás a Fosszília-MS-X grafikán látható. Mintha egy képregényt lapozgatnánk, úgy következik az egyik kompozícióból a másik: jelen esetben történetesen azt regisztrálhatjuk, hogy a felső erő, a gyilkos csont-szerszám csorbát szenved, az alsó elem, az áldozati fa pedig derékba törik az aktus során. Az eredmény: két vesztes fél.

Gálics István: Fosszília-MS-X, színes fametszet, 1993. 100x71 cm

Az önmaga ellen fordult szervezet, az egymáshoz tartozást fel nem ismerő sejtek (autoimmunitás) ugyanazt teszik, mint az egymással háborúzó emberek, vagy mint a természetet maga alá kényszerítő civilizáció: eredendően egymás pusztulásának forrásai.

Mintha a legősibb fegyver, a humán lábszárcsont nyomná rá bélyegét erre a sorsképre, mintha a külső és a belső pusztulás-pusztítás képe volna ez a megigéző, csontba-fába kódolt költői látomás, de többről is szó van. A combcsont (Femur) a szervezet legnagyobb csöves csontja, melynek formája utáni jelentése: „Az, ami teremt”. Mitológiai példák igazolják azt a hiedelmet, hogy a femurnak a nemzésben szerepe lehet. (Dionüszosz Zeusz combjából született, egy ófrancia legenda pedig úgy tudja, hogy Szent Anna – Mária anyja – ugyancsak apjának combjából jött a világra, stb.).

Gálics ismét oly módon képes ábrázolni a valóságot, hogy archetipizálja motívumait, és ez által olyan koncentrált, végsőkéig letisztult képletekig jut, mint pl. jelen esetben a femur, amelyben egyszerre van benne a halál és a nemzés.

Gálics csontjában is ott van a mag!

Talán nem tévedünk sokat, ha megkockáztatjuk azt a kijelentést, hogy mesterünk legkiemelkedőbb műveit a következő „színfolt”, a Halicanum-Fosszília grafikai lapjai képezik. Ezen az alkotásoknak révén jutott Gálics alkotói pályájának csúcsára. A gigantikus színes fametszetek, melyekhez hasonlót világviszonylatban is alig lehet találni, már méretüket tekintve tiszteletet parancsolók. Gálics tisztában volt azzal, hogy a nyomatok nagyságának növelésével nem csak párját ritkító technikai tudását csillogtathatja meg, de azt még inkább tudta, hogy az üzenet, a mondanivaló is ezzel a dimenzió-növeléssel juthat igazán célba. (Zárójelben jegyzem meg, hogy Csontváry ugyancsak legnagyobb méretű festői vásznait tekintette legjelentősebb alkotásainak.)

Az 1994-ben keletkezett Halicanum-Fosszília III. 153x95 cm méretével igazi, világraszóló „arbográfia”. A „kétkomponensű” kép alsó, vízszintes óriásmotívuma emlékeztet arra a hatalmas mocsártölgy fosszili-umra, amelyet az 1980-as években a Mura folyó közelében, Alsólendva (Halicanum) határában találtak egy kavicsbánya ásása közben a földben.

Gálics István: Fosszília-Halicanum-III. 1994.
színes fametszet, 153x95 cm (részlet)

A fa-ösmeradványt bárki megszemlélheti a Hársfához címzett szálloda parkjában. Ha hinni lehet a krónikának, ezek a 40 méteres magasságot is meghaladó óriásfák képezték egykor vidékünk leghatalmasabb méretű élő tömegét, mind egyedi nagyságukat illetően, mind abban a tekintetben, hogy a maguk idejében hatalmas erdőket képeztek az egykori Mura árterületén. Jó tudni, hogy szűkebb pátriánk, Lendva-vidék Európában az egyik leggazdagabb lelőhelye ezeknek a fa-fossziliumnoknak, s a petesházi kavicsbánya tavának partján mind a mai napig várja néhány jobb sorsra érdemes fa-fosszilium matuzsálem, hogy beépüljön a köztudatba, ha másként nem, hát éppen Gálics grafikái révén.

Egy Gálics (gHalic)anum, de mondhatnánk Gács-nak is) Istvánnak kellett ideszületnie ahhoz, hogy az ősi életprincípium, amely fa-fossziliumokba íródott, megfejtessék, világgá kiáltassék. Gálics nemcsak az archaikus fát szakralizálta a művészi aktus révén, a helyet, Halicanumot is szent helyé avatta, életoltárt állított az élet földjére-vizére, bennünket pedig arra biztat, bátorít, kér, hogy vele együtt az életnek áldozunk, ha képeit nézzük. De mit is tehetnénk, van-e egyáltalán más választásunk, mint hogy átadjuk magunkat az ősi életfák kisugárzásának, hogy higgyünk az életelvben, az ötödik géniuszban: a FA szellemében?

A keleti kultúrák öt ún. őselemmel operáltak: a tűzzel, a vízzel, a levegővel, a földdel, és ötödikként, a fa révén, az élet is helyet kapott a hierarchia csúcán. Nem lehet vitás, hogy Gálics „fáinak” gyökere ebből a „keleti őshagyományból” táplálkozik, s ettől korszerű. Amikor Gálics fanyomatot készít, valójában ugyanazokat a (munka)folyamatokat ismétli meg, melyek a természetben lejátszódnak a fa fossziliummá alakulása során: nyomás által tartósít. Nem tesz mást a fametsző mester, mint maga is „fosszilizál”, de közben nem maga üzen, hanem hagyja, hogy a fa mondja el az ima szövegét, vagy hogy újra József Attilát idézzem:

*„Barátom, drága, szerelmes barátom,
akár borzalmas, akár nagyszerű
nem én kiáltok, a föld dübörög”*

(József Attila: Nem én kiáltok- részlet)

Valójában ez az óriás fa-fosszilium varázsolja elének a földet, amelynek élő mivoltát zöld színe szavatolja. Ezen a „bioképen”, Gálics legnagyobb alkotásán nem véletlenül uralja a zöld a mezőt (szerintem ez minden idők legnagyobb kiterjedésű zöld fametszete, valami olyasmi, mint az egyenlítői zöld öv a földgolyó körül). A növények zöld festékanyaga, a klorofil ugyanis a fotoszintézis kulcsmolekulája, olyan anyag, amely bizonyos értelemben analóg a vér hemoglobinjával, mindkettőnek köze van az oxigénhez. Az életet adó oxigén ti. általa, a zöld festékanyag által szabadul ki a széndioxid fogságából és éltet bennünket.

De odabent, odalent, a zöld felszín alatt ugyanaz a rákfene marja a gálicsi anyaföldet, mint néhány képpel korábban a világtüdőt vagy a világfát. A fehér halál (műtrágya?) ugyanúgy bomlasztja az élő földet, mint a leukémia a csontok velejét. Hát ezért dübörög a föld, a Föld!

Lehet aztán egy másik, egy külső oka is ennek a dübörgésnek. Lehet, hogy korábban már említett combcsont fejének (esetleg a kovács nagyapa kalapácsának) a becsapódása váltja ki, és innen ered ez a tojásdad idom, amely a kép felső zöldjén, egy itt felejtett, fából készült vaskarika? Amíg a visszszámítást jelző óra ketyeg, talán azt is észrevesszük, hogy tulajdonképpen egy és ugyanazon minőséggel van dolgunk, akár az alsó, akár a felső motívumot vizsgáljuk. Gálics mesterien „ragozza” a fát: ha kell, hosszába metszi, zöldre festi, és földdé komponálja, a kép aljára helyezi, majd ugyanezt a fát harántmetszetben mutatja meg és világtojás, Nap, Hold, csillag, vagy éppen kinagyított óriássejt (fehérvérsejt?, vörösvérsejt?, ondósejt (fej)?, petesejt?) képében a kerek égre akasztja, amely történetesen a földig ér.

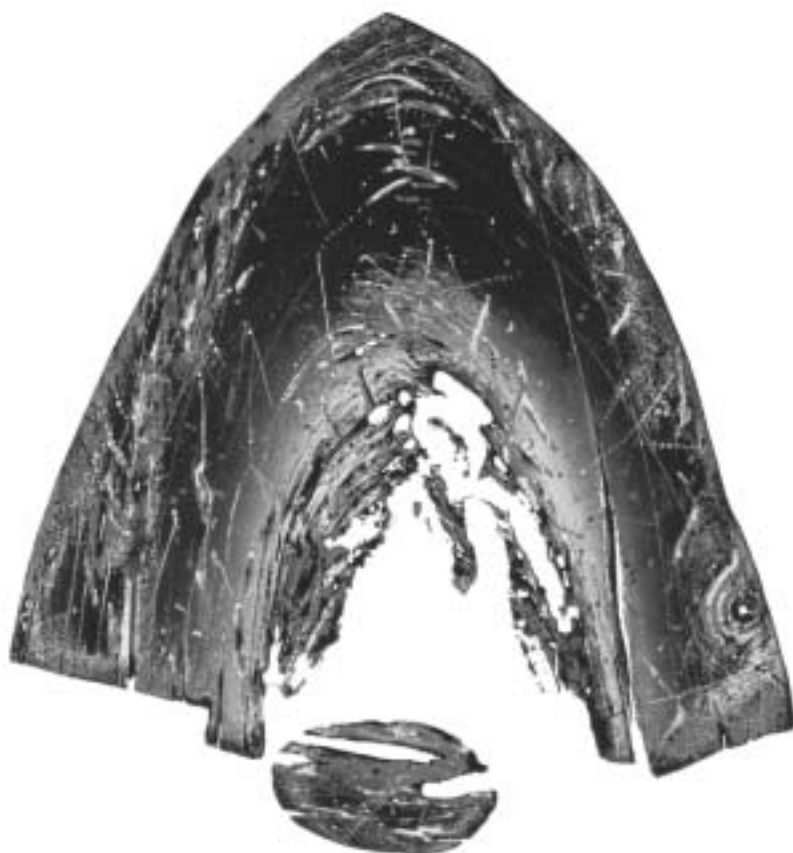
Mintha Gálics az utolsó képekben (sajnos csillagunknál a delelés és az alkony majdhogynem egybeesnek) ugyanoda jutott volna, mint ahonnan elindult, magához a teremtés misztériumához. A halálát megelőző néhány évben képi világát a kétrétűség jellemzi, a kompozíciók többségét egy fenti, égi, kerek és egy lenti, földi, téglalakra visszavezethető forma határozza meg. Művei a bibliai teremtés illusztrációinak tűnnek.

De mi is történik valójában?

Szó sincs semmiféle illusztrációról, Gálícs a kezdet kezdete óta saját belső órájára, metronómjára, na meg a „világidőre” hangolódott, ezek szerint él, alkot, hal... Természetesen mérlegelésről van szó, a világoosság és a sötétség, az élet és a halál méretnek meg a képekben, az alkotóban a szó szorosán vett és átvitt értelmében, és nem utolsó sorban a világ is megmértetési, egy apokaliptikus időnek néz elébe.

Gálícs 1993-95-ig készült Mérleg képei a bizonytalanság érzését váltják ki a nézőben, azt várjuk, hogy melyik pillanatban billen meg ez a törekeny egyensúly, s kerül alulra az, ami eddig fent volt, lesz a lent(i)ből fent.

1996-ban és a halál évében, 97-ben jelennek meg a kibillent egyensúly képei, ezek a már tényleg utolsó üdvözetek, Gálícsot ugyanis olyan gyorsan ragadja el a halál, hogy datálásra sem jut ideje, aláírni sem marad ereje. De vajon nem hitelesebb szignó-e az alsó régióba billent, széttöredezett kör motívuma a nyomaton, mint egy aláírás? És vajon nem a megfeszítés vagy a derékba törés diagramja-e a felső régiókba sodródott alap a Fosszília-MAX jelzésű grafikán, a VI. számú grafikai mappából?

Gálícs István: Fosszília-MAX, 1996.
színes fametszet, 65x50 cm,
a VI. számú grafikai mappából.
A világotjás kihullik a világfészkekből.

Igen, az utolsó képek talajt veszített, „alaptalan” nyomatok. Ezen a ponton újfent a Bibliát vagyunk kénytelenek idézni, János Jelenések könyvét. A 21. részben így ír: „Ezután láték új eget és új földet; mert az első ég és az első föld elmúlt vala; és a tenger többé nem vala”. Mi más volna ez, ha nem „negatív teremtés”, apokalipszis? Vagy a „földfészkekből” kihullott „világmag” megszületésének vagyunk tanúi ugyanezen a grafikán, egy kozmikus léptékű élet hajnalának? A kérdésekre a választ talán azokban a titokzatos jelekben, kódokban lelhetjük meg, amelyek, mint letekeredett „világ-DNS maradványok” szövik át mind magát a „világfészket”, mind a „világotjást”. Igen, ezek a képletek valójában DNS-fosszíliaumok.

A Halicanum-fosszília 1992-ből olyan, mintha a „hal ikonja”, vagyis a halál képe volna. Antropomorfizált, emberi profilokat idéző fejfák, kopjafa-fossziliások emelkednek ki a földből és nyúlnak alá az égből. Vajon kik ők? Régen eltávozott lendvai nők, férfiak, gyerekek? Vagy a még mindig föld alatt lévő halicanumi mocsárerdőben járunk, netán egykor volt világerdő temetőjében vagyunk, vagy Velencét látjuk alulról, azoknak az Adria medrébe döngölt cölöpöknek állít emléket ez a fametszet, amelyek az évszázadok alatt fosszilizálódtak, de még így is megtartanak egy várost már több, mint 1000 esztendeje?

Vajon tisztább lenne-e a világ levegője, ha azt a több milliárd szálfát nem vágják ki, s alapoznak meg vele egy úszó várost az akkori világ kufárjai? Ki tudja, lehet, hogy egyszer egy nagy áradás, egy új özönvíz viszi el a ma Velencét, „mert nem lesznek élő fák, erdők, amelyek a vizet megkössék, szabályozzák”.

Talán rokonai ezek a gálicsi Halicanum-fosszília fa cölöpök a festőbarát, Huzjan Zdenko híres „posztapokaliptikus cölöpemberkéinek”, akiknek egy-egy talpalatnyi földet jelentő fa cölöp jutott a nagy áradás utáni világból, Velencéből, s ezeken a sáros tengermederből kiálló cölöp-fossziliásokon foglalnak maguknak új hont, telepednek le, raknak fészket a túlélők. És amíg az alapkérdéseken töprengünk, egyszer csak megjelenik maga Gálics István, Lepke, az alsólendvai Csillag: mintegy a fából, a fa felszíne alól tűnik elő önarcképe, és mintha azt mondaná. „Ez vagyok én”, vagy (hogyan Füst Milánt idézzem): „Ez mind én voltam egykor”.

De kicsoda is ő valójában: fává vált ember? Emberré vált fa? Fába költözött fametsző, költő lélek? A fa lelkével, szellemével azonosuló utolsó sámán-mohikán, aki képes még életbevágó üzeneteket közvetíteni a mának, a jövőnek? És mi valójában a „gálicsi-fa”? Embernek otthont, rejteket adó, ember módon viselkedő szeretetlány? Mintha az önarcképben Gálics is ebben a szeretetfában találná meg végső otthonát, s mintha a honra lelésben, hazatalálásban olyan sorsra jutna, mint az ír Szent Borbála, akinek tölgyfahajléka az idők folyamán fa-kápolnává, kegyhellyé szenteltetett fel. Igen, Gálics is „faszentként”, beavatottként néz vissza ránk a fa odvából. De Gálics fái, fametszetei maguk is szent, kultikus fákká avatódnak, animisztikus léleklényekké, totemisztikus fa-ösökké, tabukkal övezett növényistenségekké, akiknek engesztelő szertartást kell bemutatni, embert kell áldozni.

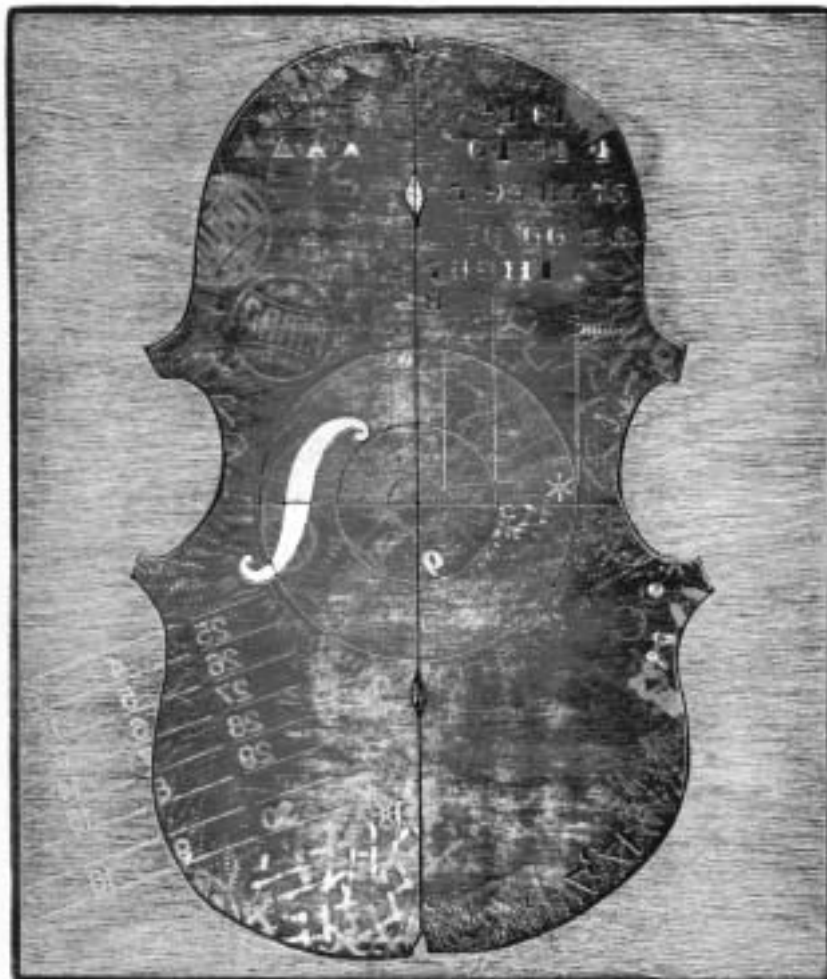
Gálics olyan médium, aki egyszerre végzi magát a szertartást: minden fán ejtett metszéssel magát sebzi, s minden magán ejtett sebből a fa vérezik, de Gálics, az alsólendvai csillag, Lepke az áldozat is. Vajon miért szerette Gálics István annyira a cseresznyefát? Talán azért, mert tavasszal pompázó fehér virágkoronával

Gálics István: Önarckép,
színes fametszet, 1993. 100x70 cm

ejtette ámulatba, mint a japánokat? Vagy a vérvörös, élettől duzzadó gyümölcsét, csonthéjas magját tisztelte? Tény, hogy mindig „hozott anyaggal” dolgozott, a cseresznyefái a „beavatás előtt” már legalább „két életet megéltek”: első életükben valamelyik alsólendvai gyümölcsöskertben vagy lendvahegyi erdőben kötötték a földet, tárolták a vizet, engedték magukba a Nap tűzét-fényét, s frissítették a széndioxidtól fáradt levegőt oxigénnel, táplálták az állatokat, embereket, adtak árnyat a melegben vagy melegítették letört, száraz gallyaik a tűz révén a fázókat. Másodszor pedig, mint fahasábok, deszkák, fából készült eszközök teljesítettek szolgálatot az ember közelében. Gálcs keze alatt aztán újra életre keltek, de már nem érheték meg vörösben kiteljesedő mivoltukat, egy tavaszi fagy elvitte a fehérbe borult koronákat.

Gálcs önarcképe 1993-ból egy forrásból táplálkozik a távoli festőelőd, a Muravidék középkori templomait freskóival ékesítő mester, Aquila János önarcképeivel. Mindketten rendhagyók abban a tekintetben, hogy önarcképeiket „beépítik” képi programjaikba. Aquila János ezt úgy éri el a maga korában, hogy azonosult a jánossággal, János evangelistával, ill. a sassal, a szent attribútumával, míg Gálcsnál ez a transzfiguráció abban nyilvánul meg, hogy művészetének alanyával és tárgyával, a (cseresznye)fával identifikálódik, és ebben a formában válik maga is a kép részévé.

Gálcs István: A nagy hegedű – XX-A, 1978

Péntek Imre

Helyi szellem(idezés) – kortárs műalkotásokkal

(Zalai Tárlat, 2005)

Manapság is szokás (bizonyos körökben) leszólni, fumigálni az ún. „megyei” tárlatokat. Kétségtelen, nem szerves, a művészi logikából következő képződmények, nem azonos stílusjegyek, művészi elképzelés hozza létre őket, hanem a hely kényszere, a „hely szelleme”. Kevés ez vagy sok? Én inkább hiszek Hamvas Bélának, aki azt írja Az öt génuszban: „A helyet nem szabad összetéveszteni a térrel...a térnek száma, a helynek arca van...Ezért nem határozható meg, csak lerajzolható...Nem megye, nem közigazgatási terület.” A helynek van (lehet) egy ilyen többlete (többletjelentése), amely persze vagy megjelenik, vagy nem. Tehát ne legyünk előítéletesek, elve elutasítóak, próbáljuk meg innen megközelíteni ezt a kétségtelen hagyományosnak tekinthető szemlét, felvonulást, helyzetfelmérést. Kirajzolódik-e az a bizonyos arc, arculat a megyében élő művészek munkáiból? De van még egy szempont, melynek meg kell(ene) jelennie a válogatás módszereiben: a minőség. Hiszen nagy a veszélye (kísértése) a provincializmusnak, a hivatássóssá deklarált amatőrizmusnak. Dr. Kostyál László – a tárlat kurátora – jól érzékelve a problémákat, a kiállításához kapcsolódó katalógus bevezetőjében a következőket írja: „A kortárs művészek territoriális elven szerveződő kiállítása nem épp új keletű találmány...valamennyi európai országban rendeznek országos, regionális, tartományi, megyei, városi és még ki tudja hányféle területi elven szerveződő kiállításokat.” Szól a szervezők felelősségéről is, mely őket a színvonal biztosításáért, a „határvonal meghúzásáért” terheli. S ennek vállalása elől nem lehet kitérni.

Talán ennyi „nekifutás”, indoklás elegendő a legutóbbi Zalai Tárlathoz, amely július elején nyílt a zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben. Ideje volt már, hiszen legutóbb 2005-ben volt alkalom szembesülni: hol tartanak művészek, vannak-e új alkotók, törekvések? Ki mennyire jutott a pályán? Április elején 41 művész kapott felkérést, hogy adjon be munkákat a szerveződő tárlatra. A felkérésben volt egy olyan kitétel, ajánlás, hogy – lévén Kisfaludy Stróbl -évforduló – a résztvevők egy-egy művel kapcsolódjanak a már klasszikusnak számító szobrász életművéhez. Nos, végül 31-en adtak be munkákat, amelyet háromtagú zsűri bíralt el, döntve a bekerülésről és a díjakról is. A zsűri tagjai dr. Géger Melinda (Kaposvár), Dabóczi Dénes (Sárvár) és dr. Kostyál László (Zalaegerszeg) művészettörténészek voltak.

Nos, néhány szóban foglalkozzunk azzal, miért maradtak távol néhányan. Volt, aki mellőzve érezte magát a korábbi (megyei) tárlatok rendezésekor, mások egyéb fenntartásokra hivatkoztak, míg néhányan – köztük országosan ismert (díjazott) művészek – nem értettek egyet a szervező elvvel. (Természetesen lehetett más oka is a távolmaradásnak.) S akadt művész, aki úgy érezte: képei nem kapták meg a kellő elismerést, ezért a megnyitó után elvitte őket.

Az előzményekről talán ennyit.

Nézzük inkább az anyagot – ami a térbe, illetve a falakra került.

Farkas Zsuzsa három tollrajzán szeszélyes, érzékeny (segéd)vonalakból, folthatásokból építi fel figuráit. A három közül az Ifjúság a legsikerültebb. A finom körvonalú női fej, a melankolikus arckifejezés tisztelgés a mulékony szépség előtt. Ferkovics József lavírozott tusrajzai közül egyik a holocaust áldozatainak emléke előtt tiszteleg. A halott test lábujjai merednek ránk vádlón – némileg Mantegna Halottsiratójának perspektíváját idézve -, mellette az elhagyott cipő. A kidolgozás elégtelensége az, ami miatt a kívánt hatás nem igazán jön létre. Hasonlóan a Rossz hírek című, perlekedő falusi asszonyt ábrázoló zsánerképéhez. Németh Miklós három tusrajza vérbeli, bravúros grafikus teljesítmény. A fiatal művész a szecesszió bűvöletében alkot, némileg az angol Beardsley „szellemujjai” által vezetve. Dekoratíván indázó, burjánzó „rajzszövevényei” egyszerre bájosak és elgondolkodtatóak. Éppen azért, mert sajátos szimbólumok, mitológiai utalások teszik őket többé játékos, ironikus rajztanulmányoknál. Iván, a képkeretező önmagát foglalja keretbe, míg a Halászkirályné legendája finton az eredeti legenda előtt. A legkomolyabb Az a másik kettő címmel látható, melyen a bűbájosan, már-már mulattatóan „kidekorált” két lator szenved el

a megfeszítés bibliai kínjait, középen a hiányzó korpusszal. Frimmel Gyula a mesterség felső fokán, a technikai tudás teljes birtoklásával készíti grafikáit, mint az itt szereplő lapok is mutatják. Talán a Göcseji Múzeumban rendezett tavaszi nagy, áttekintő tárlata után szerényebb helyet kapott a mostani kiállításon, három munkája három fogalmat kíván szemléletessé tenni, a vizualitás nyelvén (Nemszimmetria, Fény, Fölfelé). Melega István pasztelljei a bensőséges tájbrázolás remek példái (Felsőrajki dombok, Téli táj). A dombhátak hullámzó ívei, vonalritmusa épp úgy megragadó (lent), mint a felhők kék ellenpontja (fent). Nem beszélve a képmező horizontvonalán felsejülő erdő (fák) sziluettjének finom elrendezéséről, barnás-szürkés tónusairól. A Téli táj a fehér papírt írja felül a hómezőt meg-megszakító, szél borzolta, szürkés tájformációkkal, ugyancsak remekül érzékeltetve a vidék csendjét, békés hangulatát.

Dienes Gyula két tájképet hozott görög úti élményeiből. (Kappadókiai táj I. II.) Korrekt munkák, a felrakott színfoltok jól érzékeltetik a sziklás vidék vadságát, de nem többek. Bedő Sándor egyike azoknak, akik reagáltak a Kisfaludi Stróbl-ajánlásra. Stróbl nevelő tája címmel egy varázslatos, mesés hangulatú tájképen idézi fel a hullámzó, harsány, mélyzölddel festett zalai dombokat, a szántások és vetések sávjait, az elszíneződő lombú fákat, s a dombokra épült játékszerű házikók fehér falának foltjait. Az In memoriam Kisfaludy az ifjú poéta alakját idézi fel, aki a versírás mellett szívesen rajzolt, festett. Mindkét képe az igényes, elmélyült piktúra szép példája. Palágyi Ödön ezúttal erőteljes, nonfiguratív munkákkal jelentkezett. A Szobrász születik a Kisfaludi Stróbl-ajánlás terméke (lehet), a sárgás tónusokkal festett, plasztikus, organikus formációkkal zsúfolt mű a táj és az ember misztikus kapcsolatának „víziója”. Anatómia című – szinte már reliefszerű „képe” – a biológiai metszetek felvételeit transzponálja rejtélyes látvánnyá. Kotnyek István egyre izgalmasabb, szuverénebb festői világot épít. A sejtelmes formákkal telehintett, olykor pasztelles színhatású képein a realitás (az álom) és hihetetlenül felgazdagított felület gazdag játékeit találjuk. A festékrétegek egymásra dolgozása, kápráztató variációja, telítettsége elbűvöli a szemet. A Szalvéta című képe kis fura csendélet, sajátos optikából nézve. A szalvéta mintái és a körötte lévő gyümölcsök, almák, körték sajátos egységbe „folynak”, egységes kedves, hangulatos látvánnyá alakulnak. Hasonló perspektívából készült a Zsiga agyaggolyói című kép is. A „golyók” szinte beleolvadnak a sárgás-agyagos felületbe, melyeket (valószínűleg) egy gyermekkéz gyúrt. Kevésbé sikerült az „...és a köpeny”, mely ugyancsak Kisfaludi Stróblot, a mestert ábrázolja, az elkészült művel és modelljével, munka közben. Mintha színezett archív fotót látnánk, kissé modoros beállításban. Az ötlet jó, talán a szándék nem találta meg a maga átütő, érvényes formáját. Ágh Edit ismét színvonalas, kiegyensúlyozott kollekcióval jelentkezett. Finom, sejtelmes szürrealisztikus jeleneteit/jelenéseit festőileg is kiválóan adja elő. Merész vágások, áttünések teszik izgalmassá, feszültté kompozícióit. Három képe közül talán a Pillanat műve sikerült legjobban. Az ablakból kieső (kiugró?) nőalak kétségbeesett, kapaszkodó mozdulata és a fölötte fölényeskedő férfi arckifejezése valami tragédiát sejtet. Alaposan meg kell figyelni ezt az opálkékes árnyalatokkal festett miniatúr „balladát”, s ez a művész érdeme. Nagy Kálmán is elsősorban a színekkel akarja előadni mondandóját a világról. Erőteljes ecsetvonások, intenzív koloratúra, redukált, szimbólumokká váló formák – ez jellemző képeire. A Rhapsody in blue a Gershwin zene élményét sűríti koncentrált festői látomássá, míg a Sodrásban a sárga-piros színekkel festett vízesés dinamikáját idézi meg. Tánczos György újabb képein a „régifotó” titkait kutatja, olykor meglepő eredménnyel. Ezek a „fotófestmények” több kiállításon is sikerrel szerepeltek. Ezúttal ennek a stílusnak újabb két meggyőző darabját láthatjuk Anno I és II. címmel. A tortát fújó gyermekarc, a naiv igyekezet, az amatőr beállítás, a szürkés tónus – mind-mind sajátos nosztalgia kifejeződései. A születésnap „emlék-kép” köré festett sárgás pöttyök még inkább kiemelik a múlt időnek e kedves szegmentumát. Ludvig Zoltán lebegő, hajlongó organikus formációit ma már nem nehéz felismerni, annyira jellegzetesek, egyéniek. A szervesség dekoratív (amorfitásba hajló, képlékeny) megjelenései, átváltozásai, áttünései azonban egy idő után túl kiismerhetőek, túl sok bennük az ismétlődő elem. Talán a kevesebb több lenne. Két képe közül az Éltető Nap a karakteresebb, a spontán, vastag, kidomborodó festéksurgás és a tudatos képszervezés igen szép, fakturális felületet ad, amelyben megjelenik a fény iránti pogány áhítat is. Ludvig Dániel visszafogottabb, kevesebb motívummal dolgozik. Az első hajnal kékeszürke képmezőjében megjelenő falevelek – melyek egyúttal stilizált díszítő elemek – az elmúlás, lehullás dekoratív díszletei. A Moulin Rouge szintén egy remek szecessziós

Ágh Edit: A pillanat műve

Farkas Zsuzsa: Egy nő

Melega István: Felsőrajki dombok

H. Póka Emőke: Műzsák álma

„stílusidézett”, de ugyanakkor pompásan megfestett, erotikus női akt is. Szekeres Emil régóta gyarapítja a maga groteszk panoptikumát: két képe újabb leleménye ennek a lényegre törő oeuvre-nek. A kismimizett magyar paraszt deformált, eltorzult, komikusan szenvedő alakját a történelem formálta ilyenné, a kétségtelen kidolgozott, eszközeiben kiérlelt festői vádbeszéd azonban túl didaktikus. A magyar valóság show hasonlóan túlhangsúlyozza a közhelyes jelképet, ezért nem igazán hat. Haraszti László már régóta az organikus nonfiguráció, szerves kubizmus útját járja, kifejező szimbólumokkal, jelzésszerű ábrázolással adja elő témáit (Találkozás, Család). Az analizáló szemlélet, némi lírai beütéssel sajátos archetipusokat teremt, többek közt a férfit és nőt, máskor fogalmak visszaérzékielésére vállalkozik. Változó sikerrel. Nemes László zene-sorozatának két szép darabját adta be a tárlatra. A vastagon felrakott, élénk, tiszta színek – a piros és a zöld – előtérben feltűnik, kirajzolódik egy brácsa „feloldódott” sziluettje. Ő is a színek „nyelvén” fogalmazva akarja megragadni a zene „lényegét”, esszenciáját. A hangszer rész(letek)nek kell felidéznie a teljességet, azt az érzelmi hullámozást, melyet az általa keltett hangzás kivált. A hangok és színek összetartozását sugallja a kép, mintegy az ecsetjárás crescendójával. Stamler Lajos kalligrafikus képei a jelentésüktől megfosztott jelek líráját közvetítik. A Laudatio funebris – (gyászbeszéd) – a háttérben egy elmosódó arccal/koponyával – az emberi személyiség törekenységét, esendőségét vetíti élénk. A létező kegyetlen érvénytelenítését. Vannak szituációk, amikor eltorzulanak, elveszítik érvényességüket a megszozott közlendők, a paradox, a lehetetlen válik megcáfolhatatlan igazsággá. Vagyis lázadássá, a megdöntetlen igazságokkal szemben. Budaházi Tibor eljárása hasonló: az íráskép felbomlása, fellazulása és elmosódása – a jel(ek) eltűnése, megsemmisülése válik vizuális ornamentalsé, jelentéssé. A geometrikus alakzatok – főként háromszögek – szinte belehasítanak ebbe a lágy, aleatorikusan szervezett struktúrába/felületbe, ezzel keltve feszültséget. A szürke, a fekete és a fehér – sajátos reduktivista színhasználat – mégis képes drámai hatásra, képes a steril képmezőbe rejtélyesen sugárzó energiákat koncentrálni. Az időről, az idő rétegeiről szólnak Budaházi képei, a „fekete lyukról”, amely megnyílik, és elnyelésel fenyegeti a létezést a jelek megszakadó fátyla mögött. (Alak, Jel I.-II.)

A szobrászok kollektívája – melyből sajnálatosan hiányzanak a Munkácsy-díjas Fischer György művei – mennyiségileg kevesebb, de minőségében egységesebb, mint festőké, grafikusoké. Kovács Attila – aki 2000-ben még nem szerepelt a megyei összeállításban – egyetlen munkája egy rendkívül összetett szoborkompozíció, Szent István király címmel. A bronzból öntött arcél kivágot csak az áll, a száj, a szem és a homlok részletét ábrázolja, stilizációjában is határozott férfit érzékeltetve. A némileg szakrális ábrázolást egy, a homlokra applikált korpusz teszi teljessé, mint a szentség attribútuma. A valójában „kereszt-té” váló arc a keresztény király emberi lényegét kívánja szimbolizálni. És nem is sikertelenül. Horváth László kisplasztikai minimalista, jelzésszerű megformálásukkal a maximális hatást érik el. A Fogoly a börtöne, a bezártság „héja”, félgömbje előtt görnyedő, „áthúzott” ember, akinek ez sorsa, végzete. A Memento egyetlen kézfejjel, a görcsösen meggörbülő ujjakkal is érzékeltetni tudja a mélységből, a pusztulásból kikapaszkodó lény halálos erőfeszítését. A Prófécia akár a bibliai „mene, tekel, ufaraszin” jóslatának beteljesülését is jelképezheti a három lerombolt, omladozó toronnyal. Ha van plasztikai szenzibilitás, ez Horváth László műveiben érhető tetten. Szabolcs Péterné Takács Ágnes – tán ihletet kapva férje munkásságától – remek csecsemőportrét állított ki Gyermezem címmel. Ismeretes, hogy Szabolcs Péter gyermekszobrai a legjobbak közé tartoznak, most az iparművész feleség az anyaságából eredő, legbenősegebb élményéből merített, amikor megmintázta a hunyt szemű, kissé bumfordi csöppség még kialakulatlan, de mégis kedves arcvonásait. Szabolcs Péter egy terrakotta Önportréval és egy érzékeny kisplasztikával (Terhes nő) képviseltette mára kiteljesedett szobrászatát. Az Önportré szándékoltan puritán, tiszta formákkal, mesterien mintázott férfifej, már-már a római büsztökre emlékeztet, melyről a komolyság a (művészi) emberi öntudat, magabiztosság árad. A Terhes nő ugyancsak bravúros kisplasztika, mely képes a nő – illetően, áldott állapotában is – az érzéki vonásokat érzékeltetni. A kibomló ruházat, az előbukkanó mellek, a kidomborodó, viselős has – mind-mind az anya és nő szétválaszthatatlan kettőségének megmutatkozása. A lábujjak groteszk egymásba fonódása a hiúság esendőségét, a zavart jelzi. Mégis, a nő princípium lényegére tapint ez a kis mérete ellenére finom részletekben, megfigyelésekben gazdag szobor. Németh János két erőteljes, mitológiai utalású szobra is alkotója újabb törekvéseiről ad hírt.

Fimmel Gyula: Nem szimmetria

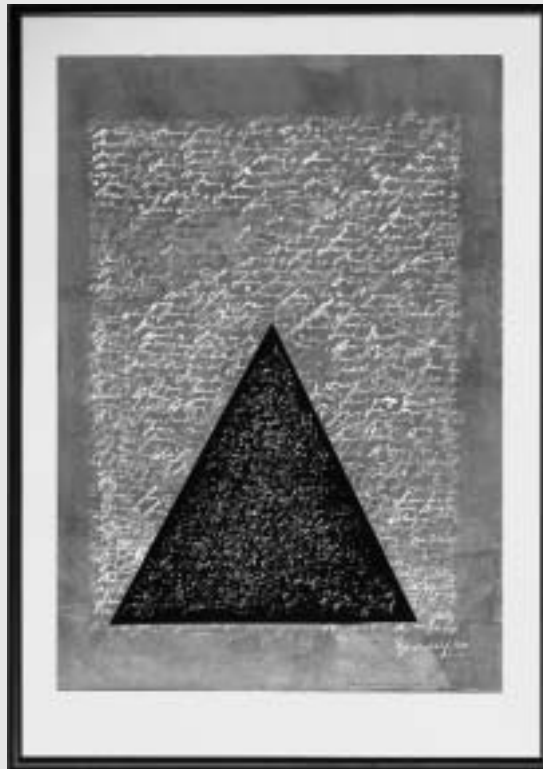
Szekeres Emil: A kismizett magyar paraszt

Horváth László: Fogoly

Németh Dezső: Gyökerek

Budaházy Tibor: Jel II.

Ludvig Zoltán: Éltető nap

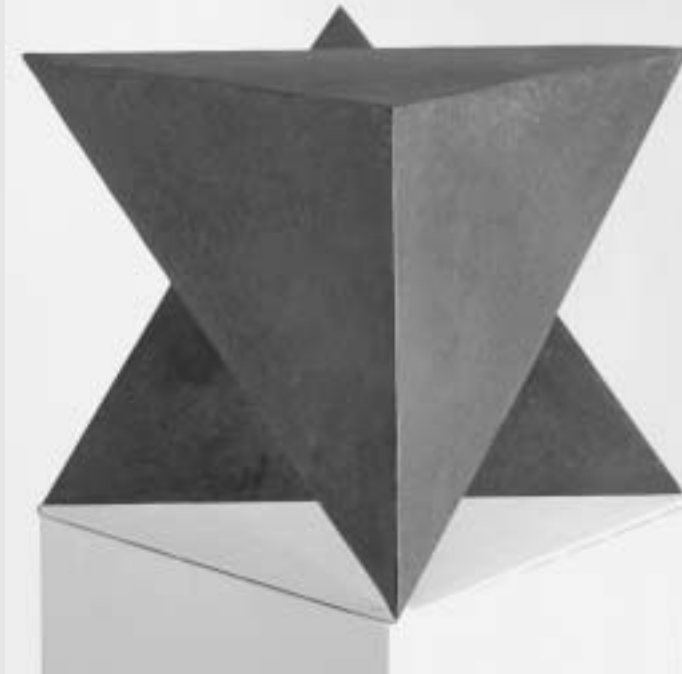
A fekete színűre égetett munkák egyike, a Szirén – testén fehér színekkel festett tollazattal – inkább riasztó, mint csábító jelenség, inkább az eltorzult, erőszakos nőiség imágója. Hiányzik belőle a kecsesség, a varázsolni tudás, valószínű éneke is rekedt, visszatartó rikácsolás. Anti-szirén ez, a mitológiai téma kifordítása, (modern?) kontrasztja, bravúros megformálásban. A Bika hollóval talán egy baljós (álom) szimbólum megtestesítője, a bika erejét a (vész) madár töri meg. A korábbi állatszobrok mesei realizmusa az újabb művekben mély szimbolikával, mitologikus utalásokkal társult. Ezek felfejtése újabb szakmai kihívás a műértőknek, elemzőknek. Farkas Ferenc – mint az elmúlt két év bizonyítja – izgalmas, új munkákkal jelentkezett, több kiállításon mutatta be ezeket, s köztéri munkái is figyelemre méltóak. Művész-sorozata, mely a klasszikus és modern, hazai és külföldi mesterek (élet)művét és alakját sűríti meggyőző plasztikai erővel egyetlen jelenetű, portrévá, kivételes teljesítmény. A kiállításon ezekből két nagyszerű darabot láthatunk: Michelangelo-t és Van Gogh-ot. Michelangelo szinte beletorzult a munkába, fáradt mozdulata, befelé néző tekintete a művészóriást emberközelbe hozza. Üres koponyája, mint valami áldozati kehely, mely csordultig telt rajongással, önfeláldozással s kiűrésre vár – kiűritője az a Jahve, akinek teremtő alakját a Sixtusi kápolna mennyezetén megfestette. Van Gogh portréja a zaklatott, impresszionisztikus felület kialakításával is adózik a foltfestészet zsenijének, aki – híres önarcképére utalva – pipáját szívja. A szobrász című lendületes kiplasztikája hódolat a mesterségnek, látjuk a megkapó műtermi jelenetet, amint a művész – a forgóállványon állva, azokat beállítva, mint egy színpadon – a fölé magasodó anyagba beleviszi a műteremtés, a formálás első, határozott mozdulatát.

A nonfiguratív stílust ketten képviselték, Németh Dezső és Cseh Róbert. Németh Dezső színezett fa elemekből alkotta érdekes plasztikáit. A Gyökerek valóságos „gyökérglóriát” fon a szervesség, a fa életerejé fölé. A Zsiga lovagol esetében a gyermekek által kedvelt kockákra emlékeztető formációkból (kubisztikus szegmentumokból) rakja össze kedves, játékos hangulatú kompozícióját. Cseh Róbert Vava-sorozata purista, minimalista elképzelésekből indul ki: szigorú geometriával szerkesztett vas alakzatok – melyeket „nemes” rozsdá borít – együtt- és szembeállításából hoz létre, szervez izgalmas, az átfedések-átmetszések látványát variáló mű-együttest.

Az iparművészek sajátos határesetű művekkel jelentkeztek. Hadnagy György a falap természetes, párhuzamosan futó erezetét használva háttérül, sűrű, meg-megszakadó vonalhálból alkotott egy, mármár plasztikus hatást keltő, dinamikus áramlásmoделlt. Hasonló eljárással készült a Szelek szárnyán és a Jel című műve. H. Póka Emőke a régi mintás ruhadarabokat, csipkefüggöny- és terítőrészeket applikálja, dolgozza össze egységes kompozícióvá. Nosztalgikus hatásoktól sem mentes, spirituális-művészi utalásokkal „átszőtt” munkái különleges textil kollázsok, melyek álomszerű jeleneteket idéznek meg a múlt polgár világának divatszínházából (Múzsák álma, Spirituális kapcsolat). Kustár Zsuzsa nagyméretű tűzománc-lapjainak fotóit hozta el, kár, hogy kisebb méretű, mesés-mitikus hangulatú műveivel nem találkozhattunk.

Mit mondhatnánk végezetül? Feltétlenül gyakrabban kellene hasonló, csoportos kiállításokat rendezni. A városi és a megyei tárlatok rendszere, „menetrendszerű” érkezése fontos a művészeknek, akik a műhelyükben elkészült munkáikról itt és így kapnak visszajelzést. (Reméljük, a ZALA'ART nyomába lépő Vajda Lajos Művészeti Egyesület meghatározó szerepet játszik majd ebben.) Fontos az érdeklődőknek, akik elvárják, hogy az általuk mecénált művészeti élet újabb produktumairól tájékozódhassanak; s közönség, érdeklődés nélkül a kortárs művészet légüres térbe kerül. S fontos a szakmai megmértetés szempontjából, hisz érvényes értéktételek nélkül torz, hamis, félrevezető képzetek jönnek létre a művekről és ebben az esetben a bennük megjelenő helyi szellem(iség) – tágabb összvetésben – csak mulatságos kísértet lesz. S ez nem épp kívánatos.

*(Zalaegerszeg, Városi Hangverseny- és Kiállítóterem,
2005. július 4 – augusztus 29.)*

Cseh Róbert: Vava I.

Stangler Lajos: Laudatio Funebris

Varga Enikő

Jelentés a kakasülőről

Már az elején szükséges jelezni, hogy a Pécsi Országos Színházi Találkozóról adott beszámolómnak meglehetősen töredékes. Lévén, hogy évről-évre egyre bővül a POSZT programkínálata, és mindenre kiterjedő képet, különösen az egyre bővülő kísérőprogramok miatt, egyre nehezebb adni. Ugyanakkor azért is – és ez egyben a fesztivál gyengéje –, mert a találkozó alatt „civilként”, egyetemistaként egyaránt nagyon nehéz bejutni az előadásokra, vagy ha mégis sikerül, a szó szoros értelemben korlátozottak a látás lehetőségei. Már legalábbis ami a nagyszínházi (értem ez alatt a Nemzeti Színházat és a Kamara Színházat) bemutatókat illeti. A főiskolás előadásokra, melyek a város különböző helyszínein kerülnek bemutatásra, minden érdeklődő beülhet. Úgy tűnik, itt még minden néző komolyan számít, fontos, hogy mindenki bejusson, mindenki lásson (ez mondjuk egy színházi fesztivál esetében nem utolsó szempont), Zsótér például maga keres helyet a későn érkezőknek a színművészetisek Arturo Ui előadása előtt. Kár, hogy ugyanezt a Stuart Mária esetében már nem teszi, jelen sorok írója az esti, tíz órás előadás hivatalos (értem ez alatt: érvényes belépővel rendelkező) nézőjeként azon bánkodik, hogy egypár üres székkel vél felfedezni a nézőtéren, miközben egyetemisták hada toporog az ajtónál, azt remélve, hogy még ha földön ülve is, de végignézhetheti az egyik legizgalmasabbnak ígérkező produkciót. Balázs Zoltán a tavalyi fesztiválon egyenként vitte be a jegy nélküli nézőket és keresett nekik helyet. Így mellesleg az is elkerülhető (az ilyenkor KÖTELEZŐ kultúrmisszió túl), hogy a mindenre elszánt kívül rekedtek ne a zsinórpadról nézzék végig az előadást (ahogy az a Stuart Mária esetében történt), ahonnan csak az előadás töredékét vagy annak pusztán „rádiójáték” változatát kaphatják.

A Pécsi Tudományegyetem bölcsészkarán működő Színház Specializáció diákjainak a POSZT szinte az egyetlen lehetőség arra, hogy JÓ színházi előadásokat lássanak (ami egy ilyen képzés esetében nem utolsó szempont). Furcsa ugyanakkor az a tendencia, ami az idei rendezvénysorozaton egészen félelmetes formát öltött. A színházak bejáratainál az előző évekből jól ismert jegyszedő nénik mellett kidobó emberek (!) jelentek meg. Kétségtelen, hogy valamilyen módon korlátozni kell a betóduló tömeget, ugyanakkor megengedhetetlen, hogy Pécs város egyetlen nagyszabású művészeti fesztiválján (melyre tudvalévőleg az obligát szakmai körökön túl szolid, helyi értelmiségiek és egyetemisták látogatnak el) biztonsági emberek tartóztassák fel a színházrajongókat. A POSZT első éveiben sokkal rugalmasabban és sokkal inkább befogadó módon kezelték a kívül rekedteket, akkor még feltöltötték az üresen maradt helyeket, mielőtt becsukták az ajtókat. Az állandósult kakasülő-nézőnek irritáló látni a szabadon maradt helyeket, számára minden első felvonás tökéletesen élvezhetetlen (ami óriási pazarlás egy ilyen helyzetben), mivel csak a második felvonásra küzdi le magát a mindvégig üres ülésekig, ahonnan már emberi körülmények között élvezheti a darabot. Ismerve a Pécsi Nemzeti Színház nézőterének nem túl közönségbarát szerkezetét, nem csodálkozhatunk azon, hogy Mácsai Pál például lezáratott bizonyos páholyokat (melyekre „normális” esetben gondolkodás nélkül adnak el jegyeket, mint ahogy a kakasülőre is); kár, hogy ezt a példát nem követték többen, ha másra nem az előadás minőségére való tekintettel. Azok ugyanis, akik fentről néznek (és ez nem kevés embert jelent), lényegesen rosszabbnak látnak mindent, vagy legalábbis nagyon jó produkciót kell létrehozni ahhoz, hogy a töredékes élmény ne legyen tökéletesen illúzióromboló.

Volt persze erre is példa, Novák Eszter Szerelem-rendezése szó szerint annyira átütő volt, hogy még a kakasülő-néző számára is tökéletesen élvezhetőnek bizonyult. Úgy tűnik a „jó darab”, „jó színész”, „jó rendező” ritka szerencsés együttállásának hatóköre igen messzire kiterjedt ezen az estén, azt hiszem erre szokás azt mondani: „egész estés felhőtlen szórakozás”, és ezt az irónia mindenféle felhangja nélkül, a lehető legkomolyabban értsük. Tóth Ildikó, Csomós Mari, Varga Zoltán, Gidró Katalin és Kovács Vanda ugyanis olyan összjátékot produkáltak, melyre minden kétséget kizáróan megkaphatnák a „POSZT komikusai” díjat (Tóth Ildikó akár egy személyben is, különösen, ha figyelembe vesszük a Negyedik kapus alakítását) – amennyiben persze létezne a kitüntetés. De a jelen díjkategóriák mellett sem Tóth Ildikó, sem

Varga Zoltán nem vehetett át semmit – pedig a legjobb férfi mellékszereplőnek járó jutalmat a színész nyugodtan elvihette volna.

A még-nem-létező és a ki-nem-osztott díjak lajstroma tovább sorolható. Amennyiben értékelnék a „leghumorosabb rendezést” – csak hogy továbbvigyük ezt az ámokfutást –, azt kétségtelenül Zsótér nyerné – és ezt is az ironia mindenfajta felhangja nélkül értsük (idén sem a rendező, sem a Stuart Mária főszereplője, Spolarics Andrea sem kaptak semmilyen elismerést). Zsótér Stuart Móriájában olyan finoman és mégis olyan erőteljesen van jelen a humor, mint talán még egy eddigi munkájában sem. A hátsó falon lévő ablak mintegy belső vágásként reflektál az előtér történéseire, egyidejűségével redőzi tovább a külső teret, a keretet, a humor legpimaszabb gesztusaival demonstrál egy nála sokkal nagyobb és tragikusabb tábló belső tükréként. A fesztivál legpoétikusabb, legmegindítóbb előadása. És még „a humordíjat” is elvinné.

Ha már a „kívülrekedtség” tematizálódott írásunkban, és hogy hiányérzetünket némileg enyhítsük, folytassuk a sort egy harmadik „mellőzöttel” (már legalábbis ami a dotációt illeti), a beregszászi Tótékkal. Nemigen látni példát olyan Tótek rendezésre, ahol az Örkény-darab története ilyen nyilvánvalóan egyidejűsítve lenne a fasizmussal. A színpad jobb oldalán látjuk a család életét, a balra pedig egyfajta kar jeleníti meg a „kordokumentumokat” – Karády-dalok, hadállások jelentése, stb. –, melyek tükrében tökéletes értelmetlenségében áll előttünk a világháború. A két szín párhuzamos szerepeltetése a végsőkig fokozza az iszony megjelenítési módjait. Az előadás végén lángba boruló fabudi pedig mintegy szürrealista motívumként a háború értelmetlenségét manifesztálja. Katartikus előadás és olyan csapatjáték, melynek a legjobb társulat díja méltán járt volna.

Írásunk a mellőzöttek védőbeszéde, ugyanis egy ilyen sikeres és jól működő fesztivál nem kezelhet arrogánsan bizonyos dolgokat: például nem léphet fel militáns módon – még ha ez a szó kicsit túlzó is – egy olyan réteggel szemben, amelyből szerencsés esetben a POSZT későbbi, „felőtt” nézői lesznek. Ami pedig a díjazást illeti, írni kell mindarról, ami méltánytalanul elmaradt. Ami pedig jól működik, azt már úgyis megírták.

„Novák Eszter Szerelem-rendezése szó szerint annyira átütő volt, hogy még a kakasülő-néző számára is tökéletesen élvezhetőnek bizonyult.”

„Zsótér Stuart Móriájában olyan finoman és mégis olyan erőteljesen van jelen a humor, mint talán még egy eddigi munkájában sem.”

A színpad jobb oldalán látjuk a család életét...

Chak István

Fjordulatok

**Évadvégi beszélgetés Hajdú Sándorral,
a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház karnagyával**

Chak István: – Hamarosan oda térsz vissza, ahonnan 52 éve elindultál, ahová most mégsem nyugalomba vonulsz, hiszen karnagy teendők várnak – szülővárosodban, Nagykanizsán –, ahol nem csak a zenei pályára készültél anno, de – ebben biztos vagyok – elsősorban nem is a komolyzenei tevékenységed alapján emlékeznek rád. Miért alakult így, miért nem lettél vegyész?

Hajdú Sándor: – Lehetséges, hogy az alkatban kell keresni a választ: én Ikerk havában születtem, június kellős közepén, s az Iker-jegyű hajlamos arra, hogy többoldalú legyen. Nyolcadikos koromig rettentően érdekelt a vegyészet, s én a vegyipari technikumba szerettem volna kerülni, csak hát – származásomra tekintettel – Nagykanizsán sehova sem nyerhettem felvételt. Mivel anyám ragaszkodott hozzá, hogy továbbtanuljak, s mivel akkor már néhány éve zongoráztam is, Győrbe kerültem zenei szakiskolába, gyatra zongora-tudással, s – apám révén – némi protekcióval. Itt derült ki, hogy a zenéhez van alkalmasságom, s abszolút zenei hallásom van. De az Iker itt is vissza-visszakacsint, mert a Révai reálgimnáziumban – ahova párhuzamosan jártam –, a legjobb voltam matematikából, fizikából, s természetesen – amit imádtam! – kémiából. Azért a zene is elkezdett dolgozni bennem. Ez egy furcsa dolog, olyan lehet, mint a versírás: az ember megír valamit, aztán elkezd ízelegni – itt nem jó, ott nem jó, stb. Amikor az ember erre a szintre jut, úgy érzi: ez klassz dolog – s a vegyészet kezdett háttérbe szorulni. Amikor a szakiskolát trombita, zongora és zeneszerzés szakon elvégeztem 59-ben, visszakerültem Nagykanizsára. A zeneiskolában tanítottam 3 hónapot, ahonnan 3 évre hívtak be katonának, Budapestre. Közben felvettek a Zeneakadémiára, jártam a karnagyképzőbe, mindemellett Szelényi Istvánnál elvégeztem a zeneszerzés tanszakot. Már ötödéves voltam – s egy éve nős –, amikor újra feltámadt az érdeklődésem a vegyészet iránt, s elkezdtem bejárni a műszaki egyetemre. Jól is ment volna, de feleségem véget vetett ennek azzal, hogy úgy gondolta, én oda csajozni járok. Persze, nem így volt, de akkor dönt el – végleg –, hogy nem leszek vegyész.

Ch.I.: – Te szereztél dirigensi jogosítványt, s téged dirigáltak?

H.S.: – Olyannyira, hogy 66-ban, amikor végeztem, az Állami Balettintézetbe kerültem korrepetitornak, az egyetlen pesti állásba –, mert feleségem nem akart vidékre menni.

Ch.I.: – Így kerültél aztán még távolabbi vidékre, s jó időre távol a komolyzenétől is...

H.S.: – Igen, mert még abban az évben, decemberben, megkeresett Bergendy Pista: mennének Svájcba, szükség lenne egy zongoristára, vállalom-e? Vállaltam. Svájcba 69-ben végleg hazajöttünk, egy kicsit átalakítottuk a zenekart – ekkor került az együttesbe Demjén Ferenc –, s elkezdtünk lemezeket készíteni, ami nem volt könnyű, hiszen akkor már nagyon népszerű volt az Omega, az Illés és a Metró is. Az együttesben 79-ig maradtam, amikor átpártoltam a Pannónia Expressz zenekarba, akikkel négy évre kimentem Norvégijába. Egy hajón zenéltünk, mondhatom kedvelték a muzsikánkat. Hazatérésem után két év harkni következett, zongorakísérőként jártam az országot, majd – vissza a komolyzenéhez – négy évre karmesteri állás Kecskeméten...

Ch.I.: – Közel húsz év után újra a „szakmában”. Szavaidból arra következtetek, ismét váltás következett.

H.S.: – Zenei vezető lettem a békéscsabai színházban. A színházi világgal nem akkor találkoztam először, hiszen a győri iskolás évek végén, 58-ban, egy darab erejéig, már voltam zenei vezetője a győri szín-

**A Márk passió próbáján,
Nagykanizsán 1995**

háznak, sőt az akadémiai évek alatt, s még utána is egy ideig, korrepetítora voltam a Színházművészeti Főiskolának, ahol olyanokkal dolgozhattam együtt, mint Várkonyi Zoltán, Békés András. Nagyon sokat tanultam tőlük, pl. azt, mi az, hogy zenés mesterség. Megfogott ez a világ. A zenésznek a színház a legnagyobb lehetőség – irgalmatlanul sok dolga volna...

Ch.I.: – Hogy kerültél Zalaegerszegrre?

H.S.: – Vas-Zoltán Iván rendező hívott korrepetítornak a Kabaréhoz¹. Képzeld el: próba Zalaegerszegen, autó, előadás Békéscsabán, vagy Győrben, vagy nem tudom hol,

másnap ugyanaz. Iszonyú volt! Amikor megvolt a bemutató, rögtön megbíztak az Én és a kisöcsém² zenei vezetőjének. A bemutatón az akkori igazgató, Halasi Imre akkora gázsit ajánlott, ha maradok, ami háromszorosa volt az addiginak. Maradtam két okból: aki ekkora gázsira azt mondja, hogy nem, az nem normális, kettő: én innen indultam, Zalából...

Ch.I.: – Nyilván, nem előzmények nélkül, de nem kis meglepetést keltett az Iskolaszék című bergendys sláger után a Márk passió³. Miért írtad meg, mi vezérelt?

H.S.: – Mindig is munkált bennem: írni, írni, írni és mindig jobbat. Hogy mi hajt? Hírnév, hiúság, irigység? Becsvágy? Nem tudom, de folyton itt munkál bennem. Tudom, hogy nem vagyok egy Bartók, vagy Mozart, hogy ugyanilyen zeneszerző, mint én, van még legalább háromszáz Magyarországon, de nekem van egy nagyon-nagy szerencsém: én nem az íróasztal fiókjának írok. Kórusműveket komponálok, amik nem hangszerigényesek, és bármikor előadhatók. Valószínűleg a dal-műfaj esik a legközelebb hozzám, mert a szöveges zenéhez jobb érzékem van, mint a hangszeres zenéhez. Sokféle műfajba belekapcsolódtam⁴, mert sokirányú felkérést kaptam, de rá kellett jönnöm: igazán érzésem a szöveges zenéhez van. Itt igaz az, hogy meghatározóak a kisgyermekkorai élmények: 6 évesen, amikor még mit sem tudtam a ze-

Táncdalfesztivál 1972

Táncdalfesztivál 1969

néről, a zongoráról meg annyit, hogy lehet rajta pötyögni – a zongora alatt én már dalt írtam. Sok minden történt azóta, de mégis ide tértem vissza. Passió? A gondolata régóta motoszkált bennem, tehát csíráiban már megvolt. Hogy elkészült, az annak volt köszönhető, hogy 94-ben átvettem a városi vegyeskört, s meglett hozzá az apparátusom. Közben a színház révén megismertem a helyi viszonyokat, tudtam, mit írhatok le, ami – az itteni lehetőségek alapján – itt játszható, előadható.

Ch.I.: – Az elképzelésedet adoptáltad a lehetőségekhez?

H.S.: – Így van, kénytelen voltam. Így nem került bele vadászkiirt vagy oboa, hogy példát is mondjak, de én mindenképpen Zalaegerszeget akartam előtérben helyezni.

Ch.I.: – Hogy emlékszel, immár tíz év távolából, hogy fogadta a közönség?

H.S.: – Két helyszínen adtuk elő: a bemutató a Zsinagógában volt, másnap pedig Nagykanizsán a felső templomban. Én arra emlékszem, mindkét helyen megrendülten fogadták, tehát a mű hatott.

Ch.I.: – Vagyis: siker volt. A siker oltárán nem kellett- időnként feláldozni elveidet?

H.S.: – Minden zeneszerző egy kicsit prostituált. Ezt azért merem kijelenteni, mert 60-as, 70-es években én is írtam mozgalmi dalokat, mert kellett a pénz. Aztán, mert a komolyzenei diplomámmal nem tudtam megélni, elmentem tánczenésznek, de akkor is írtam. 91-ben, amikor ide kerültem, csak ezzel kezdtem el foglalkozni, mert már nem kellett a tánczenével, hiszen megéltém másból. De az embernek sok mindenen keresztül kell mennie ahhoz, hogy erre vissza tudjon tekinteni.

Ch.I.: – Summázható úgy a dolog, hogy akár tudatosan, akár nem, de mindig is az volt a törekvésed, hogy zenét írjál csak?

H.S.: – Igen, ez lehet az ok, s ezért meséltem el azt, amikor a zongora alatt dalt írtam hat évesen.

Ch.I.: – Nagykanizsa mit jelent neked?

H.S.: – Jelen pillanatban első sorban is a temetőt, de ettől függetlenül még sok hely van, ahol még most is szívesen sétálgatok, amikre még gyermekkoromból emlékszem: a szentgyörgyvári hegy, a park... Iszonyatosan rossz gyerekek voltunk az öcsémmel! El nem tudod képzelni, mi mindenre képesek voltunk azokban az időkben, az 51-, 52-, 53-as években, amikor össze voltunk pakolva, mert esetleg kitelepítenek, a házunkat elvették, s kilakoltattak bennünket egy egyszoba-konyhás lakásba – iszonyatos körülmények között éltünk, és halál boldogok voltunk.

Ch.I.: – Meghatározó élményed Nagykanizsa?

H.S.: – Az. Feltétlenül. Még most is úgy megyek a parkba... Rengeteg a vadgesztenye a Sétatéren. Ősszel, amikor poros a levegő, s a fény áttör a sárga leveleken, olyan, mintha manók táncolnának benne. Nem mai az ötletem hanem – talán négyéves koromban -, amikor az egyik nevelőnőmmel arra sétáltunk, neki mutattam: nézze csak, ott manók ugrálnak! Ezt keresem most is a parkban, s még mindig megvan ez!

Ch.I.: – Hamarosan a Bob herceg „temetésével” véget ér a színházi évad. Hazatérésre tekintettel kérdezem: lehetséges volna, hogy ez lesz egyúttal a búcsúfellépésed is?

H. S.: – Elképzelhetőnek tartom, mert a színház a következő évadra új zenei vezetőt kap, s nekem megköszönték a munkát, de azzal a kikötéssel – már utólag –, hogy amennyiben szükség lesz rám, meg fognak keresni.

Ch.I.: – Ha visszatekintesz erre az itt eltöltött 14 évre, milyennek találod?

H.S.: – Nagyon tanulságos volt, nagyon sokat tanultam. Olyan értelemben volt jó, hogy megismertem egy várost, alaposan. Az egyetlen egy város Magyarországon, ahol még élő rokonaim vannak. Nagyon sok sikert adott a vegyeskar. Abban a nyolc évben, amit velük töltöttem, a sikerélményeimnek 90%-át velük éltem át.

Ch.I.: – Ugye, ez nem kritikája akarna lenni a színházi munkádnak?

H.S.: – Nem kritikája, csak én itt a színházban, mint zenei vezető, csak éppen a zenébe nem szólhatam bele. Abba beleszólhattam, hogy a zenekar hány tagú legyen, hogyan játszanak, de abba már nem,

Esküvői beugró valahol Budapesten 1974

hogy pl. X szerepre az illető alkalmatlan. Volt, amikor megkérdeztek, de akkor sem értettek velem egyet. Sajnos, az általános gyakorlat az – s nemcsak Zalaegerszegen –, hogy amikor zenés darabhoz szereplőt válogatnak, az elsődleges szempont nem az, hogy valaki jól, szépen énekel. Viszont óriási élményem volt a Régimódi történet, aminek a zenéjét szerkesztettem, és a Sziget-kék⁵ című mese-musical, aminek írtam a zenéjét – látod: az is Szabó Magdái! –, amit 74-szer játszottunk egy évadban, amire itt még nem volt példa.

Ch.I.: -Több színházban dolgoztál, dolgozol. Milyennek ítéled a színház(ak) helyzetét, jövőjét?

H.S.: – A jövője minden színháznak eléggé zűrzavaros, mert mindegyik színház anyagilag nagyon rosszul áll. Azt látom, a jelenlegi szűkös anyagi keretek között megpróbálják a közönséget úgy kielégíteni, hogy az valahol azért színház is legyen.

Ch. I.: – 66 éves vagy, az egerszegi színházról ugyan megváltasz, de vár a kecskeméti, a győri, a Budai Színkör, karnagyai teendők Nagykanizsán, ...stb., lesz olyan időszak, amikor tényleg nyugalomba vonulsz?

H.S.: -Elképzelhetetlen! Én zeneszerző vagyok, aki éjjel-nappal ír, mert mindig jön az ötlet, s akkor azt már nem hagyhatom ott, le kell írni.

Ch.I.: -Kivánom sokáig maradjon így, s köszönöm a beszélgetést!

Zalaegerszeg, 2005. 06. 07.

Színészklub

Hevesi Sándor Színház

Ossie, a vak zenebohóc Müller Péter Búcsúelőadás című darabjában 2000 – rendező Merő Béla

Jegyzetek:

¹ Kander-Mastereoff-Ebb szerzeménye, bemutató 1991. dec. 13.

² Eisemann Mihály-Szilágyi László szerzeménye, bemutató: 1992. febr. 21.

³ Elemző írást Bartók Zoltán írt róla a Pannon Tükör 1996-os évfolyamában.

⁴ Eddig munkái: 710 dal, ebből 650 táncdal; 4 musical, ebből 2 bemutató; 2 meseopera; 1 passió; 2 karácsonyi kantáta; 30 karácsonyi dal; 34 gyermekkari mű; melyeket 2001-ben könyv alakban is kiadott; jazz-lemezek

⁵ Színpadra Andics Tibor színművész alkalmazta, rendezte Farkas Ignác színművész, bemutató: 1993. szept. 15.

Szemes Péter

„Ki hű nyáron?”

(Heltai Jenő: Naftalin)

Az Erdei Színház idei évadnyitóján Heltai Jenő Naftalin című bohózatát adta elő a Békés Megyei Jókai Színház társulata. A színjátékszöveg alapjául szolgáló dráma nem tartozik a szerző legismertebb írásai közé (színpontja messze elmarad a „komoly” színművek – különösen A Tündérlaki lányok és A néma levente – mögött, de néhány elhibázott dramaturgiai megoldása miatt a kor „jól megcsinált” darabjaival sem veszi fel a versenyt), a hatvanas évek óta mégis állandóan szerepel a magyar színházak repertoárján, sőt 1978-ban tévéjáték is készült belőle, parádés szereposztással. A nyomtatásban megjelent szövegváltozatok közül úgy tűnik, Konter László rendező az 1914-es kiadást preferálta, melyből kimaradtak az énekbetétek. Mivel azonban a dalok a bohózat, mint komikus műfaj szerves és kiemelt fontosságú részét képezték – ezt igazolja, hogy a Naftalin kupléit Szirmai Albert írta, illetve, hogy Laboda és Terka duettje átdolgozott formában bekerült Heltai Elfelejtett versek című kötetébe –, célszerűbb lett volna ezeket az előadásba is beemelni.

Konter rendezésében a vígjáték eredeti lipótvárosi polgári atmoszférájának megteremtése a Házmaster sajátos beszédmódjára korlátozódott, a helyszín specifikus jellegét sem a jelmez, sem a díszletelemek nem jelezték. Ez a deficit semmiben sem akadályozta a drámaszöveget nem ismerő befogadók értését, értelmezését, hiszen a mai, vidéki nézők közül feltehetően elég kevesen éltek meg a 20-as, 30-as évek igazi fővárosi, polgári világát – a bohózat voltaképpen millióit –, a drámai alakok pedig úgyis állandó komikus típusokat (csapodár férj, csalfa feleség, félszeg szerető, ügyeskedő házmaster, etc.) reprezentálnak. A hangsúly tehát a cselekményt szervező „Ki hű nyáron?” alapelve és ennek különböző manifesztációira kerül át. A hűtlenség tárgyi szimbólumává válik a színpad hátsó részén, a két járás (a nézői baloldalon az előszoba, jobbra a háló) közt szinte mértani pontossággal elhelyezett szekrény. Ebben bújtatja el előbb Terka a szeretőjét, Laboda Pétert (akit a Házmaster és Kabóczák mentenek meg), majd Csapláros a „délutáni színész” Patkány Etust (öt Mancsi engedi ki) – a félreértések folytán aztán a két elrejtettet összekeverik –, végül innen lép ki az előadás záróképében – a színjáték világába nem illeszkedően – Kabóczáné és két leánya. A szekrény középpontba állítása, kiemelt funkciója miatt, találó megoldásnak bizonyult, több esetben zavarta azonban a színészi játékot és mozgást (Terka például látványosan vonaglott előtte, mikor férjét kellett megakadályoznia a kinyitásban, de Mancsi is nehezen tudta a zárból a kulcsot az ablakon kívülre juttatni).

A rendezői koncepcióban a hűtlenség hangsúlyossá tételével a színészek egy része kiemelte szerepének a nemiséghez kapcsolódó aspektusát. A „polgári” színjátszási stílust ennek megfelelően néhol megtörte a vásári komédiát jellemző hatásvadász játékmód. Szexualitásra utaló gesztusok kerültek előtérbe olyan jelenetekben, ahol ezt a szöveg nem egyértelműen (Terka és Laboda első kettősénél), vagy egyáltalán nem (Kabóczáné és a Házmaster duettjénél) indokolja. Ezek a színjáték egészébe nem illeszkedő elemek azonban esetlegesek voltak, nem jellemezték az előadás egészét.

A békéscsabaiak produkciója összességében azt igazolta, hogy rengeteg munkára van még szükség – a rendezőnek a szövegben rejlő lehetőségek nagyobb fokú kihasználására a színjátékban, a színészek számára az artikulált színpadi beszéd és a mozgás tökéletesítésére –, hogy művészileg igazán értékes és a közönség figyelmét végig fenntartó előadást hozzanak létre. A fiataloknak pedig fel kell nőni, egyelőre a mellékszerepekhez is.

Csapláros (Hodu József) és Patkány Etus (Paczuk Gabi) kettőse

Szemes Béla

Groteszk krimi bohózati elemekkel

Ivan Kusan horvát író munkássága nem ismeretlen a szláv nyelvterület szépirodalmában járatos olvasók és/ vagy színházbarátok előtt. A szerző talán legjobb, Galócza című darabját az elmúlt években több hazai színházunk (budapesti Katona József, nyíregyházi Mórincz Zsigmond Színház) is bemutatta. Kusan drámáját az idei zalaegerszegi nyári színházi évadban az alsóerdei színpadon Tasnádi István találóan aktualizált átdolgozásában A balkáni kobra címmel a kecskeméti Katona József Színház társulatának előadásában láthattuk.

A horvát szerző Galócza címet viselő műve parabolisztikus alkotás, hiszen az 1976-ban írott dramatikusan szöveg cselekménye a XX. század első negyedében játszódik. Témáját egy reneszánsz korabeli ismeretlen angol szerző Fevershami Arden címmel előadott darabja adta, amelynek története szerint a vagyonos parasztgazda felesége szűkebb és tágabb környezetének tagjait akarja rávenni számára feleslegessé vált férje meggyilkolására. Bár az események vezérfonalát meghatározó gyilkosság-motívum köré épül A balkáni kobra című mű cselekménye is, a közép-kelet-európai rendszerváltás társadalmi és morális aspektusa markánsabb megjelenítést kap. A főszereplő valahol a Balkánon élő Juraj Ardonjak, a kétes üzletek eredményeként meggazdagodott vállalkozó, aki a pénz hatalma és társadalmi összeköttetései okán uralkodni kíván az emberek fölött. A balkanizálódott viszonyok között bármit könnyedén megtehet, hiszen korlátlan hatalommal rendelkezik. Felesége, Ankica éppen ezért elhatározza, hogy emberi kapcsolatait felhasználva meggyilkoltatja férjét, ezáltal nemcsak a basáskodó kényúrtól szabadul meg, hanem megszerzi annak vagyonát is. Miközben az asszony különböző fondorlatok útján próbálja tervét megvalósítani, Ardonjak titkárával, Frankiccsal Eszékre utazik. A titkár – talán az egyetlen ember, akiben a vállalkozó megbízik – azt sugalmazza Ardonjaknak, hogy távollétük idején meggyőződhetnek a szép és fiatal Ankica férjéhez (mármint a vállalkozóhoz) kötődő hűségéről. Közben az asszonynak a paraszt Zeljicset sikerül felbérelnie férje meggyilkoltatására, aki a Kobra segítségével az eszéki szállodában tervezi végrehajtani tettét. Különböző bonyodalmak – többek között egy békefenntartó SFOR parancsnok jelenléte – miatt ez nem sikerül, sőt Ardonjakék a könnyed kiruccanás, a felhőtlen szórakozás élményével térnek vissza a városból. Miután Ankica újabb gyilkossági terve is megghiúsul – erdei vadászat közben az asszonynak hevesen udvarló Mozsolt földhivatali gyakornokkal akarja kiviteleztetni – groteszk módon (egy üres borosüveg és a megterített asztalra szervírozott evőeszközök segítségével) családi csetepaté közepette önmaga végez a férfival...

A balkáni kobra című darab tartalmában és formájában is újszerű alkotás. Tartalmilag azokhoz – az utóbbi időben szerencsére egyre szaporodó – szindarabokhoz tartozik, amelyek a térségünkben átélt rendszerváltás utáni időszak szociológiai, pszichológiai, morális sorskérdéseiről adnak hiteles képet, tárják föl annak abszurditását, anomáliáit. Noha konkrét története, szereplői a Balkánhoz köthetőek, olyan közös jelenségekre reflektál, – ebből fakad általánosítható üzenete – amelyek a rendszerváltást követően Közép-Kelet-Európa bármely államában fellelhetőek. Ebből a szempontból kitűnően sikerült Tasnádi István modernizált, korunkra igazított átdolgozása. Formájában az „énekes-zenés népi színjáték” műfaji megjelölés ellenére tökéletesen illeszkedik a cselekmény tartalmához, különösen, ha az alcím második részét – „lövődözéssel és milliókkal” is figyelembe vesszük. Állításunkat meggyőzően bizonyítja, s afelé orientál a dalszövegek tartalma és Monori András zenéje is, hogy A balkáni kobra megismert világ hangulatában távol áll a népszínművek idillikus állapotokat sugárzó miliójétől.

Az alsóerdei előadást a kecskeméti Katona József Színház rendezője, Bodolay Géza állította színpadra. Bodolay világos, részletekig átgondolt és koncepciózus rendezése élvezetes előadást eredményezett. Felfogásában a történet krimiszerű fővonulatát megtartotta, de a gyilkosság grotesksége és a sok-sok mellékesemény (de nem mellékes!) feloldotta a krimik műfajában kötelezően elvárt, feszes logikai (okozati) kompozíciót, és egy lazább szerkezetű, de minden részletében koherens előadást hozott létre. A

különböző stílusok vegyítése, (pl.: Karel Gott Karnevál című számával nyitotta a darabot, tangóharmonikát szólaltatott meg) a narrátor szerepeltetése, a bohózati elemek frappáns és hangsúlyozott alkalmazása, az alkalmi színpad adta térbeli lehetőségek, a felvonultatott kellékek funkciójának maximális kihasználása fokozta a bemutató hatását. Bodolay rendezése egyszerre volt kísérletező, az öncélúságot mellőző és szakmailag igényes.

A rendezés erőnyeinek kiemelése mellett feltétlen elismeréssel szólhatunk a színészi alakításokról. Kőszegi Ákos Ardonjak vállalkozó szerepére történő kiválasztása telitalálatnak bizonyult. Kőszegi életteli, lendületes alakításával rádöbbenett és szembesített bennünket azzal, hogy valamennyiünk ismeretségi körében léteznek hasonló habitusú hús-vér alakok. Hiteles játéka nemcsak az előadás sikerét garantálta, hanem ismételten bizonyította színészi képességeit is. Danyi Judit (Ankica, a felesége) a különböző flörtölésekre hajlamos gazdag vállalkozó csinos feleségét formálta meg. Nőiségéből fakadó különböző szeszélyességeivel együtt határozottan kitart célja mellett: férje meggyilkoltatásával nemcsak önálló életteret, hanem gazdagságot is teremthet önmaga számára. A konspirációs tervek kiötlését, majd sikertelenségét követően végül férje gyilkosává válik. Danyi Judit szerepformálásában felfedezhettük e sajátságos asszonyi sors fő elemeit, a szerepbeli nüanszok visszaadásával azonban adósunk maradt. A Kobra szerepében Mihályfi Balázst láthattuk. Ő a darab groteszk figurája, hiszen félelmet keltő hírneve ellentétben áll nevetségesen szárnalmas megjelenésével, így színrelépése inkább a humor forrásává vált. Mihályfi Kőszegi Ákos méltó párjaként karakteres alakításával járult hozzá az előadás hatásértékének megteremtéséhez. A kulcsszerepek alakítása mellett feltétlenül értékelnünk kell néhány epizódszereplő emlékeztető játékát. Kiss Jenő az intellektuális ismeretekben járattan, de dörzsölt, ösztönösen ravasz parasztember (Mirosláv Frankics), Fazakas Géza (Borisz Mozsolt) a vállalkozó feleségét szerelmével ostromló földhivatali gyakornok, Gidró Katalin (Tonka, Mozsolt húga) az erotikus kisugárzású szolgálólány, Hegedűs Zoltán (Frankics, Ardonjak titkára) a minden titokba beavatott, személyes szolgálatot teljesítő fontos ember, Szokolai Péter (Zsazsics rendőrtizedes) az uniformisba öltözött hatalom megtestesítőjeként hívta fel magára a nézők figyelmét.

A kecskeméti Katona József Színház zalai vendégjátéka kellemes meglepetést keltett. Az alsóerdei színpadon látott előadásuk nem csupán könnyed nyári esti szórakozást nyújtott, de arra is példát mutatott, hogy a szakmailag igényesen kivitelezett bemutatóknak – alkalmiságuk ellenére is – helyük van a hazai színházi életre nevelésben.

„Feltétlen elismeréssel szólhatunk a színészi alakításokról...”

Ferencz Győző

Egy hegedűművész-zeneszerző Herszonból

Beszélgetés Alekszandr Gonobolinnal

„Hü! – rázogatta meg elsenyvedt karját a herszoni művész. – Ha tudom, hogy ilyen nehéz eljátszani a kacifántjaimat, nem így írom meg!”

Ezen mind a ketten nevetnek, mert a zongorán kísérő Hajdú Sándor sem járt sokkal jobban.

A két Szását – druzát – a lehető legjobb helyen találtam meg: hangverseny előtti próbájukon a zalaegerszegi Gönczi ÁMK-ban.

„Éppen jól is fog esni ez a picit, beszélgetéses pihenő” – nyújtott kezét Alekszandr Golobolin, a testvérvárosunkból, Herszonból érkezett hegedűművész-zeneszerző. Az egervári hangversenyére készülve próbálta végig hangról-hangra régi ismerősével legújabb, erre az alkalomra írt szerzeményét. Akár bravúrszámnak is mondhatnánk.

„Jól megérjük egymást a Sanyival, mert már ismeri korábbi munkáimat, ezen kívül jól beszél oroszul, ha pedig valamit közösen nem értünk, akkor áttérünk a franciára. Egyébként sem a magyar zene, sem a zalai művészek nem idegenek számomra.”

Már az első néhány taktusból kiderült. Mintha Monty-parafrázist hallottam volna.

„Nem, nem! Ez az én munkám. Igaz, ismerem a magyar zenét, Hector Berlioz, Liszt Ferenc, Monty János, Kodály Zoltán és Bartók Béla műveit, így ebben a sorrendben. Montyt játszottam is már nem egyszer, sokszor. Ebből következik, hogy a magyar zenét nem csak ismerem, de tisztellem és szeretem is. Am az imént hallott számot én írtam, ezzel a hegedűvonós kezemmel.”

A magyar zene szeretete Sanyi és Béla (Hajdú Sándor színházi karnagy és dr. Merő Béla rendező – F. Gy.) hatására alakult ki, vagy már korábban?

„Természetesen már korábban. Mint mondtam, játszottam a Monty-csárdást Németországban, sőt voltam bátor Magyarországon is. Ez nagyon felelősségteljes és kicsit veszélyes dolog. Itt nem csak, hogy nem lehet rosszul játszani, egyenesen tilos!

De azért a Csak egy kislány van a világon dallamát csak jól hallottam ki a többi közül?

Apró mosolygás, mint akit rajtakaptak valami turpisságon. Kényelmetlennek tűnik, tehát inkább a másik ágra térünk át.

„A zalai művészettel pedig úgy ismerkedtem meg, hogy a Bela nálunk rendezte Moliere: Képzelt betegét. Egyszer csak az jutott az eszébe, hogy remekül festene, ha a testvérvárosi rendezőhöz testvérvárosi szerző írta zenét. Engem ajánlottak, mint világlátott embert, aki ismeri a magyar zenét, s így talán valamelyest a magyar lelket is. Bela pontról pontra végigvezetett a darabon, ismertette az elképzeléseit. Nem csak színészvezetési, de hangulati oldalról is. Nem először járt nálunk, jól ismerte színházunk adottságait. Pontról pontra elmondta, hogy mi történik a színpadon, le is fordította a színészek szavait. Aztán leírta a leendő dallam szövegét magyarul, majd fonetikusán oroszul is. Megéreztem a szöveg ritmusát, de a lelkét is. Így aztán könnyű volt vele a munka. Ennek úgy öt-hat éve, s ma is tart közöttünk a művészbarátság. Évente találkozunk. Nagyon örülök, hogy júniusi herszoni látogatásukkor meghívott, s most bemutatkozhatom az egervári közönségnek. Így ismerkedtem én meg a magyar zenei néplelekkel. Egyébként már négy évvel ezelőtt is jártam itt, s akkor barátkoztam össze a Sanyival.

Jó zenésznek tartottam, akivel együtt tudok működni. Nála, a lakásán is próbáltunk. Fölléptünk a zsinagógában (Városi Hangverseny- és Kiállítóterem), aztán a művésztáborban is játszottunk egy picit. Tavaly Franciaországban zenéltem, aztán útba ejtettem Zalaegerszeget. Föllépésemen a budapesti japán nagykövetségi felesége kísért zongorán. Most hoztam magammal egy meglehetősen érdekes darabot, hogy közösen adjuk elő a Sanyival. Ennek az együttműködésnek az eredménye jelenlegi közös próbánk, s két nap múlva közösen lépünk fel: ő a zongorakísérőm. A darabom lejátszása nem csak technikailag, de zeneileg is bonyolult. Hálás vagyok, hogy ezt most bemutathatom.”

Farkas Ferenc: Van Gogh

Király László

Ars Musica Fesztivál, Brüsszel, 2005, avagy a császár új ruhája

A kisinas már tíz évvel ezelőtt elkialtotta magát: a császáron nincs semmi! Vagy alig valami... Benoit Duteurtre francia zenetörténész Requiem az avantgarde-ért című könyve óriási vihart kavart Franciaországban, 1995-ben. Ennek a viharnek a szeléből azonban még egy szellőcske sem jutott el a kelet-európai végekre. Gyaníthatóan azért, mert sokak érdekeit keresztezte volna ez a leleplező könyv, amely hasonlóan Tom Wolfe Festett malaszt című jóval korábbi írásához – a kortárs zenei élet visszasságait veszi sorra. Nos, a brüsszeli Ars Musica fesztivál a katolikus egyház hajlíthatatlan ellenreformációs törekvéseinek mintájára tudomást sem vesz arról, ami az elmúlt 25 évben a kortárs zenében történt. Csak olyan művek, illetve szerzők szerepelhetnek a koncerteken, akiknek a stílusa visszavezethető a második bécsi iskola – elsősorban Schönberg és Webern – újításaira.

A fesztivál történetében kezdettől fogva szokás, mely hagyománnyá vált, hogy minden évben néhány kiemelt szerző darabjai többször is szerepelnek a koncerteken. Az idei rendezvénysorozat díszvendégei az osztrák Olga Neuwirth, a francia Tristan Murail és a német Karlheinz Stockhausen voltak. De Giacinto Scelsi és Bruno Mantovani műveit is több alkalommal lehetett hallani. Az első probléma éppen a „primus inter pares” kiválasztásából adódik. Ugyanis össze nem mérhető tehetségű alkotók kerülnek egymás mellé, akik egyformán reflektorfénybe állnak, és ez által a közönség értékrendjében egy szintre emelkednek. 1988-ban – emlékezetem szerint – a bécsi Wien Modern fesztiválon szerepelt együtt Pierre Boulez és Kurtág György, illetve Wolfgang Rihm és Bryan Ferry. Számomra nem kétséges, hogy ez utóbbi két szerző a kortárs zene szabadságával visszaélő olyan alkotó, aki zenén kívüli okokból részesült ily magas elismerésben. Boulez és Kurtág művészetén lehet ugyan vitatkozni, de művészi rangjuk – úgy gondolom – megkérdőjelezhetetlen.

Ugyanez a helyzet véleményem szerint az idei Ars Musica fesztivál kiválasztottjainak esetében is. Stockhausen és Giacinto Scelsi zenéjét lehet szeretni, vagy elutasítani, de ez a két zeneszerző nagy tehetsége okán kitörölhetetlen nyomot hagyott a XX. század zenei arculatán. Olga Neuwirth, Tristan Murail és Bruno Mantovani esetében viszont az az érzésem, hogy rendkívül ügyes, önadminisztratív képességgel rendelkező szerzőkről van szó, akiknél a zenei anyaggal való bánni tudás sem tudja leleplezni az igazi mondanivaló hiányát. Olga Neuwirth esetében azonban még a mesterségbeli ismeretek megléte sem egyértelmű, különös tekintettel a „...ce qui arrive...” című multimédia-show üres, sivár, semmitmondó zenei anyagára.

A fesztivál március 3-án kezdődött ugyan, de magam csak 15-én kapcsolódtam be a koncertsorozat hallgatásába. Mindjárt az első koncerten nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a fesztivál szerkesztőjének tudatában milyen mélyen gyökeret vert a schönbergi hagyomány. Ugyanis az első részben hallott valamennyi kompozíció a Pierrot lunaire hangszeres apparátusára -fuvola, klarinét, hegedű, cselló, zongora- készült. Yannis Xenakis Plektó című 1993 -as kompozíciójában még ütőhangszerek is járulnak ehhez az összeállításhoz. A Plektó – mint Xenakis valamennyi darabja – érezhetően szigorú rend szerint megalkotott kompozíció, s bár sok örömet nem okoz hallgatójának, de a műből mégis sugárzik valamifajta etika, amely elsősorban az esetlegességek kizárásában nyilvánul meg.

Olga Neuwirth

Gérard Grisey Talea című 1986-os kompozíciója – túl azon, hogy „összetérdepeltetett” hangokat sorjáz, még hozzá jó sokat – kaotikus benyomást keltett és mély nyomot nem hagyott maga után.

Tristan Murail La Barque mystique című 1993-ban keletkezett darabjával már találkoztam, ha jól emlékszem, éppen az Ars Musica fesztiválon. Grisey zűrzavaros művével szemben ez a darab tisztább, egyértelműbb hatást keltett. S bár emlékezetemben pozitív élményként raktározom el a darabot sok évvel ezelőtt, az újrhallgatás nem igazolta akkori benyomásaimat. Érdekessége ennek a műnek, hogy a szerző ismertetője szerint a kompozíciót Odilon Redon festészete inspirálta. A 19-20. század fordulóján élt kiváló festőnek, akinek színvilága Chagalléra emlékeztet és feltehetően hatott is a nagy orosz-zsidó Mesterre, több képe látható a párizsi Musée d'Orsayban.

A szünet utáni művek sem okoztak igazán nagy élményt. Tristan Murail szólócelló darabja gyorsan eltávozott emlékezetemből. Xenakis szólócellóra és hangszeres együttesre írt Epicycle című 1989-es alkotása iskolás ritmusaival szinte egy dilettáns szerző darabjának tűnt. Ebben a műben valószínűleg nagyobb szerepe volt a számítógépnek, mint az alkotói fantáziának.

A zárószám, Giacinto Scelsi Pranam II. című darabja sokkal kellemesebb hatású zene volt. Hosszú, lassan lebegő hangzásai, irizáló hangfelületei kellemesen álomba ringatják a hallgatót, de a mű mélyebb, maradandóbb nyomot nem hagy maga után. Scelsiről az a benyomásom, hogy aki egy művét ismeri, az szinte valamennyit megismerte.

E hangversenyről meg kell említenem, hogy a James Wood vezényelte Champ d'Action együttes igen magas színvonalon szólaltatta meg a műveket.

Másnap a Palais des Beux Arts-ban került sor Olga Neuwirth: „...ce qui arrive...” című egyórás alkotásának előadására. E kompozícióról igazából nincs mit megírni: modoros eszközeivel 60 perc alatt a nagy semmit mondta. A színpadon két csoportra osztva ültek a fehér ruhába öltözött muzsikuskok, Madách falanszter – jelenetére emlékeztetve a nézőt. Középen egy vetítövásznon feszült a színpad felett, melyre videó-jelenetsort vetítettek. A hullámzó tenger partján egy nő állt háttal a nézőnek túllruhában, kezében piros, illetve fehér fátylat lobogtatva. A hölgy koreografált mozdulatokkal izgett-mozgott, majd időnként evett-ivott, trombitált, nadrágot húzott a túllszoknyájára, stb. Néha Kurt Weill dalaira emlékeztető, férfihangon énekelt dallamok szólaltak meg a hangszórókon – merthogy elektronika is szerepelt az apparátusban – ilyenkor a hölgy szembefordult a közönséggel és „tátogott” a zenére. Így transzvesztita benyomást tett a nézőkre, ami egyszer érdekes ötletnek tűnt, de harmadszor már kifejezetten idegesítő volt. A hangszeres zenei anyagról sincs mit mondanom: érdektelen effektusok, többnyire hosszú hangok szóltak, melyek sem dallammá, sem harmóniává nem tudtak szerveződni. Eközben a hangszórókból a közömbös zajeffektusok mellett folyamatosan egy amerikai költő verseit olvasták fel. Nem hiszem, hogy a művészi hatás nagyobb lett volna, ha értem is az angol szöveget. Gyakorlott fesztiváljáróként és az utóbbi 50-60 év zenéjének viszonylag jó ismerőjeként még mindig elcsodálkozom azon, hogy sok pénzzel és propagandával hogyan lehet a semmit úgy felfűjni, hogy az nemcsak valaminek, de fontos, kiemelkedő értéknek látszik, amire figyelni kell. Olga Neuwirth nemzetközileg elismert, játszott, többszörösen kitüntetett szerző, akinek művét nem kisebb karmester, mint Pierre Boulez is műsorára tűzte 75. születésnapján koncertturnéján. Vannak alkotók, mint pl. a 90-es évek elején elhunyt Roman Haubenstock Ramati, akiket életükben agyonjátszanak. Utóbbi szerző nélkül is nehéz volt elképzelni kortárs zenei fesztivált a 60-as, 70-es években. Halála után másfél évtizeddel azonban hírét sem lehet hallani. Úgy gondolom, Olga Neuwirth életművére is ugyanez a sors vár.

Az Ictus-együttes koncertjére azért voltam kíváncsi, mert az első műsorszám komponistájától, Yan Maresztől már hallottam egy figyelemre méltó -trombitára és elektronikus eszközökre írt – művet. Pozitív előítéleteim beigazolódtak, mivel az Entrelacs című 1998-ban keletkezett kamaraegyüttesre írt szerzemény a fesztivál legemlékezetesebb darabjának bizonyult számomra. Yan Maresz stílusa egyértelműen Boulez zenéjének hatása alatt áll, de rendkívül színesen, egyénien használja a „boulezianus” eszközöket. Alkotásának egyik legfőbb erénye, hogy képes az egytétéles formán belül jól elkülöníthető karakterű területeket, hangzsfelületeket létrehozni, s egyiket sem írja túl hosszúra vagy rövidre: minden addig tart, amennyit a zenei anyag megenged, illetve elbír.

Kevesebb örömet okozott Tristan Murail Téli töredékek című, 2000-ben keletkezett kompozíciója. A mű hangzásvilága az amerikai horrorfilmek kísérőzenéjére emlékeztetett, ezen túl maradandóbb emlékyomot nem hagyott maga után.

Az egyébként kedves és csinos, fiatal japán hölgy, Misato Mochizuki Tristan Murail tanítványa. A koncerten elhangzott négy szerzeménye, melyet megszakítás nélkül, szinte rituálisan adtak elő, azt bizonyítja, hogy az alma nem esett túl messze a fájától. A fuvolára és zongorára írt 1998-as Intermezzi a Darmstadtból és Donaueschingenből ismert, mára közhelyessé fakult eszközökkel próbált életszerű zenét létrehozni. A szólóhegedűre írt kompozíció sem tudott többet adni a hallgatónak. A két – nagy létszámú kamaraegyüttesre írt – Mochizuki-szerzemény emlékezetemben már 24 óra múlva összerosódott. De az összbenyomás egyértelműen az, hogy egy színes vásári forgatagban jártam, ahol persze nem vurstlizene szólt, hanem az avantgarde dogmáinak megfelelően aritmikus, diszharmonikus, különleges effektusokban bővelkedő muzsikát hallottam. Az elektronikus zene hangzásvilágához közelálló színeket nagyméretű fémlemez rázogatásával, illetve két akvárium vízkészletének felhasználásával érte el a szerző. Igazságtalan lennék, ha nem ismerném el Misato Mochizuki kreatív képességeit és színes fantáziáját. A zenetörténetre bírom annak eldöntését: vajon nem egy komolyzenei Lagzi Lajcsival állunk-e szemben?

A liége-i Nouvelles Musiques de Chambre koncertjén – miután túlestünk egy érdektelen szóló brácsadarab, Anne Martin szerzeményének meghallgatásán – igazi élményben lehetett részünk. Nem véletlen, hogy Karlheinz Stockhausen a mai napig egyik legvitatottabb alakja az új zene történetének. In Freundschaft című – ezúttal szóló klarinéton előadott – szerzeménye egy tudatos, ugyanakkor fantáziadús alkotó műve. Ugyancsak nagy élmény volt számomra Giacinto Scelsi Ave Maria-ja szóló énekhangra, mely az 1970-ben komponált Három latin ima című ciklus része. Szívesebben meghallgattam volna a másik két imát is az Anahit című hegedűre és 18 hangszerre írt alkotás helyett, amely bővelkedett ugyan szép hangzásokban, de mint korábban utaltam rá, Scelsi valamennyi, általam hallott darabjában szinte ugyanazt írja.

Az egyformaság réme kísértett a Stuttgarteri Énekegyüttes koncertjén is. Ez a kiváló kórus, amelyik a Clytus Gottwald vezette Scola Cantorum jogutódja, Kurtág György, Luigi Nono, Dallapiccola és Heinz Holliger szerzeményeit adta elő a Belga Rádió IV-es stúdiójában. Talán a sok koncerthallgatás okozta fáradtság miatt, de ezek a művek már a hangversenyről hazatérőben egyetlen masszává álltak össze emlékezetemben. Paradox módon Luigi Nono szeriális papírkonstrukciója, az 1960-as Édes lesz a hallgatás című kórusmű különbözött a többitől. Kurtág György opusz 23-as Nyolc kórus Tandori Dezső verseire című szerzeménye talán nem a Mester legjelentősebb alkotása, mindenesetre muzikális indíttatása egyértelművé válik a hallgató számára.

Karlheinz Stockhausen

A 2005-ös brüsszeli Ars Musica Fesztivál nagy felfedezése volt számomra Salome Kammer német énekesnő. Hangversenyének műsora a belga rádió I-es stúdiójában Luciano Berio Sequenza III című kompozíciójával kezdődött, mely a maga idején – a 60-as években- újnak, különlegesnek, soha nem hallottnak tűnhetett. Mára azonban kissé megkopott. Salome Kammer különleges képességei azonban ebben a kompozícióban is megmutatkoztak. De teljes egészében George Aperghis 1978-as Récitations című alkotásában vált nyilvánvalóvá számomra, hogy korunk egyik legjelentősebb kortárszenei előadóművészeivel találkoztam. Aperghis kompozíciója Kurt Schwitters a 20-as években komponált Ős-szonátájának ötletét fejleszti tovább: szövegekből alkot zenei formát. Míg azonban Schwitters-nél értelmetlen szótagok-

ból épül fel a forma, Aperghis műve értelmes, sokszor szellemes mondatokat fűz egymás után, egyszer például Machaut rondóinak formai eszközeivel. A másik két kompozíció, Giacinto Scelsi és Carola Bauckholt szerzeményei talán kevesebb lehetőséget adtak Sabine Kammernek képességei megcsillogtatására, de ezekben a darabokban is egyértelművé vált, hogy Cathy Berberian, a zseniális humorú olasz énekesnő halála után két évtizeddel méltó utódra talált.

E felvillanyozó élmény után kiábrándító volt a záró koncert. Hatalmas ellentét feszült a bemutatott művek zenei értéke, művészi hatása és az interpretáció rendkívül magas színvonala között. Nemzeti büszkeségemet nagymértékben fokozta, hogy az Ensemble Intercontemporain Vajda Gergely, a kiváló művészpár – Kincses Veronika énekesnő és Vajda József fagott művész – fia vezényelte. Az együttesben játszó Hadady László oboaművész pedig hangszere legjelentősebb kortárszenei előadójának számít a nagyvilágban. A zárókoncerten elhangzott négy kompozíció egyike sem hagyott maga után maradandó élményt. Tristan Murail, Olga Neuwirth és Bruno Mantovani szerzeményeire már elhangzásuk után közvetlenül sem lehet emlékezni. Iszonyatos mennyiségű, szédületes tempóban száguldozó hangmennyiség zúdul a hallgatóra, mely a zeneszerzői virtuozitás benyomását kelti, de művészi élményt nem nyújt. Schönberg mondása illik ezekre a művekre, illetve szerzőikre: „a hang pajzssá lett. Azért bújnak mögé, hogy leplezzék a gondolat hiányát.” Stockhausen éppen fél évszázados *Zeitmasse* című, fúvósokra írt alkotása reménytelenül lombik-zenének tűnik ma is.

Keserű szájjal távoztam tehát a koncertről, azzal a következtetéssel, hogy a zenepolitika komoly pénzügyi támogatással milyen károkat tud okozni a művészettörténetben. Sok időre lesz szükség, míg a zenei élet kiheveri ezt a már évtizedek óta tartó akusztikus „szennyeződést”.

Hosszú évek óta meggyőződésem, hogy a második világháború után kialakult avantgarde a század végére kifáradt és lényegében már csak a nehézségi erő, illetve a zene esetében a bankok támogatása viszi tovább. Az 1910-es években megszületett avantgarde művészet érthető módon szembefordult a romantikával, mivel az akkori alkotók úgy érezték, hogy a 19. század művészi eszközei elkoptak és alkalmatlanok az új kor érzésvilágának kifejezésére. Gondoljunk Ady 1905-ben megjelent *Új versek* című kötetére, melyben a költő „...szabad-e Dévénynél betörnöm/ új időknek új dalaival?” kérdésére egy egész század választott.

Megszületett a XX. századi magyar költészet. A zenében Bartók és Kodály ugyanúgy teljesen más zenei világot teremtett. Nyugat Európában Sztravinszkij és Schönberg, Hindemith és Webern, Honegger és Alban Berg, Amerikában Edgar Varése és Henry Cowell, Charles Ives hoztak létre forradalmian új művészetet. Ez az újtáji törekvés a második világháború után ismét szárnyra kapott: Karlheinz Stockhausen, Pierre Boulez, Maurizio Kagel, Luigi Nono, John Cage, majd később Ligeti György, Witold Lutoslawski, Krzysztof Penderecki, Toru Takemitsu és mások új dimenziót adtak a zenének. De mint a Murphy-törvény mondja: „különbözni egy idő után csak nagyon egyformán lehet”, szükségszerű volt, hogy a romantika tagadására épülő zeneművészet egy idő után szintén kifáradjon, kiürüljön.

Ezt a legtehetségesebb alkotók idejében észrevették és kb.1970 táján kezdett kialakulni egy poszt-avantgarde, új-tonális stílus. Ennek legjelentősebb képviselői: a grúz Gija Kancseli, az észti Arvo Part, a lengyel Henryk M- Górecki és Wojciech Kilar, az osztrák Heinz-Karl Gruber, a német Wilhelm Killmayer, az

Tristan Murail

angol Gavin Bryars és az amerikai John Adams. Ezek a szerzők olyan módon írnak harmonikus, befogadható, élvezhető zenét, hogy az nem konzervatív visszafordulás a század első fele, vagy a romantika felé, hanem érződik bennük az eltávolodás, ami a XX. század zenéjét jellemezte. Ugyanakkor nem tévednek az absztrakció csapdájába, melynek szélsőséges alkalmazása emészthetetlenné teszi a műalkotásokat.

Nos, a brüsszeli Ars Musica fesztivál nem vesz tudomást az utóbb említett szerzők által képviselt irányzatokról. Kizárólag a Darmstadt, Karlsruhe és Donaueschingen szellemében írt zenét hajlandók műsorra tűzni. Stilisztikus előítéleteik miatt teljesen egyoldalú képet festenek az úgynevezett mai zenéről. Ezáltal lehetőséget teremtenek másod-harmad vonalbeli, vagy akár egészen tehetségtelen szerzőknek a befutásra, népszerűsítésre, karrierre. Eközben pajzsként maguk előtt tartva Boulez, Stockhausen, Ligeti, Kagel, Berio, Scelsi, Takemitsu és mások értékes életművét.

Most ismét egy új század elejét éljük. Ahogyan 1905 táján a Brahms-epigonok uralták Európa zenei életét, és megvetésben részesültek azok az alkotók, akik valami mást akartak, most a boulezi-stockhauseni epigonizmus tenyészik és zsebeli be a sikereket (na meg persze a jogdíjakat). Az Ars Musica fesztivál tehát egy konzervatív álláspontot képvisel. Reméljük, hogy a művészettörténet előbb vagy utóbb, de igazságot tesz.

Budaházi Tibor: Alak

Horváth Attila

JazzLand Cserfőn

„Az én történetem így kerek“

– Tiborcz Iván itthon építette fel magának a boldogság szigetét

A Nagykanizsához közeli Cserfő-hegyen első alkalommal 1996-ban rendezték meg a JazzLandet, Tiborcz Iván ma már messze földön híres jazz-fesztiválját. Baráti együtt-muzsikálásnak indult a dolog, ám az elmúlt évtizedben számos hazai és külföldi híresség meghozta a szakma, és legfőképp a hálás jazz-rajongók megbecsülését. Ma már rangot jelent a festői szépségű szőlőbirtokon muzsikálni.

Az idei, tizedik jubileumi fesztivál is szinte kötelezően nagy sikert aratott.

Tiborcz Iván, nagykanizsai származású jazz-zenész, az Amerikai Egyesült Államokból hazatérve úgy gondolta, hogy szőlőhegyi birtokán megteremti a nyugalom és a jazz szigetét.

– Nagykanizsán születtem, négyen vagyunk testvérek, és mindannyian zenélni tanultunk – idézi fel a kezdeteket Tiborcz Iván. – Valahogy természetes volt, hogy mindenki zenészek tanul, hiszen édesanyánk nagyon jól zongorázott amatőr szinten. Szüleink meg sem kérdezték, hogy akarunk-e zeneiskolába járni, mert ez magától értetődő volt. Így aztán hat éves koromban beíratk a zeneiskolába, volt otthon egy nagyon szép zongoránk, és néha egy kicsit összeült a család klasszikus zenét játszani. Ettől olyan „kötelező” jellege lett a dolognak, és milyen a gyerek: ami kötelező, azt nem igazán szereti. Én sem vettem igazán komolyan a zenélést akkor még, sőt, nem is akartam én zenész lenni.

– Hanem?

– Azt már nem tudom, hogy mi akartam lenni, de zenész biztos nem... Aztán a nagyobbik bátyám „megfertőzött”, felvették a jazz-tanszakra, bögő szakra; ő „oltotta” belém a műfaj iránt ébredező érdeklődést. Első éves gimnazistaként már tudtam, márpedig én jazz-zenész leszek. Úgy éreztem, hogy addigra már elég jó alapképzettségem lett: a gyermekkori, otthoni „zongora-stúdiókon” sok mindent megtanultam. Tizenhét évesen felvételiztem a jazz-tanszakra, megszerveztem az első zenekaromat, amivel már pénzt is kerestünk. A csapatot Jazz-GT – nek hívták, a szakmában még sokan emlékeznek rá. Innen indult Gayer Ferenc bögős, aki most a Budapest Ragtime Band vezetője, valamint Muck Ferenc, aki sokak előtt ismert, hiszen meglehetősen nagyszámú, és mindenféle műfajú lemezen szerepelt már. Ennek a zenekaroknak a tagja volt még Mátrai Horváth Péter is, aki jelenleg San Franciscoban élő, elismert jazz-zongorista. Egy év elteltével szerettem volna továbblépni, és politikai menekültként elhagytam az országot. Görögországon keresztül az USA-ba kerültem, ahol a kezdeti nehézségek után találtam egy jó jazz-klubot, amelyben sikerült gyökeret eresztenem. Öt év után kalandvágyból hazalátogattam, és itt ragadtam, mert megismerkedtem a párommal.

Ha körülnéz, láthatja: ez a környezet, a csend, a nyugalom csodálatosan inspirálja, és meg is nyugtatja az embert; már Amerikában arról álmodoztam, hogy nekem egyszer lesz egy ilyen birtokom, ahol zenélhetek, és ahol lovagolni is lehet. Sőt, talán már a gyerekkorra nyúlik vissza ez az álom, ami első pillanatban elég nehezen összeegyeztethető a jazz műfajával, ami a közvélekedés szerint a nagyvárosokhoz kötődik. Azonban – mint látja – ez nem így van. Kiköltöztem ide, Cserfőre, elkezdtem lovakat tartani, és – mivel a zenétől semmiféleképpen nem akartam elszakadni – 1996-ban megszerveztem egy „jazztábort”, amelyre meghívtam a barátaimat, egykori tanárait, a zenésztársakat. Úgy gondoltam, hogy közösen eltölthetünk itt egy jó hetet, napközben egyfajta workshop, műhelymunka jelleggel próbáltunk, esténként pedig örömmel zártuk a napot. Aztán tényleg véletlenül feladtunk a megyei napilapban egy hirdetést, hogy este hat óra után mindenkit szívesen várunk, aki kíváncsi arra, hogy mi történik itt, a hegyen.

Legnagyobb meglepetésemre nagy érdeklődés mutatkozott. A következő évben már „készültünk” a programra, és a kezdeti zökkenők nélkül, koncert-jellegű programokkal vártuk a műfaj kedvelőit.

Mivel évről-évre több látogatónk volt, ezért mi szerettük volna egyre jobban kiszolgálni a közönség igényeit, de kompromisszumokba nem mentünk bele. Olyan zenekarokat, vagy produkciókat szerveztünk,

amelyek összeegyeztethetők az én zenei ízlésvilágommal és a közönségével is. Tulajdonképpen így alakult ki a JazzLand, ami akkor kezdett komolyabb rendezvényé válni, amikor 1999-ben Babos Gyulát sikerült idecsábítanom. Így már a szakmában is megismerték a „mi kis helyünket”. Csak néhány név azok közül, akik már jártak Cserfőn, a teljesség igénye nélkül: Jávor Vilmos, Dresch Mihály, Szakcsi-Lakatos Béla, Vukán György, Kőszegi Imre, Snétberger Ferenc, Tony Lakatos, Laki Ákos, a külföldiek közül pedig Rhoda Scottot, Don Byront emelhetem ki. A helyiek közül a Kanizsa Big Bandet említeném, amely a legutóbbi programunkon nagy sikert aratott. A zenekart Vámos Béla találta ki egy évvel ezelőtt. Én egy próbán hallottam őket először, és merőben új volt kanizsai gyerekek swinges big band zenéjét hallani. A JazzLanden volt az első igazi bemutatkozásuk.

– Amerikában fekete zenészekkel muzsikált. Mi az a többlet, amit tőlük kapott?

– Hát, talán a jazzhez való viszonyulás. Európában, vagy Magyarországon túlságosan komolyan veszik a műfajt. Az Amerikai Egyesült Államokban pedig a jazz-zenélés egyfajta életstílus, egy kicsit lazábban kezelik az egészet... Persze mi, muzikusok nagyon komolyan vesszük a zenét, még ha kívülről – jó esetben – ez nem is látszik. Szerintem egyébként akkor működik a dolog, ha a muzsikálás komolyságát nem veszi észre a külső szemlélő. Talán ez az, amit a szakmai fogásokon kívül megtanultam a társaimtól. Szakmai szempontból pedig annyi mindent kaptam tőlük, hogy azt fel sem lehet sorolni.

– Mi az, ami személy szerint Önt megfogta a jazzben? Az, hogy viszonylag közel áll a klasszikus zenéhez, amit gyermekkorában Ön is művelt?

– Én már nem nagyon szelektálok, Bachot is úgy hallgatom, mintha jazz-zene szólna. Azok a kompozíciós technikák, amiket Bach a zenében alkalmazott, a mai, modern zenében is felfedezhetőek. Érdekes, hogy ahogy öregszem, a zenék, az egyes műfajok valahogy „összecsúsznak”. Ma már szerintem nincs is sok értelme annak, hogy nagyon skatulyázzuk az egyes műfajokat, mert hiszen a világ minden táján hozzáférhetünk bármelyik zenei stílushoz. A technika révén szinte már „világzene” alakul ki, de ezt a szót nem is igazán merem már használni, mert az emberek ilyenkor valamiféle népies alapokra felépített muzsikára gondolnak. Holott szerintem ez alapvetően hibás gondolkodás, mert a világzene, mint fogalom, inkább egyfajta zenei globalizációt, világméretű egységesülést jelent.

– Merre tart ma a jazz Magyarországon? Megmarad továbbra is rétegzene?

– Én azt hiszem, hogy még mindig rétegzene a jazz, de úgy vélem, nemcsak nálunk, hanem a világon mindenhol. Ha megnéznénk, hogy Magyarországon a lakosság hány százaléka hallgat jazzt, akkor nem hiszem, hogy ez kisebb szám lenne, mint Amerikában, ám ott háromszázötvenmillió ember él! Ezért ott sokan vannak a műfaj kedvelői, de milliók is élnek úgy, hogy azt sem tudják, mi fán terem a jazz...

– A fiatalok szívesen látogatnak ki a JazzLandre...

– Így van, és itt, a JazzLand területén oktatás is folyik, gyerekeket tanítok, elsősorban jazz-elméletre és improvizációs technikákra. Azt hiszem, a fiatalok nyitottak a jazzre, aminek nem az a feladata, hogy a sokkal népszerűbb poppal versenyre keljen. A pop egy iparág, arra teremtődött, hogy tömegigényeket szolgáltasson ki vele.

– Vannak olyan, ma már elismert zenészek, akik az Ön keze alatt nőttek fel?

– Hogyne, például az idei fesztivál hollandiai zenekara, a Laki Áki Quartet, bőgőse, ifjabb Kém Sándor, akiről nyugodtan mondhatom azt, hogy saját, „cserfői nevelés”. Nagyon jó bőgős, de említhetem a tizenhárom éves Gayer Mátyást, aki kiváló zongorista, igazán szuper, tehát zenekarokban is megállja a helyét. Nagy jövőt jósolok neki. Vagy a másik bőgős tanítványom, Farkas Norbert, aki egy évvel ezelőtt nálam kezdett el jazzt tanulni. Ő most nyert felvételt az Egressy Béni Zeneművészeti Szakközépiskola jazz-szakára.

– Említette, hogy improvizációs technikákat tanít a gyerekeknek. Lehet tanítani az improvizációt? Az ember azt hinné, hogy az belülről fakad...

– Igen, lehet. Visszakanyarodok Bachhoz: ha Bach műveit tanulmányozzuk, akkor azokban egy hihetetlenül pontosan, mértanilag felépített rendszert fedezhetünk fel. Ahogy egymásután rakja a hangokat, az nem úgy történik, hogy séta közbe n kitalálok egy dallamot, és ahhoz igazítom a darabot. Nem, a Bach-muzsika matematika. Az egymásutániságból Bachnál az következik, hogy valahonnan el kell jutni

valahová. Ugyanígy van az improvizáció esetében is. Tanulható, de tehetség is kell hozzá. A jazz esetében a mű a színpadon születik meg – ettől izgalmas a dolog. A XIX. század végéig az improvizáció egy nagyon lényeges eleme volt az egyetemes zenének, ez valahogy megszűnt a huszadik században. A Bach-művekben nem találunk előadási utasításokat sem, a zenészre volt bízva, hogy milyen tempóban játssza az adott darabot. A jazz ezt a fajta világot hozta vissza.

– Az ember általában minden tettét utólag, évekkel később bánja meg. Jó döntés volt, hogy itthon maradt, nem ment vissza az USA-ba?

– Bár valóban az USA a fogadott hazám, nem bántam meg, hogy itthon maradtam. Az én történetem így kerek, ezt talán az elmúlt évtized is bizonyítja...

Tiborcz Iván a JazzLand megálmodója

A színpadon Don Byron

Kőfalvi Csaba dobos

Kém Sándor az egyik „Tiborcz-tanítvány”

Fotó: Halász Gyula

Szijártó István

Pannonia dícsérete (Egy találkozó-sorozat krónikája)

*„Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
s most Pannonia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a Hazám is büszke lehet rám,
szellemem egyre dícsőbb, s általa híres e föld.”*

Janus Pannonius verse szellemében rendeztük meg 2005 májusában immár hetedszer nemzetközi költő-fordító-szerkesztő konferenciánkat. Az előzmények is Keszthelyhez kötődnek, ahol már a nyolcvanas évek végén a Berzsenyi Társaság és az Anyanyelvi Konferencia rendezvényein találkoztak írók a Kastélyban. Természetes volt számomra, hogy 1992-ben a Magyar Írók Első Világtalálkozójának szervezője dr. Czoma Lászlóhoz, a Helikon Kastélymúzeum igazgatójához forduljak: legyen házigazdája a rendezvénynek, melyet a Magyarok Világszövetsége a Magyar Írók Szövetsége és a Berzsenyi Társaság, az Anyanyelvi Konferencia együttműködésével szervezett. Ez a tanácskozás egyike volt azoknak az értelmiségi találkozóknak (Orvosok, mérnökök, filmesek, vállalkozók, könyvtárosok, diákok), melyeket az 54 év szünet után összehívott 1992. aug.19-20.-i Magyarok III.Világkongresszusa előrendezvényének szántunk. Augusztus 17-18-án így találkozott Keszthelyen a rendezők közös munkája eredményeképpen – Papp Árpád koordinálásával – öt kontinensről 150 magyar író. Hazatértek. A tanácskozásról a Berzsenyi Társaság, Kaposvár Város Önkormányzata és a Magyarok Világszövetsége támogatásával két füzet is megjelent, rögzítve a résztvevőket, az előadások és hozzászólások rezüméit. Ahogy történelmi volt a Világkongresszus reagálása Antall József miniszterelnöknek az alkalomhoz illő kijelentésére: „lélekben 15 millió magyar miniszterelnöke kívánok lenni!”, és Csoóri Sándor bejelentése – a Duna TV létrehozásáról, mely a miniszterelnököt éppúgy meglepte, mint a politikusokat, de a több ezer küldött tapsa és az egyenes TV- és rádióközvetítések visszavonhatatlansága legitímálta ezt. És tegyük hozzá: a „ki a magyar? „vitákat új évezredünkre is érvényesen eldöntötte a mózesi botját markoló Teller Ede, akinek „Magyar testvéreim!” megszólítása feloldott mindnyájunkat minden ostoba kollektív bűnösség, antiszemita vád alól. A jelenlevők percekig dübörgő tapsa nyugtázta, köszönte a nagy tudós szavait.

Történelmi volt az írótalálkozó is, mely először hozta egy szellemi égbolt alá a világban szétszórta élő, alkotó, különböző irodalmi ízlések képviselőit. (Csoóri Sándor fővédnök nem tudott személyesen Keszthelyre jönni, telefaxon küldött köszöntő levelet „Kedves Pályatársaim! Barátaim! Mindnyájatokat megkövetve, sarutlanul, mezítláb érkezik hozzátok ez a levél. Tudom, ott kéne lennem köztetek ...” Megrendítő őszinteséggel írt azokról a forró nyári hetekről, a hazai izzó politikai légkörben, állandó sajtótámadások és baráti kétkedések közepette (lehet-e, szabad-e 54 év után összehívni a világban élő magyarok képviselőit, szellemi, társadalmi, üzleti elitjét?) A 16 órás munkanapokat követő, éjszakába nyúló tárgyalások csodálatos, lázas napjai voltak ezek, hiszen mindenki Csoórral akart beszélni, elmondani legszemélyesebb történetét, vagy éppen kisebbségi közösségének súlyos sérelmeit. A kézfogások, a szellemi és lelki hídépítés csodálatos napjaiban ugyan kitől várhatott volna megértést, ha nem az életművét ismerő pályatársaktól? Akik tudják, milyen nehéz az állandó fizikai-szellemi és egyre növekvő lelki terhelés mellett írni. Érvényes és igaz gondolatokat, szép és egyenes szavakat adni útmutatásul az újra egységbe forrasztható nemzetnek... A találkozó jegyzőkönyve őrzi több író értetlenkedését, némelyikük grimaszát is látom: hol van az Elnök? Miért nincs itt a legfontosabb tanácskozáson? Két nap múlva aztán már mindenki előtt világossá válhatott: azt tette, amit csak Ő tehetett, amihez az író köztársasági elnöknek karizmája, a történész miniszterelnöknek adottsága nem volt: megfogalmazta mozaik nemzetünk, a szét-töredezett és mégis egységes magyarság következő félezer évének legfontosabb teendőjét. A víziót, melyet a legmesszebb látó magyaroktól tanult: kezdjük el a magyarság újra egyesítésével az újabb sikeres

félezer évet. Fordítsuk javunkra a tragikus tényt, hogy 150 országban szétszórta élünk...)

Az öt kontinensen élő magyar írók hazatérése – ezután már egymást érték magas állami kitüntetések, könyveik kiadása, az irodalmi rendezvények és közönségtalálkozók, a nagy könyv heti seregszemlék – lehetővé tette számunkra, hogy az Országgyűlés Kulturális Bizottságának és a Magyarok Világszövetségének támogatásával 1996-ban meghívjuk irodalmunk külföldi barátait, a műfordítókat is a következő találkozóra.

A Magyar Pen Club, a Magyar Írószövetség és természetesen a Magyarok Világszövetsége részt vett a Pannónia dícsérete találkozó szervezésében, de a Berzsenyi Társaság elnöksége (melynek magam is tagja vagyok) a jelenlevők többségi döntésével nem vállalt társszervezést. A Balaton Akadémia Vörösberény-Felsőiskáz-Szombathely-Lendva- Balatonboglár helyszínekkel a 3 napos rendezvényt megszervezte, és sikeresen lebonyolította. (A Balaton Akadémia könyvek sorozata 29. kötetében részletes, fényképekkel dokumentált beszámolót készítettünk erről.) A szervezéshez Balatonalmádi, Szombathely, Lendva és Boglár önkormányzata is csatlakozott, s az olasz, görög, máltai résztvevők is ugyanolyan jól érezték magukat, mint a környező országokból jött írók és hazai társaik. A föelőadásokat Hubay Miklós, Tornai József, Borzsák István, László Gyula, Erdélyi Zsuzsanna, Kodolányi Gyula, Beke György, Dobos László tartották; Papp Árpád egy egész mediterrán irodalmi blokkot tolmácsolott (olasz, görög, máltai írók: Nat Scamacca, Panosz Miszerlisz, Olivier Friggieri műveit). A rendezvényen részt vettek a legrangosabb hazai irodalmi folyóiratok, meghívtuk a Dunántúl minden irodalmi folyóiratát és periodikáját is. Összegezve: a tanácskozásokon és a kapcsolódó költői esteken 13 ország száz írója, szerkesztője, fordítója keresett választ arra, hogy mit tehet az irodalom, különösen a provincia, Pannónia irodalma az emberekért, a hazáért, s hogyan látnak bennünket irodalmunk külföldi barátai. (A Balaton Akadémia könyvek 29. köteteként 370 oldalas, fényképekkel gazdagon dokumentált ezer példányos beszámolót adtunk közre erről.)

1999-ben – tudva, hogy a 2000. év bőven ad majd teret a találkozókra, az ünneplésre – hívtuk össze, tovább szűkítve a kört – a Csalóköztől a Várvidéken és Muravidéken át Szlavóniáig terjedő Pannoniáról, a Balaton térségére, – hogy bemutassuk a Balaton régió irodalmi értékeit.

A tó körüli önkormányzatok segítségével (az 1996. évi támogató körrel, melyből ezúttal az Országgyűlés hiányzott) Budapestről kiindulva Balatonbogláron, Keszthelyen és Balatonfüreden rendeztük a 3 napos találkozót. A résztvevők zöme azonos volt a három év előttivel, ciprusi, osztrák költők, szerkesztők, szerb irodalomtörténész, gazdagította a három évvel korábbi találkozó körét. Az előadók: Csoóri Sándor, Németh Magda, Somlyó György, Gencso Hrisztov, Tüskés Tibor, Herbert Zinkl, Eduard Ferstl, Stefan Miletich; Györffy László író-színművész tolmácsolta a német blokk szerzőit. Sava Babić, Margarit Jekov, Németh István Péter és mások –13 ország 28 településének 60 költő-fordító, szerkesztője – egyetértettünk abban, hogy a Balaton egy és oszthatatlan, mindnyájunk – az itt élők, s az Európa természeti szépségeit, művészeti értékeit becsülők – közös kincse.

A konferencián elhangzottakat a Balaton Akadémia könyvek 54. köteteként jelentettük meg. A Laus Pannoniae tanácskozásokat ezután már nem a földrajzi, hanem a század legfontosabb gondolati – szellemi-erkölcsi dilemmái és az ezekre adható válaszok felől közelítettük.

2002 nyarán Balatonöszödön – Illyés Gyulára emlékezve – a hatalom és erkölcs kérdéséről rendeztünk tanácskozást („Egy mondat a zsarnokságról..“).

Az egy napos találkozó félszáz költő vendége és az ugyanennyi érdeklődő irodalombarát meghallgatta Csoóri Sándor előadását, aki Illyés művét a XX. század legjelentősebb műveként elemezte, Nagy Gáspár, Fekete Gyula, Bence Lajos, Tari István, Spyros Zambelis, Maja Paczoska és mások verseit, előadásait. A keleti vallások, filozófiák és a kereszténység hatalom felfogásáról Bárdi László és Kellermayer Miklós professzorok értekeztek. Az Ars Renáta énekegyüttes, Csernák Árpád színművész Illyés tolmácsolása tette emlékezetessé az öszödi találkozót, melynek szünetében megkoszorúztuk a mártír miniszterelnök, Nagy Imre akkoriban Párizsból hazahozott és Öszödön felállított szobrát. (A Párizsban élő Kilár István alkotása az első Nagy Imre szobor volt, melyet a település vezetői és a Balaton Akadémia Egyesület „hívott” haza.) A rendezvényt elvben mindenki támogatta, a gyakorlati (pénzügyi) támogatás azonban továbbra is elhanyagolható volt. A találkozók fő védnökének ismét Csoóri Sándort kértük fel – de ezúttal a Magyarok

Világszövetségét, mely 2000 nyara óta már a pártpolitika harcmezéjén vitézkedett- már nem hívtuk társrendezőnek.

A görög, lengyel, szlovéniai, szerbiai és anyaországi magyar résztvevők elhangzott előadásait videokazetta őrzi, s reméljük ezt is megjelentethetjük egyszer.

Arra azonban jó volt ez a szegénység és eszköztelenség, hogy elhatározzuk: a Laus Pannoniae költő-találkozók megrendezésével nem fogunk 3 évet sem várni, – hanem szerényebb körülmények között, kevesebb résztvevővel, – évente találkozunk.

2003. június 21-22-én Keszthelyen a Helikon Kastélymúzeumban, a Balaton Akadémia új otthonában Németh Lászlóra emlékezve, az értelmiség felelőségéről beszélünk. Felsőzáz író, szerkesztő, fordító látunk vendégül; 13 szellemi műhely – könyvsorozatok, irodalmi periodikák – vezetői beszéltek munkájukról, terveikről. „Fűre, madárra bízott remény...” – ez a Csoóri Sándor-verssor volt mottója Európa és a magyarság jövőjét taglaló előadásainknak, melyek alaphangját Németh László 1943 nyarán a szárszói tanácskozáson elmondott helyzetértékelő beszéde (Szabó András előadóművész értő tolmácsolásában hallgattuk) adta meg. Fekete Gyula, Karol Wlachovsky, Bence Lajos, Péntek Imre, Papp Árpád, Varga István és mások fejtették ki véleményüket a Németh Lászlói „jövősejtések” aktuális vonatkozásairól. A Balaton Akadémia az év irodalmi és történelmi CD-jének Németh László (Arcanum) és Széchenyi (LogodBT) összes művének kiadását, az elmúlt év könyvének Püski Sándor Könyves sors-magyar sors c. munkáját választotta. A nemzet sorskérdéseivel legkövetkezetesebben foglalkozó folyóiratnak a Hitelt, a legrangosabb irodalmi könyvsorozatnak az Örökséget (Tricolor BT) jelölte meg.

Fekete Gyula szerkesztő-kiadó beszélt a 25 kötetes sorozatról. Maguk az írók válogatták „örökhagyó” köteteket – közülük Páskándi Géza, Mészöly Miklós, Mátyás Iván, László Gyula, Keresztury Dezső, Wass Albert, Hegedűs Géza, Simonyi Imre, Varga Domokos már elhunytak – melyek hányatott sorsára mi sem jellemzőbb, hogy a Libri könyvkereskedő hálózat egyet sem vett át terjesztésre olyan kötetekből, melyekből a Püski Kiadó egyedül több ezret eladott. A Könyvtárellátó pedig ugyancsak nem tartotta érdemesnek a közkönyvtárak és az iskolai könyvtárak részére ajánlani ezeket. (Néhány élő szerzőt említek a sorozatból: Sütő András, Sánta Ferenc, Csoóri Sándor, Juhász Ferenc, Nemeskürty István.) Egyszerű lenne pártpolitikai, ideológiai okokat keresni – de négy kormány nem támogatta a vállalkozást, a kortárs irodalom legjobbjainak ilyen együttes megjelenését – mondjuk inkább azt, hogy kulturális politikánk évtizedes szent együgyűségéről lehet szó. (Elmózdulást reméltünk 2004 nyarán, Hiller István miniszter megoldási ígéretét ismerve.) A tanácskozás vendégei voltak – immár másodszor- Takisz Tranulisz (Athén) és Andreas Tzurasz (Arahova) görög írók. Tranuliszt Gorkijként, Dickensként, Panait Istratiként emlegetik szülőhazájában. Gyerekkorától téglagyári vályogvetőként dolgozott, iszonyú szegénységből küzdötte fel magát a tehetősek közé. Ahogy a földből ásta a vályogot a háznak, úgy gazdag élettapasztalatát, s a nyelv eszközét – ezt a jelképes téglavetést – ajánlja a hazának. Papp Árpád Tranulisz főművét ez alkalomra fordította magyarra, s a jelenlevők részére az idős író dedikálva szétosztotta könyvét. A Muratáj, a Somogy, az Új Dunatáj szerkesztői, a pécsi Hetedhétvár, a Badacsonyi Almanach, a tolnai Kézjegy antológiák, a keszthelyi Helikon Öröksége, a Hévíz, az Örökség- Kaposi kiskönyvtár, a házigazda: Balaton Akadémia könyvsorozat bemutatkozása – megerősítette a jelenlevőkben a kapcsolatkereső szándékot.

A találkozó felkért védnökei közül jelen voltak Németh Magda, Lőrinczné Kiss Ilona, Fekete Gyula, Kiss Bódog Zoltán és Czoma László. A vendégek most csak négy ország 23 településéről érkeztek, de a Helikoni emlékmű jelképes koszorúzása, a lírikusok bemutatkozó órája, s a Zala megyei közgyűlés elnökének köszöntője (s a szerencsére nem jelképes koccintás – a Bakonyi Károly által nemesített, méltán világhírű cserzei fűszeressel), majd Szokolay Balázs mesterkurzusának nagyszerű záróhangversenye, s a másnapi beszélgetés a régió irodalmi gondjairól – sokunknak emlékezetes marad.

A 2004 június 18-19-20 – án ismét Keszthelyre, a Kastélyba jöttünk, a VI. Pannonia dícsérete költő-fordító-szerkesztő találkozóra, európai magyarságunkról beszélgetni. Ez egyben megemlékezés volt Zala megye szülőtte, Keresztury Dezső centenáriumáról. Az országos Keresztury Dezső emlékbizottság ülése után Borzsák István akadémikus-elnök közös Eötvös Collegiumi éveikről, Kalász Márton írószövetségi elnök a költő-fordító-irodalomtörténész-könyvtáros-miniszter páratlanul gazdag életművének jelentőségéről

beszéltek. Várhelyi György szobrászművész az ünnepi alkalomra készítette el Keresztury emlékérmét, mely az író portréja és az Eötvös Collegium képe mellett az író üzenetét őrzi: „Sorsunk nálunk nagyobb hatalmak kezében van, de jellemünk a magunkéban!” Öt ország 20 településéről a 66 meghívottból 53-an eljöttek. Az író özvegye és a konferencián megjelent 10 védnök 18 előadást (Tornai József, Dobos László, Bába Iván, Filippinyi Éva, Pete György, Fekete Gyula, Péntek Imre, Tari István, Bence Lajos, Papp Árpád, Varga József, Konczek József és mások) hallgatott meg, két költői esten 30 költő versét (dr. Leisen Antal színművész és Szabó Palma előadóművész tolmácsolásában) ismerte meg és 7 könyvbemutatót (köztük Kellermayer Miklós, Göncz László, Bárdi László új munkái) vett részt.

Kedvező sajtóvisszhanggal végződött a találkozó, s reméljük az Illyés és Németh László tanácskozással együtt a Balaton Akadémia könyvek sorozatában ennek is közreadhatjuk anyagát.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma mellett a Balaton Szövetség, Zala és Veszprém megyék, Kaposvár városa, a Helikon Kastélymúzeum Kht, s több magánszemély támogatta a konferenciát. Keresztury Dezső életműve a minőség hívószava volt. Európai magyar volt, aki íróként, miniszterként, tanárként is vallotta, hogy a legfontosabb: dolgozni becsülettel a Haza javáért. Janus Pannonius szavaival: „Pro salute Patriae!”

A „Pannónia dicsérete” költők, fordítók, szerkesztők VII. találkozásának központi gondolata az irodalom nemzetegyesítő ereje volt.

A József Attila emlékére szervezett program május 27-én Keszthelyen a Kastélyban kezdődött és 28-án Lendván a Bánffy Központban folytatódott. A 43 jelenlevő 7 ország 18 települését képviselte. 30-an szóaltak fel. A találkozón adta át az országos centenáriumi emlékbizottság nevében a Keresztury Dezső jutalmat (az emlékbizottság oklevele, Várhelyi György Keresztury-emlékérmé) Kalász Márton, a Magyar Írószövetség elnöke Bence Lajos költő-szerkesztőnek, Lengyel Tamás és Németh István Péter költőnek – műfordítóknak. (Utóbbi nem tudott személyesen megjelenni.) „Tiszta szívvel” címen Csernák Árpád író, színművész József Attila verseiből készített „csokrot”, s a Kilencek költőcsoport tagjainak egy-egy versével emlékezett a születésnapjára. Zsille Gábor bevezetőjével két verselemzést hallottunk az istenkereső költőről Ladik Katalintól és Ács Józseftől (József Attila: Tanítások). Péntek Imre és Konczek József a József Attila filológiát gazdagították a tanulmányaik ismertetésével. Az Aracs című délvidéki folyóiratot is bemutató Tari István, Bence Lajos, Szigeti Lajos, Acsádi Rozália, László – Kovács Gyula versei és a Szófiából érkezett Margarit Zsekov haiku-i maradtak emlékeztetések.

Lendván, a Bánffy Központban Dobos László, Fekete Gyula, Csapó Endre (utóbbi a Dél keresztje alatt élő magyarokról), a nemzet kulturális egységéről, az irodalom nemzetegyesítő erejéről beszéltek.

A jelenlevőknek emlékeztetés maradt a Londonból érkezett Czigány Lóránt kitűnő előadása (A kataklizma emléke – 1956 a nyugati magyar költők verseiben) és a verseket tolmácsoló Czigány Magda is megérdemelt sikert aratott. Őket 70. születésnapjukon is köszönthettük a Balaton Akadémia emlékérmével. Kerékgyártó István regényrészlete (Makk ász az Olajfák hegyén), Csernák Árpád novellái (A vörös bohóc) és Wessely Gábor naplójegyzetei után a Pannon Tükör és a Muratáj bemutatása (Varga József) zárta a konferenciát.

Az előadások – hasonlóan a korábbi találkozókhoz, melyeket először a világ minden részéről összehívott íróknak, később a Pannon térségből, a Balaton vidékéről összehívottaknak szerveztünk, majd Illyésre (a hatalom és erőszak kérdése), Németh Lászlóra (az értelmiség feladata), Keresztury Dezsőre (az európai magyarság) emlékezve tartottunk, s a legutóbb József Attilára (az irodalom nemzetegyesítő ereje) emlékezve tartottunk – megerősítették valamennyiünkben a hitet: a magyarságot emelkedő nemzeté csak a közmegegyezés és a nemzeti összefogás teheti újra.

Összegzés helyett

Talán szokatlan, hogy éppen a VII. találkozó után készítsünk összefoglalót, de a Magyar Írók első világtalálkozója (1992 Keszthely) óta eltelt 13 év során a Balaton Akadémia által szervezett „Pannónia dícsérete” találkozókra eddig 200-nál több író, fordító, szerkesztő vett részt 15 országból. (Ciprus, Málta, Görögország, Olaszország, Németország, Ausztria, Anglia, Ausztrália, Csehország, Szlovákia, Lengyelország, Szlovénia, Szerbia, Bulgária)

1996 óta központi pénzügyi támogatást nem tudtunk szerezni, helyi pályázati ill. önkormányzati erőből és részvételi díjakból biztosítottuk a Budapest, Balatonalmádi, Balatonfüred, Badacsony, Felsőiskáz, Szombathely, Balatonöszöd, két alkalommal Balatonboglár és Lendva, négy alkalommal Keszthely – helyszíneken rendezett találkozók résztvevőinek és az érdeklődők számára emlékezetes írótalálkozókat. A „Laus Pannoniae” rendezvényei nem „fővárosi” és „vidéki”, nem „anyaországi” és „kisebbségi”, „nemzetiségi” vagy „emigráns” írók összejövetelei voltak, – hanem személyiségük okán meghívott, szuverén alkotók: – költők, fordítók, szerkesztők – találkozói, akiknek fontos volt, hogy eljőjenek – a téma, vagy a résztvevő társak barátsága (vagy mindkettő!) okán. Köszönjük ezt nekik, s bizalommal várjuk őket ezután is.

Kalász Márton a Magyar Írószövetség elnöke és Szijjártó István a Balaton Akadémia elnöke a májusi tanácskozás megnyitóján

Kalász Márton adta át Bence Lajos költő-szerkesztőnek (Lendva) a Keresztúry-díjat

• **A POSZT** „Színház az egész világ!” (Pécs, június 9-26.) egyik kapcsolódó rendezvényén, a Festők versenyén a zalaegerszegi Szentgróti Dávid a helyszínen készült Jelenés című festményével első helyezést ért el. Gratulálunk a fiatal festőművésznek!

• **Július 16-án tartotta közgyűlését a Zalai Írók Egyesülete** az egervári kastélyban. Bár a fő napirendi pont a pénzügyi mérleg elfogadása volt, azért sok más fontos kérdés is megtárgyalásra, sőt megvitatásra került. Köztük volt az új tagok – Ferencz Győző, Beck Tamás és Szemes Péter – felvétele az egyesületbe, belépésüket a tagság egyhangúlag megszavazta. Miután Sólyom Sándor, az ellenőrző bizottság elnöke lemondott, helyére Gyenes Imrét választották, a bizottság ezen felül a keszthelyi tagozat jelöltjével, dr. Rajnai Csabával bővült. Péntek Imre elnök ismertette a Pannon Tükör megjelentetésével kapcsolatos szerkesztőségi munkálatokat, hangsúlyozta, hogy az utóbbi három lapszámban kiegyensúlyozottan jó színvonalú írások kaptak helyet, a szerzők közt éppúgy megtalálhatók a történelmi Zala megye és a szomszéd megyék alkotói, mint a fővárosi és a határon túli írók-költők. Az utóbbi három évben sok új fiatal jelentkezett a legkülönbözőbb műfajú és tematikájú kéziratokkal, akik mára szervesen beépültek a lap szerzői körébe. Az októberben esedékes József Attila különszám megjelenéséhez az NKÖM Nemzeti Évfordulók Titkársága pályázatán az egyesület 200. 000. – Ft-ot nyert. Kiemelte, hogy a könyvkiadás, a különböző pályázatokon való részvétel továbbra is elsődleges feladata az egyesületnek. Az NKA Szépirodalmi Kollégiuma Bence Lajos: Kortyok a kor mákonyából munkacímű, jövőre megjelenő kötetének megjelenését 200.000 Ft-tal támogatta. Szerkesztés alatt áll Soós József, Gaál Zsuzsa és Sebestyén Péter kötete, melyek a közeljövőben kerülhetnek nyomdába. Ismertette az egyesület II. félévi munkatervét is. A zalaegerszegi könyvhét sikeres lebonyolítása után október 1-én közös tanácskozást rendez a Zalai Írók Egyesülete és a Muravidéki Magyar Írók Társasága. Megemlékeznek az Összhang (Szozvocje) c. 1979-es antológia megjelenéséről, mely a határ menti együttműködés egyik első példája volt, Szunyogh Sándor (1942-1998) költő, szerkesztő munkásságáról, valamint ismerkedés lesz a Dialogi c. maribori folyóirat szerkesztőivel és szerzőivel. November 5-én Orsós Jakab (1920-2002) író, az írókör, majd egyesület első elnöke sokoldalú életművéről lesz eszmecsere. December 2-án pedig, a Pannon Tükör megjelenésének 10. évfordulójához kapcsolódóan visszatekintésre, értékelésre, tanácskozásra kerül sor. Lackner László ügyvezető elnök ismertette a pénzügyi mérleget, valamint a várható bevételek és kiadások fő összegét. Közölte azt is, hogy a bíróság elfogadta az egyesület közhasznúság iránt benyújtott kérelmét, amely jövőre azt jelenti, hogy az áfa-t vissza lehet igényelni. A beszámolóból kiderült, hogy a költségvetés rendkívül szoros, de a 6 szám megjelenése biztosított. A tagság az egyenleget elfogadta.

A továbbiakban Péntek Imre: A lokális, regionális, egyetemes jelentése és összefüggései az irodalomban és Bence Lajos: Nemzeti, nemzetiségi és kisebbségi irodalom címmel tartottak előadást. A hozzászólásokban felmerült egy gyermekvers-mese kötet, valamint a zalai-muravidéki írók-költők antológiájának összeállítása és megjelentetése.

• **Július 26-án** a zalaegerszegi Agóra Kávéházban mutatták be **Szállinger Balázs** legújabb **A sík** című kötetét. A költővel Péntek Imre, a Pannon Tükör főszerkesztője beszélgetett, közreműködtek Molnár Árpád és Lukács Sándor előadóművészek.

A címlapon Farkas Ferenc: A szobrász című alkotása látható. A fotóreprodukciókat Lackner László és Lukács Zoltán készítették.

Búcsú az „örök újrakezdőtől”

Lapzártakor kaptuk a hírt: július 27-én, hosszas betegeskedés után a zalaegerszegi kórházban elhunyt *Ruszt József*, Kiváló és Erdemes művész, Kossuth- és Jászai-díjas rendező, a Hevesi Sándor Színház társulatának örökös tagja. Rendhagyó színházi egyéniség volt, „segítőképző, örökös” ellenzéki, „a legkonzervatívabb újító” – ahogy néhány megnyilatkozásában önmagát jellemezte. Rendezői pályáját a Színművészeti Főiskola elvégzése után konok, öntörvényű alkata miatt nehéz követni. Az Egyetemi Színpad Universitas Együttesétől – Debrecenen, Kecskeméten, Békéscsabán, Szegeden át – vezetett útja Zalaegerszegre, ahol egy „előevad” után 1983-ban új színház alapítására, vezetésére vállalkozott. Máig emlékezetes a színház nyitó előadása, Az ember tragédiája, Gábor Miklóssal Lucifer szerepében. Sok sikeres rendezés mellett elvülhetetlen érdeme, hogy a színház gyökeret fogott a zalai talajban, az itt folyó munka elnyerte mind a szakma elismerését, mind a közönség tetszését. Nyughatatlan természete innen is tovább vitte: következett a Nemzeti Színház, majd ismét Szeged, s végül a nagy kísérlet: a Független Színpad. Talán e társulatnál tudta legteljesebben megvalósítani színészpedagógiai munkáját. De tanítványai tiszteletét és szeretetét nem csak itt, ezekben az években vívta ki – szerte az országban. A Budapesti Kamaraszínház után vidékre vonult vissza, Zalaszentgróton élt. Innen csábították újra a zalaegerszegi színházhoz tanítványai, s ennek a reaktiválódásnak az eredménye a 2000-ben rendezett Philoktétész. 2002-ben ugyancsak sikerrel állítja színpadra a két Szophoklész-drámát: az Oidipusz királyt és az Oidipusz Kolonoszban a veszprémi Petőfi Színházban. 2004-ben alkalmá nyílt az ismétlésre: húsz év után a zalai megyeszékhelyen újra megrendezhette Az ember tragédiáját – Szalma Tamással és Fekete Gizellával a főszerepben. Tavaly novemberben pedig a Nemzeti és a Hevesi Sándor Színházban is bemutatták A Föld lapos és négy angyal tartja című kötetet, mely a negyvenkét éves rendezői pályája során vele készített interjúk közül negyvenkettőt tartalmaz. Abban a szerencsében részesültem, hogy 1982. októberében magam is rögzíthettem egy beszélgetést, mely az Életükben jelent meg Poláris színház – kísérleti és népszínház egysége címmel. Újraolvasva a szöveget, megdöbbentett, hogy Ruszt József milyen pontosan és milyen szenvedélyesen fogalmazta meg teendőit – akkor...

„Miért jöttem Zalaegerszegre? Mert abszolút szűz terület. Engem ez inspirált, ez az érintetlenség, ez a kevéssé feltárt, „elrontott” terep. Félreértés ne essék, de kínálkozik az analógia: Peter Brook elment Iránba megkeresni a színház végső értelmét, tartalmait, lehetőségeit, határait. Nagyon sok közöm van az egyszerű emberekhez: szüleim is ilyenek voltak. Tizenhét éves koromig falun életem, és tizenhét esztendőm töltöttem el vidéki színházaknál... Ismerem azt a közeget, ahova érkeztem, és pontosan föl tudom mérni, mit jelent az kultúrpolitikai és művészi felelősségben.”

Ez a pontosság és szenvedélyesség végigkísérte egész életét, rendezéseit. Tudom, hogy voltak még tervei, melyek már nem valósulnak meg. Életműve – rendezései, örökös és igényes kísérletezése – azonban beépült a magyar színházművészetbe, melynek ma, és az idők folyamán is meghatározó, komoly értéket képviselő fejezete. Abban a tudatban búcsúzunk tőle, hogy komolyan vesszük gondolatait – a „színházi alkotás alapkérdéséről”, a szeretetről.

P. I.

Szerzőinkről

- Kabdebó Tamás** (1934; Newcastle, Írország) Író, költő, műfordító. Legutóbbi kötetei: Róma szolgáló leánya, Milyen színű éjjel a tenger?, Epl. Kiadó, 2005.
- Makkai Ádám** (1935; Chicago) Költő, esszéista, műfordító, szerkesztő. Legutóbbi kötete: Az Erő, Belvárosi Kiadó, 2004.
- Somogyi Zoltán** (1982; Keszthely) Prózairó, novellái irodalmi lapokban jelentek meg.
- Tóth Imre** (1966; Zalaegerszeg) Költő, Nostradamus menyegzője című kötete a Pannon Tükör Könyvek sorozatában jelent meg 2004-ben.
- Szoliva János** (1936; Nagykanizsa) Költő, legutóbbi kötete: Időrepezsek, Lipódi László murai fotóival. (Canissa Kiadó, 2004.)
- Gyenes Imre** (1960; Zalaegerszeg) Prózairó, írásai a Pannon Tükörben jelentek meg.
- Nagy Zsuzsa** (1962; Skofja Loka, Szlovénia) Költő, különböző irodalmi lapokban publikál. Szakítok éneket című első verseskötete a Fórum Kiadó és Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet gondozásában jelent meg.
- Geresits Gizella** (1942; Lenti) Költő, első verseskötetét Áradó címmel a Szent Gellért Kiadó jelentette meg.
- Lackner László** (1943; Zalaegerszeg) Prózairó, legutóbbi kötete: A Skopió jegyében, Móra Kiadó, 2005., második kiadás.
- Sebestyén Péter** (1967; Zalaegerszeg) Költő, versei irodalmi lapokban jelentek meg.
- Lőrincz Lajos** (1930; Keszthely) Költő, legutóbbi kötete: Világ-zür, 2000.
- Bence Utrosa Gabriella** (1959; Lendva) Prózairó, legutóbbi kötete: Egy kis makk története, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2004.
- Pápes Éva** (1954; Szatta) Költő, prózairó, kritikus, filmes szakíró.
- Molnár Gábor** (1978; Lenti) Költő, verseit lapunk közli először.
- Gaál Zsuzsa** (1950; Lendvajakabfa) Prózairó, legutóbbi kötete: Kutya élet, ÉS Kiadó, 2002. Bence Lajos (1956; Lendva) Költő, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete: Identitás és entitás (Pannon Tükör Könyvek, 2005.)
- Szemes Péter** (1979; Zalaegerszeg) Kritikus, esztéta.
- Szemes Béla** (1955; Zalaegerszeg) Tanár, kritikus.
- Zágorec-Csuka Judit** (1967; Kapca) Költő, irodalomtörténész, műfordító. Legutóbbi kötete: A Zrínyiek nyomában, Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2003. László József (1932; Keszthely) Tanulmányíró, kritikus.
- Péntek Imre** (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író.
- Nagy Beáta** (1972; Zalaegerszeg) Tanulmányíró, kritikus.
- Hagymás István** (1955; Lendva) Tanulmányíró, esszéista, művészeti író. Legutóbbi kötete: Magsejtés, Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 2005.
- Varga Enikő** (1976; Pécs) Esztéta, kritikus.
- Chak István** (1953; Zalaegerszeg) Költő, publicista. Legutóbbi kötete: Brusztolva, színházi beszélgetések, szerzői kiadás, 2003.
- Ferencz e. Győző** (1937; Zalaegerszeg) Újságíró, szerkesztő, helytörténeti kutató.
- Király László** (1954; Zalaegerszeg) Zeneszerző, zenei szakíró.
- Horváth Attila** (1977; Nagykanizsa) Újságíró, fotóriporter.
- Szijártó István** (1942; Budapest) Irodalomtörténész, kritikus.